

INCIPIT LIBER IESU FILII SIRACH

¹ *Prologus* Multorum nobis et magnorum per legem, et prophetas, aliosque qui secuti sunt illos, sapientia demonstrata est, in quibus oportet laudare Israël doctrinæ et sapientiæ causa, quia non solum ipsos loquentes necesse est esse peritos, sed etiam extraneos posse et dicentes et scribentes doctissimos fieri. Avus meus Jesus, postquam se amplius dedit ad diligentiam lectionis legis, et prophetarum, et aliorum librorum qui nobis a parentibus nostris traditi sunt, voluit et ipse scribere aliquid horum quæ ad doctrinam et sapientiam pertinent, ut desiderantes discere, et illorum periti facti, magis magisque attendant animo, et confirmentur ad legitimam vitam. Hortor itaque venire vos cum benevolentia, et attentiori studio lectionem facere, et veniam habere in illis, in quibus videmur, sequentes imaginem sapientiæ, deficere in verborum compositione. Nam deficiunt verba hebraica, quando fuerint translata ad alteram linguam: non autem solum hæc, sed et ipsa lex, et prophetæ, ceteraque aliorum librorum non parvam habent differentiam quando inter se dicuntur. Nam in octavo et trigesimo anno temporibus Ptolemæi Evergetis regis, postquam perveni in Ægyptum, et cum multum temporis ibi fuisset, inveni ibi libros relictos, non parvæ neque contemnendæ doctrinæ. Itaque bonum et necessarium putavi et ipse aliquam

addere diligentiam et laborem interpretandi librum istum: et multa vigilia attuli doctrinam in spatio temporis, ad illa quæ ad finem ducunt, librum istum dare, et illis qui volunt animum intendere, et discere quemadmodum oporteat instituere mores, qui secundum legem Domini proposuerint vitam agere. [Omnis sapientia a Domino Deo est: et cum illo fuit semper, et est ante ævum.* ² Arenam maris, et pluvix guttas, et dies sæculi, quis dinumeravit? altitudinem cæli, et latitudinem terræ, et profundum abyssi, quis dimensus est?† ³ sapientiam Dei præcedentem omnia, quis investigavit? ⁴ Prior omnium creata est sapientia, et intellectus prudentiæ ab ævo.‡ ⁵ Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis, et in-

* **1:1** Omnis sapientia, etc. RAB. in Eccli., tom. 3. Incipit ab æterna Dei sapientia, quæ Christus est, qui cum Patre est semper ante sæcula, secundum illud: In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum Joan. 1.. A Domino Deo est. Quia Christus fons vitæ, lux vera, de Patre nascitur, et omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil Ibid.. Quisquis hac sapientia caret, in tenebris ambulat, et nescit quo vadat. Sapientia enim hujus mundi stultitia est apud Deum; et prudentia carnis, mors Sap. 11.. † **1:2** Arenam maris et pluvix guttas. RAB. ubi supra. Corporalia spiritualibus comparat, ut ex difficillimis, quod omnino impossibile est, æstimetur. Si enim hæc quæ in certo numero et mensura, et pondere condita sunt, nemo potest dinumerare; quanto minus sapientiam Dei sine initio et sine fine inenarrabilem inæstimabilem poterit investigare? ‡ **1:4** Prior omnium creata est. Creata secundum humanitatem in consilio Dei patris, scilicet pro salute humani generis prædestinata est incarnari. Notandum autem quod propter unitatem personæ aliquando Christus dicitur genitus, aliquando creatus.

gressus illius mandata æterna. § 6 Radix sapientiae cui revelata est? et astutias illius quis agnovit? ** 7 disciplina sapientiae cui revelata est et manifestata? et multiplicationem ingressus illius quis intellexit? 8 Unus est altissimus, Creator omnipotens, et rex potens et metuendus nimis, sedens super thronum illius, et dominans Deus. 9 Ipse creavit illam in Spiritu Sancto, et vidit, et dinumeravit, et mensus est: †† 10 et effudit illam super omnia opera sua, et super omnem carnem, secundum datum suum, et praebeuit illam diligentibus se.] 11 [Timor Domini gloria, et gloriatio, et

§ 1:5 Fons sapientiae. Origo omnis sapientiae a Verbo Dei procedit, quod Deus ex Deo semper cum Patre manet in caelis; sed ingressus mundum per dispensationem humanitatis dedit mandata salutis, unde, Verba vitae aeternae habes Joan. 6.. ** 1:6 Radix sapientiae. Ostendit neminem posse profunditatem Dei penetrare, vel magnitudinem bonitatis ejus et misericordiae. Unde ad liberationem et illuminationem humani generis homo fieri dignatus est, unde: Generationem ejus quis enarrabit Isa. 53.? †† 1:9 Ipse creavit illam. Unigeniti scilicet adventum, per Verbum sibi coaeternum cum Spiritu sancto dispensavit: quomodo per Virginis partum ad salutem mundi veniret, et creaturas repararet, et hominem ad agnitionem et dilectionem sui revocaret, dans illi donum Spiritus sancti, ut ejus munere solvetur in aeternum.

lætitia, et corona exultationis.‡‡ 12 Timor Domini delectabit cor, et dabit lætitiā, et gaudium, et longitudinem dierum.§§ 13 Timenti Dominum bene erit in extremis, et in die defunctionis suæ benedicetur. 14 Dilectio Dei honorabilis sapientia:*** 15 quibus autem apparuerit in visu diligunt eam in visione, et in agnitione magnalium suorum. 16 Initium sapientiæ timor Domini: et cum fidelibus in vulva concreatus est: cum electis feminis graditur, et cum justis et fidelibus agnoscitur. 17 Timor Domini scientiæ religiositas:††† 18 religiositas custodiet et justificabit cor; iucunditatem atque gaudium dabit. 19 Timenti Dominum bene erit, et in diebus consummationis illius

‡‡ 1:11 Timor Domini gloria, etc. Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus cupit nimis. Gloria et divitiæ in domo ejus Psal. 3., etc. Timor Domini. Duæ species sunt timoris. De altera dicitur, Timor [non est in charitate] animæ in charitate, Joan. 4., etc. Qui hunc habent propter metum gehennæ peccare desinunt, et vitam corrigunt: hic introducit charitatem, sed et foras mittitur. Qui enim sic timet, nondum amat nec desiderat bona, sed cavet mala; sed tamen se corrigit, et bona desiderare incipit. De altera scriptum est, Timor Domini sanctus permanet in sæculum sæculi Psal. 18.. Timet enim unusquisque ne amittat bona, et Dei præsentiam, quæ in æternum frui desiderat, de quo dicitur: §§ 1:12 Timor Domini delectabit cor. Hic suavitatem tribuit internam, et in futuro vitam æternam. *** 1:14 Dilectio, RAB. Charitas Dei vera est sapientia, etc., usque ad ipsa in futuro remuneratio erit; unde: Adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua Psal. 15., etc. ††† 1:17 Timor Domini. Sine timore Dei, et observatione mandatorum ejus, nulla religio est; unde: Si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio Jac. 1..

benedicetur.‡‡‡ 20 Plenitudo sapientiæ est timere Deum, et plenitudo a fructibus illius. 21 Omnem domum illius implebit a generationibus, et receptacula a thesauris illius. 22 Corona sapientiæ timor Domini, replens pacem et salutis fructum: 23 et vidit, et dinumeravit eam: utraque autem sunt dona Dei.‡‡‡ 24 Scientiam et intellectum prudentiæ sapientia compartietur, et gloriam tenentium se exaltat. 25 Radix sapientiæ est timere Dominum, et rami illius longævi.* 26 In thesauris sapientiæ intellectus et scientiæ religiositas: execratio autem peccatoribus sapientia.† 27 Timor Domini expellit peccatum:‡ 28 nam qui sine timore est non poterit justificari: iracundia enim animositatis illius subversio illius est. 29 Usque in tempus sustinebit patiens, et postea

‡‡‡ 1:19 Timenti Dominum. Qui scilicet timore Dei in fide et doctrina et operatione regulam justitiæ servat. ‡‡‡ 1:23 Et vidit. RAB. In conspectu ejus sunt omnia, unicuique conservat dignam retributionem. * 1:25 Rami. Per sapientiam, divinam habet homo scientiam vitandi malum, et intellectum faciendi bonum, utrumque enim in auditore operatur in fine; unde: Qui audit me, non confundetur, et qui operantur in me, non peccabunt. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt Eccli. 24.. Initium sapientiæ, timor Domini. Intellectus bonus omnibus facientibus eum Psal. 110.. † 1:26 In thesauris. In legis meditatione utrumque declaratur, quomodo scilicet vitanda sunt mala, et quomodo discenda spiritualis sapientia, et exercenda bona opera, in quibus est religio vera. Sapientiæ intellectus. Quæ prohibet peccata, et carnalia desideria; unde: Non amat pestilens eum qui se corrigit, nec ad sapientes graditur Prov. 15.. ‡ 1:27 Timor, etc. Quia per pœnitentiam mundat a præteritis peccatis, vel prohibet a committendis. Quia qui per timorem Dei sese non corrigit, in peccati voraginem cadit.

redditio jucunditatis. ³⁰ Bonus sensus usque in tempus abscondet verba illius, et labia multorum enarrabunt sensum illius. § ³¹ In thesauris sapientiae significatio disciplinae: ³² execratio autem peccatori cultura Dei. ³³ Fili, concupiscens sapientiam, conserva justitiam, et Deus praebabit illam tibi. ** ³⁴ Sapientia enim et disciplina timor Domini: et quod beneplacitum est illi, †† ³⁵ fides et mansuetudo, et adimplebit thesauros illius. ³⁶ Ne sis incredibilis timori Domini, et ne accesseris ad illum duplici corde. †† ³⁷ Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, et non scandalizeris in labiis

§ **1:30** Bonus sensus. Unde in Proverbiis, Labia sapientium custodiunt eos Prov. 14.. Et alibi: Astutus omnia agit cum consilio: qui autem fatuus est aperuit stultitiam Ibid. 31.. Sapientis ergo hominis est verba tenere, et omnia modeste peragere. Enarrabunt sensum. Aequanimiter, non mala pro malis, sed bona pro bonis tribuens. ** **1:33** Fili, concupiscens sapientiam. Qualiter ad sapientiam pervenias, ipsa sapientia monstrat, quia sine conservatione justitiae, nemo pervenit ad culmen sapientiae, unde Jacobus: Quis sapiens, inquit, et disciplinatus inter vos? ostendat conversationem bonam in mansuetudine sapientiae Jac. 3.. †† **1:34** Sapientia enim et disciplina. RAB. Sicut saepe dictum est, Timor Domini sapientiae et disciplinae custodia est Prov. 13., cui convenit fides recta, et morum temperantia, quia sine fide impossibile est placere Deo, et bonorum vita semper tranquilla est; unde in Matthaeo: Discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris Matth. 11.. Qui enim vere timet Deum, non potest esse sine fide, et operibus bonis, quae replent hominem virtutibus, et Deo acceptabilem faciunt. Unde: Homini bono in conspectu suo dedit Deus sapientiam et scientiam et laetitiam. Peccatori autem dedit afflictionem et curam superfluum Eccle. 2.. †† **1:36** Duplici corde. Vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis, qui scilicet vult gaudere cum saeculo et regnare cum Christo.

tuis. §§ 38 Attende in illis, ne forte cadas, et adducas animæ tuæ inhonorationem:*** 39 et revelet Deus absconsa tua, et in medio synagogæ elidat te: 40 quoniam accessisti maligne ad Dominum, et cor tuum plenum est dolo et fallacia.]

2

1 [Fili, accedens ad servitatem Dei sta in justitia et timore, et præpara animam tuam ad tentationem.* 2 Deprime cor tuum, et sustine: inclina aurem tuam, et suscipe verba intellectus: et ne festines in tempore obductionis. 3 Sustine sustentationes Dei: conjungere Deo, et sustine, ut crescat in novissimo vita tua. 4 Omne quod tibi applicitum fuerit accipe: et in dolore sustine, et

§§ 1:37 Hypocrita.. Aliud corde gestans, et aliud opere monstrans. Unde: Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium Matth. 7.. *** 1:38 Attende in illis, etc. Manifestum est, quod qui sequitur hæreticos, animæ suæ acquirit damnationem, quia in iudicio revelabuntur occulta cordium, et reddetur unicuique secundum opera sua, Disperdet enim Deus omnes qui loquuntur mendacium Psal. 61.. Qui abominatur virum sanguinum et dolosum; unde: Attendite a fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis. Et alibi: Veniet Dominus servi illius, et dividet eum; partemque ejus ponet cum hypocritis, ibi erit fletus et stridor dentium Matth. 24.. * 2:1 Fili, accedens, etc. Demonstravit quid sit vitandum, nunc demonstrat quid sit agendum, dicens: Fili, accedens ad servitatem Dei sta in justitia et timore. Qui enim vult ab illecebris mundi se abstinere, et in Christo pie vivere, persecutionem patitur. Dum enim accingi divino servitio præparat, bellum diaboli contra se excitat, et dum alia vitia subdit, aliis reluctatur, et divina dispensatione agitur, ut superet et superetur, ne extollatur. Sed quia humilitas et patientia illi necessaria est, sequitur, Deprime cor tuum, et sustine, etc.

in humilitate tua patientiam habe:† ⁵ quoniam in igne probatur aurum et argentum, homines vero receptibiles in camino humiliationis. ⁶ Crede Deo, et recuperabit te: et dirige viam tuam, et spera in illum: serva timorem illius, et in illo veterasce.]‡ ⁷ [Metuentes Dominum, sustinete misericordiam ejus: et non deflectatis ab illo, ne cadatis. § ⁸ Qui timetis Dominum, credite illi, et non evacuabitur merces vestra. ** ⁹ Qui timetis Dominum, sperate in illum, et in oblecta-

† **2:4** Patientiam habe. Quasi: In patientia vestra possidebitis animas vestras Luc. 21., quia scilicet radix et custos omnium virtutum patientia est. Sciendum autem est, quod patientia tribus modis exercetur. A Deo enim flagellamur, sed cavendum est ne murmuremus; a proximo persecutiones, et damna, et contumelias sustinemus, et cavendum est ne mala pro malis retribuamus; ab adversario tentamur, sed prospiciendum est ne ad delectationem peccati vel consensum flectamur, vel pro his præsentia quæramus, sed futura exspectemus. ‡ **2:6** Crede Deo et recuperabit te. RAB. Credere oportet afflictum, et dirigere gressus operum in Dei conspectum, et sperare in illum; unde: Revela Domino viam tuam, et spera in eo, et ipse faciet. Psal. 36.. Hinc Jeremias ait: Beatus qui confidit in Domino, et erit Deus fiducia ejus Jer. 17., etc. § **2:7** Metuentes Dominum, etc. Beneplicatum est Domino super timentes eum, et in eis qui sperant super misericordia ejus Psal. 146.. Qui enim veraciter metuit, patienter sustinet miserationem ejus: Qui autem dereliquerint Deum, confundentur et in terra scribentur Jer. 17.. ** **2:8** Qui timetis Dominum, credite illi. Hortatur timentes Dominum ut credant illi, qui ad certam mercedem perveniant; unde: Justus enim ex fide vivit Rom. 1.; unde: Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua Matth. 9.. Et alibi: Fides tua te salvum fecit Ibid., 10..

tionem veniet vobis misericordia.†† 10 Qui timetis Dominum, diligite illum, et illuminabuntur corda vestra. 11 Respicite, filii, nationes hominum: et scitote quia nullus speravit in Domino et confusus est.‡‡ 12 Quis enim permansit in mandatis ejus, et derelictus est? aut quis invocavit eum, et despexit illum? 13 Quoniam pius et misericors est Deus, et remittet in die tribulationis peccata, et protector est omnibus exquirentibus se in veritate.] 14 [Væ duplici corde, et labiis scelestis, et manibus malefacientibus, et peccatori terram ingredienti duabus viis !§§ 15 Væ dissolutis corde, qui non credunt Deo, et ideo non proteguntur ab eo !*** 16 Væ his qui perdidierunt sustentiam, et qui dereliquerunt vias rectas, et diverterunt in vias pravas ! 17 Et quid facient cum inspicere

†† 2:9 Qui timetis Dominum, sperate in illum. Tria commendat timentibus Deum: credere, sperare, diligere; quia fide, spe et charitate vere colitur Deus, et ad contemplationem pervenitur, quæ est beatitudo æterna. ‡‡ 2:11 Respicite, etc. RAB. Hic quoque tria dicit, etc., usque ad quia sacrificium Deo spiritus contribulatus Psal. 50., etc. Et, Prope est Deus omnibus invocantibus se in veritate Psal. 144.. §§ 2:14 Væ duplici corde, etc. Admonuit, ne quis duplici corde accederet ad Deum; nunc autem dicit, Væ duplici corde et labiis scelestis. Qui enim prava cogitat, et loquitur, et pravis insistit operibus, nisi pœnituerit, in æternum peribit. Duabus viis terram ingredientis qui facit mala, et sperat bona; vel, qui carnis sectatur opera, et spiritus sanctificationem se arbitratur perficere in timore; vel, quod Dei est opere exhibet, et quod mundi est, cogitatione quærit. Tales vero inconstantes sunt in omnibus viis suis, quia facile in adversis terrentur, et prosperis irretiuntur. *** 2:15 Dissolutis corde, etc. RAB. Adhuc docet errorem cavere, etc., usque ad his, qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio, etc.

cœperit Dominus?††† 18 Qui timent Dominum non erunt incredibiles verbo illius: et qui diligunt illum conservabunt viam illius.‡‡‡ 19 Qui timent Dominum inquirent quæ beneplacita sunt ei, et qui diligunt eum replebuntur lege ipsius. 20 Qui timent Dominum præparabunt corda sua, et in conspectu illius sanctificabunt animas suas.§§§ 21 Qui timent Dominum custodiunt mandata illius, et patientiam habebunt usque ad inspectionem illius, 22 dicentes: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini, et non in manus hominum. 23 Secundum enim magnitudinem ipsius, sic et misericordia illius cum ipso est.]

††† 2:17 Inspicere, etc. Licet omni tempore inspiciat omnia Deus, tunc tamen inspicere dicitur, cum probare vel improbare aliquid dignoscitur. ‡‡‡ 2:18 Qui timent Dominum, non erunt incredibiles, etc. Alternando de amore et dilectione Dei agit, quia timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi Psal. 18., et omnis qui diligit, ex Deo natus est, et cognoscit Deum I Joan. 4.. Qui vero timet Deum, et diligit, et credit Scripturis, servat operando præcepta Dei, et semper meditando quærit quæ beneplacita sunt illi, replebitur ergo sapientia et charitate Dei. Finis enim præcepti charitas, et qui diligit proximum, legem implevit. §§§ 2:20 Qui timent Dominum præparabunt, etc. Felix anima, quæ quotidie mundat cor suum ut suscipiat habitorem Deum, cujus possessor nullo eget bono, quia omnium bonorum auctorem in se habet. Et quia ad hoc necessaria est mandatorum custodia, et boni operis patientia, qua pervenitur ad agnitionem veritatis, sequitur: Qui timent Dominum custodiunt mandata illius, etc. Justus in primis accusator est sui. Sicut enim humilitati præmium, sic superbix restat supplicium; unde Joannes: Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus II Joan. 1.. Qui vere sapiens est, verus justitiæ cultor est, quia sapientia dictat justitiæ normam.

3

¹ [Filiis sapientiae ecclesia justorum, et natio illorum obedientia et dilectio. ² Judicium patris audite, filii, et sic facite, ut salvi sitis.* ³ Deus enim honoravit patrem in filiis: et iudicium matris exquirens, firmavit in filios. ⁴ Qui diligit Deum exorabit pro peccatis, et continebit se ab illis, et in oratione dierum exaudietur.† ⁵ Et sicut qui thesaurizat, ita et qui honorificat matrem suam. ⁶ Qui honorat patrem suum jucundabitur in filiis, et in die orationis suae exaudietur.‡ ⁷ Qui honorat patrem suum vita vivet longiore, et qui obedit patri refrigerabit matrem. ⁸ Qui timet Dominum honorat parentes, et quasi dominis serviet his qui se genuerunt. ⁹ In opere, et sermone, et omni patientia, honora patrem tuum,§ ¹⁰ ut superveniat

* **3:2** Judicium patris. Dei, ex quo omnis paternitas in caelo et in terra. Quia ex ipsa sunt omnia. Qui diligit ea, quae fecit, et ut in eo maneant, quo facta sunt, cujus iudicium, qui audierit, et praecepta ejus fecerit, salvus erit: cujus mandatum est, ut etiam patri temporali, et matri reverentia exhibeatur; unde: Honora patrem tuum Deut. 5., etc.; unde sequitur: Qui honorat patrem suum. Cui Deum honorem constituit, non debet a filiis inhonorari: quia Deus iudicio suo exquiret qualiter praeceptum suum servetur. † **3:4** Qui diligit. Qui scilicet mandata servat, et abstinet a peccatis, et tamen pro excessoribus orare non desinit, quia scit misericordem iudicem omni tempore preces exaudire. ‡ **3:6** In filiis. RAB. In sobole vel in discipulis, etc., usque ad honorare parentes primum mandatum est in promissione. § **3:9** In opere et sermone, non in vulva scilicet unde ostenditur, et spiritualis pater maxime dignus honore; unde Paulus: Per Evangelium ego vos genui I Cor. 4.. Et alibi: Qui bene praesunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in doctrina et verbo I Tim. 5..

tibi benedictio ab eo, et benedictio illius in novissimo maneat. ¹¹ Benedictio patris firmat domos filiorum: maledictio autem matris eradicat fundamenta.** ¹² Ne glorieris in contumelia patris tui: non enim est tibi gloria ejus confusio. ¹³ Gloria enim hominis ex honore patris sui, et dedecus filii pater sine honore. ¹⁴ Fili, suscipe senectam patris tui, et non contristes eum in vita illius: ¹⁵ et si defecerit sensu, veniam da, et ne spernas eum in virtute tua: eleemosyna enim patris non erit in oblivione.†† ¹⁶ Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum: ¹⁷ et in justitia ædificabitur tibi, et in die tribulationis commemorabitur tui, et sicut in sereno glacies, solventur peccata tua. ¹⁸ Quam malæ famæ est qui derelinquit patrem, et est maledictus a Deo qui exasperat matrem !] ¹⁹ [Fili, in mansuetudine opera tua perfice, et super hominum gloriam diligeris.‡‡ ²⁰ Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo

** **3:11** Benedictio patris, etc. RAB. Benedixerunt patriarchæ filiis, etc., usque ad illusores sævissime laniaverunt. †† **3:15** Eleemosyna. Scilicet quæ peccatum delet. Hostia enim quæ pro peccato, peccatum vocatur. Qui autem parentibus, vel cæteris pauperibus miseretur, justitiæ præmium recipiet a peccatis absolutus. Beati misericordes, quoniam Matth. 5., etc. Et alibi: Feneratur Domino, qui miseretur pauperis. Prov. 19.. Hinc Daniel ad Nabuchodonosor: Consilium meum, o rex, placeat tibi: peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum Dan. 4., si forsitan ignoscat Deus delictis tuis. Hinc Dominus ait: Date eleemosynam, et omnia munda sunt vobis Luc. 11.. ‡‡ **3:19** Fili in mansuetudine. Mansuetudo et humilitas gratiam, superbia et furor pariunt ruinam; unde: Discite a me, quia mitis sum et humilis corde Matth. 11., etc. Et alibi: Qui se exaltat, humiliabitur Luc. 14., etc.

invenies gratiam: ²¹ quoniam magna potentia Dei solius, et ab humilibus honoratur. §§ ²² Altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper, et in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus. ²³ Non est enim tibi necessarium ea, quæ abscondita sunt, videre oculis tuis. ²⁴ In supervacuis rebus noli scrutari multipliciter, et in pluribus operibus ejus non eris curiosus. *** ²⁵ Plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi: ²⁶ multos quoque supplantavit suspicio illorum, et in vanitate detinuit sensus illorum. ²⁷ Cor durum habebit male in novissimo, et qui amat periculum in illo peribit. ††† ²⁸ Cor ingrediens duas vias non habebit successus, et pravus corde in illis scandalizabitur. ††† ²⁹ Cor nequam gravabitur in doloribus, et peccator adjiciet ad peccandum. ³⁰ Synagogæ superbiorum non erit sanitas, frutex enim peccati radicabitur in illis, et non intelligitur. ³¹ Cor sapientis intelligitur in sapientia, et auris bona audiet cum omni concupiscentia sapientiam. ³² Sapiens cor et intelligibile abstinebit se a peccatis, et in operibus justitiæ successus

§§ **3:21** Quanto magnus es, etc. RAB. Docuit superius mansuetudinem, etc., usque ad sufficit homini ea pie cogitare, et opere implere, quæ præcepit Deus. *** **3:24** In supervacuis rebus, etc. RAB. Id est, ne scruteris supervacue, etc., usque ad disputantes in errores incidunt, et a veritate recedunt. ††† **3:27** Cor durum. Quia secundum duritiam tuam thesaurizas tibi iram in die iudicii Rom. 2.. ††† **3:28** Cor ingrediens. Quod non curat, nec studet vitare, et quod ea diligit, quæ ducunt ad interitum, ut hæreses et profanæ novitates; unde sequitur: Cor ingrediens duas vias, non habebit successus, etc.

habebit.] ³³ [Ignem ardentem exstinguit aqua, et eleemosyna resistit peccatis: ³⁴ et Deus prospector est ejus qui reddit gratiam: meminit ejus in posterum, et in tempore casus sui inveniet firmitermentum.]

4

¹ [Fili, eleemosynam pauperis ne defraudes, et oculos tuos ne transvertas a paupere.* ² Animam esurientem ne despexeris, et non exasperes pauperem in inopia sua. ³ Cor inopis ne afflixeris, et non protrahas datum angustianti.† ⁴ Rogationem contribulati ne abjicias, et non avertas faciem tuam ab egeno. ⁵ Ab inope ne avertas oculos tuos propter iram: et non relinquoas quærentibus

* **4:1** Fili, eleemosynam pauperis, etc. RAB. Quantum eleemosyna valet, etc., usque ad qui ex corde corripit verbis, vel factis.
 † **4:3** Cor inopis, etc. Non est eleemosyna differenda, cum adsit tribuendi facultas; unde: Ne dicas amico tuo: Vade et revertere, cum cito possis dare Prov. 3.. Et alibi: Qui despicit proximum, peccat: qui miseretur pauperis, beatus erit Ibid. 14.. Eleemosyna autem facienda est, non ex necessitate, Hilarem enim datorem diligit Deus I Cor. 9.. Et alibi: Vidua pauperula plus omnibus misit in gazophylacium, quia non quantitatem muneris pensat Deus, sed devotionem cordis.

tibi retro maledicere.‡ 6 Maledicentis enim tibi in amaritudine animæ, exaudietur deprecatio illius: exaudiet autem eum qui fecit illum. 7 Congregationi pauperum affabilem te facito: et presbytero humilia animam tuam, et magnato humilia caput tuum. § 8 Declina pauperi sine tristitia aurem tuam, et redde debitum tuum, et responde illi pacifica in mansuetudine. 9 Libera eum qui injuriam patitur de manu superbi, et non acide feras in anima tua. ** 10 In iudicando esto pupillis misericors ut pater, et pro viro matri illorum:†† 11 et eris tu velut filius Altissimi obediens, et miserebitur tui magis quam mater.] 12 [Sapientia filiis suis vitam inspirat: et suscipit inquirentes se, et

‡ 4:5 Ab inope ne avertas, etc. Non per iram exasperandus est pauper, sed blanda locutione placandus, Ira enim viri iustitiam Dei non operatur Jac. 1.. Et, Qui obturat aurem ad clamorem pauperis, clamabit, et non exaudiet Dominus Prov. 21.. Qui enim potest tribuere, debet: quia munus absconditum exstinguit iras, et donum in sinu indignationem maximam. Qui autem non potest, sermo bonus est ei super datum optimum. Qui autem habuerit substantiam mundi: et viderit fratrem suum necesse habentem, et clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? I Joan. 3. Fides enim si non habeat opera, mortua est. Non ergo diligamus lingua et verbo, sed opere et veritate. § 4:7 Congregationi pauperum. In his commendatur mansuetudo et humilitas, quia mansuetudo neminem spernit, humilitas se omnibus subjicit. Decet autem Christianum æqualibus et inferioribus affabilem esse et mitem, senioribus humilem; unde: Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei Psal. 130.. ** 4:9 Libera, etc. RAB. Sicut largitionem in pauperes eleemosynam esse dixit, sic liberationem inique oppressi misericordiam esse ostendit; unde, Erue illos qui ducuntur ad mortem. †† 4:10 In iudicando. RAB. Nullam eleemosynæ speciem, etc., usque ad ita et viduæ viri solatium.

præibit in via justitiæ. ¹³ Et qui illam diligit, diligit vitam, et qui vigilaverint ad illam complectentur placorem ejus.‡‡ ¹⁴ Qui tenuerint illam, vitam hæreditabunt: et quo introibit benedicet Deus. ¹⁵ Qui serviunt ei obsequentes erunt sancto: et eos qui diligunt illam, diligit Deus.§§ ¹⁶ Qui audit illam judicabit gentes: et qui intuetur illam permanebit confidens. ¹⁷ Si crediderit ei, hæreditabit illam, et erunt in confirmatione creaturæ illius: ¹⁸ quoniam in tentatione ambulat cum eo, et in primis eligit eum. ¹⁹ Timorem, et metum, et probationem inducet super illum: et cruciabit illum in tribulatione doctrinæ suæ, donec tentet eum in cogitationibus suis, et credat animæ illius.*** ²⁰ Et firmabit illum, et iter adducet directum ad illum, et lætificabit illum: ²¹ et denudabit absconsa sua illi, et thesaurizabit super illum scientiam et intellectum justitiæ. ²² Si autem oberraverit,

‡‡ **4:13** Et qui vigilaverint, etc. Beatus homo qui audit me, et vigilat ante fores meas quotidie, et observat ad postes ostii mei Prov. 8.. Per fores autem potes Scripturas et eorum doctores intelligit. §§ **4:15** Qui serviunt, etc. Qui diligit eum, qui genuit, diligit eum qui natus est ex Deo, et quem diligit Pater, diligit Filius, unde: Qui diligit me, diligitur a Patre meo, et eum diligam. Sed quia probatio dilectionis exhibitio est operis, sequitur: Qui audit illam, judicabit gentes. Unde: Cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim judicantes duodecim tribus Isræl Matth. 19.. *** **4:19** Timorem et metum, etc. Sapientia inhabitans dirigit opera, in variis tentationibus præparat exercendo et probando ad futuræ vitæ gaudia, quod hac sententia confirmatur: Timorem et metum et probationem, etc. Quia tribulatio patientiam operatur, et patientia probationem, probatio vero spem, quod non confundit, quia charitas Dei diffusa est in sanctis per Spiritum sanctum.

derelinquet eum, et tradet eum in manus inimici sui.] ²³ [Fili, conserva tempus, et evita a malo.†††
²⁴ Pro anima tua ne confundaris dicere verum:
²⁵ est enim confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam et gratiam. ²⁶ Ne accipias faciem adversus faciem tuam, nec adversus animam tuam mendacium. ²⁷ Ne reverearis proximum tuum in casu suo, ²⁸ nec retineas verbum in tempore salutis. Non abscondas sapientiam tuam in decore suo:‡‡‡ ²⁹ in lingua enim sapientia dignoscitur: et sensus, et scientia, et doctrina in verbo sensati, et firmamentum in operibus justitiæ. ³⁰ Non contradicas verbo veritatis ullo modo, et de mendacio ineruditionis tuæ confundere.§§§
³¹ Non confundaris confiteri peccata tua, et ne subicias te omni homini pro peccato. ³² Noli resistere contra faciem potentis, nec coneris contra ictum fluvii. ³³ Pro justitia agonizare pro anima tua, et usque ad mortem certa pro justitia: et

††† **4:23** Fili, conserva tempus, etc. Supra commendavit sapientiæ donum, nunc ostendit ipsius factum. Quicumque enim servat præcepta sapientiæ, cautus est in temporum mutatione, nec deserit viam justitiæ in tempore persecutionis et angustiae. Ideo sapientia exhortatur filios, ut conservent tempus, quia tempus omni rei sub cælo: et tempus est belli, et tempus pacis. ‡‡‡ **4:28** Non abscondas sapientiam tuam, etc. RAB. Non est abscondenda sapientia his, qui audire volunt. Qui enim abscondit frumentum, maledicetur in populis, benedictio autem super caput vendentium; unde: **§§§ 4:30** Non contradicas. Obediendum est majoribus, si veritati concordant et justitiæ, nec aliter, sed pro recta fide, et vera religione, in quibus est animæ salus, decertandum est; unde: Si oculus tuus scandalizat te, erue eum et projice abs te Matth. 5.. Et, Si quis vult venire post me, abneget Luc. 9., etc.

Deus expugnabit pro te inimicos tuos. ³⁴ Noli citatus esse in lingua tua, et inutilis, et remissus in operibus tuis.* ³⁵ Noli esse sicut leo in domo tua, evertens domesticos tuos, et opprimens subjectos tibi.† ³⁶ Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, et ad dandum collecta.]

5

¹ [Noli attendere ad possessiones iniquas, et ne dixeris: Est mihi sufficiens vita: nihil enim proderit in tempore vindictæ et obductionis. ² Ne sequare in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui, ³ et ne dixeris: Quomodo potui? aut, Quis me subjiciet propter facta mea? Deus enim vindicans vindicabit. ⁴ Ne dixeris: Peccavi: et quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor. ⁵ De propitiatio peccato noli esse sine metu, neque adjicias peccatum super peccatum. ⁶ Et ne dicas: Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur: ⁷ misericordia enim et ira ab illo cito proximant, et in peccatores respicit ira illius. ⁸ Non tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem: ⁹ subito enim veniet ira illius, et in tempore vindictæ disperdet te. ¹⁰ Noli anxius esse in divitiis injustis: non enim proderunt tibi in die obductionis et vindictæ.] ¹¹ [Non ventiles te in omnem ventum, et non eas in omnem viam:

* **4:34** Noli citatus esse in lingua tua. RAB. Mors et vita, etc., usque ad scriptum est: Non in sermone regnum Dei, sed in virtute I Cor. 4..

† **4:35** Noli esse sicut leo. In Ecclesia sunt hæretici quasi leones, qui per linguæ volubilitatem seducunt corda innocentium, et per insolentiam morum conturbant mansuetudinem simplicium.

sic enim omnis peccator probatur in duplici lingua.* ¹² Esto firmus in via Domini, et in veritate sensus tui et scientia: et prosequatur te verbum pacis et justitiæ. ¹³ Esto mansuetus ad audiendum verbum, ut intelligas, et cum sapientia proferas responsum verum.† ¹⁴ Si est tibi intellectus, responde proximo: sin autem, sit manus tua super os tuum, ne capiaris in verbo indisciplinato, et confundaris. ¹⁵ Honor et gloria in sermone sensati: lingua vero imprudentis subversio est ipsius. ¹⁶ Non appelleris susurro, et lingua tua ne capiaris et confundaris: ¹⁷ super furem enim est confusio et pœnitentia, et denotatio pessima super bilinguem: susurratori autem odium, et inimicitia, et contumelia. ¹⁸ Justifica pusillum et magnum similiter.]

6

¹ [Noli fieri pro amico inimicus proximo: improprius enim et contumeliam malus hæreditabit: et omnis peccator invidus et bilinguis.]* ² [Non te extollas in cogitatione

* **5:11** Non ventiles te, etc. RAB. Levitatem reprehendit, etc., usque ad duplicitas doctrinæ eorum, in qua modo vera, modo falsa proferunt, peccatores esse ostendit. † **5:13** Esto mansuetus. Bonum est mansuete audire, et suscipere verbum veritatis, et modeste ac prudenter proferre; unde: Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum et tardus ad iram. Jac. 1.. Et paulo post: In mansuetudine suscipite insitum verbum, quod potest salvare animas vestras Ibid. In Proverbiis quoque dicitur: Vidisti hominem velocem ad loquendum? stultitia magis speranda est, quam correctio illius Prov. 29.. * **6:1** Nolite fieri, etc. RAB. Vim veræ charitatis ostendit, etc., usque ad allidetur virtus ipsius.

animæ tuæ velut taurus, ne forte elidatur virtus tua per stultitiam: ³ et folia tua comedat, et fructus tuos perdat, et relinquareis velut lignum aridum in eremo. ⁴ Anima enim nequam disperdet qui se habet, et in gaudium inimicis dat illum, et deducet in sortem impiorum.]† ⁵ [Verbum dulce multiplicat amicos et mitigat inimicos, et lingua eucharis in bono homine abundat. ⁶ Multi pacifici sint tibi: et consiliarius sit tibi unus de mille.‡ ⁷ Si possides amicum, in tentatione posside eum, et ne facile credas ei.§ ⁸ Est enim amicus secundum tempus suum, et non permanebit in die tribulationis. ⁹ Et est amicus qui convertitur ad inimicitiam, et est amicus qui odium et rixam et convitia denudabit. ¹⁰ Est autem amicus socius mensæ, et non permanebit in die necessitatis. ¹¹ Amicus si permanserit fixus, erit tibi quasi coequalis, et in domesticis tuis fiducialiter aget. ¹² Si humiliaverit se contra te, et a facie tua absconderit se, unanimem habebis amicitiam bonam. ¹³ Ab inimicis tuis separare, et ab amicis

† **6:4** Nequam. Bonæ voluntatis succedit boni operis fructus, et malitosæ menti nihil prosperitatis. Si enim desit charitas, frustra operam virtuti impendis; unde: Qui in uno offendit, omnium reus est Jac. 2.. Et, ei qui non habet, et hoc quod habet, auferetur ab eo Luc. 19.. ‡ **6:6** Multi pacifici, etc. Cum omnibus pax est habenda, quantam permittit nostra fragilitas, sed non cum multis consilium, quia scriptum est: Misericordes vocantur, virum autem fidelem quis inveniet? Prov. 20. § **6:7** Si possides amicum, etc. RAB. Per diversas species falsos amicos exprimens, tandem ad verum pervenit amicum: quia multi amicos se esse profitentur in prosperis, et inimici apparent in adversis. Unde: Si humiliaverit se contra te, etc.

tuis attende.** 14 Amicus fidelis protectio fortis: qui autem invenit illum, invenit thesaurum.††
 15 Amico fideli nulla est comparatio, et non est digna ponderatio auri et argenti contra bonitatem fidei illius. 16 Amicus fidelis medicamentum vitæ et immortalitatis: et qui metuunt Dominum, invenient illum.‡‡ 17 Qui timet Deum æque habebit amicitiam bonam, quoniam secundum illum erit amicus illius.]§§ 18 [Fili, a juventute tua excipe doctrinam, et usque ad canos invenies sapientiam. 19 Quasi is qui arat et seminat accede ad eam, et sustine bonos fructus illius. 20 In opere enim ipsius exiguum laborabis, et cito edes de generationibus illius. 21 Quam aspera est nimium sapientia indoctis hominibus ! et non permanebit in illa excors. 22 Quasi lapidis virtus probatio erit in illis: et non demorabuntur projicere illam.

** 6:13 Attende. RAB. Id est, discretionem habe, etc., usque ad: Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos qui dissensiones et offencicula faciunt Rom. 16.. †† 6:14 Amicus fortis. Amicus amoris consors, cui sic animum tuum applica ut ex duobus unum fiat, cui te tanquam tibi committas, a quo nihil timeas: et nihil inhonestum petas. Non est enim amicitia vectigalis, sed plena decoris; unde: Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis Joan. 15., etc. Dedit nobis Dominus formam amicitiae quam sequamur, ut faciamus amici voluntatem, aperiamus ei secreta, et ipse nobis; unde: Vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audivi a Patre meo, nota feci vobis Ibid.. ‡‡ 6:16 Amicus fidelis. Secundum Deum scilicet. Hic ad medicamentum vitæ æternæ et immortalitatis necessaria, cum amico tractat: unde Cicero dicit amicitiam non nisi inter bonos esse posse, et libera debet esse amicitia, et ad omnem felicitatem proclivis. §§ 6:17 Qui timet Dominum. RAB. Plena et perfecta amicitiae gratia, etc., usque ad ut de hoc mundo credas te quotidie migraturum.

²³ Sapientia enim doctrinæ secundum nomen est eius, et non est multis manifestata: quibus autem cognita est, permanet usque ad conspectum Dei. ²⁴ Audi, fili, et accipe consilium intellectus, et ne abjicias consilium meum. ²⁵ Injice pedem tuum in compedes illius, et in torques illius collum tuum. ²⁶ Subjice humerum tuum, et porta illam, et ne acedieris vinculis eius. ²⁷ In omni animo tuo accede ad illam, et in omni virtute tua conserva vias eius. *** ²⁸ Investiga illam, et manifestabitur tibi: et continens factus, ne derelinquas eam: ²⁹ in novissimis enim invenies requiem in ea, et convertetur tibi in oblectationem. ³⁰ Et erunt tibi compedes eius in protectionem fortitudinis et bases virtutis, et torques illius in stolam gloriæ: ³¹ decor enim vitæ est in illa, et vincula illius alligatura salutaris. ³² Stolam gloriæ indues eam, et coronam gratulationis superpones tibi. ³³ Fili, si attenderis mihi, disces: et si accommodaveris animum tuum, sapiens

*** **6:27** In omni animo tuo. RAB. Corde, non corpore accedendum est ad sapientiam, etc., usque ad perceptio veritatis; unde: Hæc est autem vita æterna ut cognoscant te solum verum Deum Joan. 17., etc.

eris.††† 34 Si inclinaveris aurem tuam, excipies doctrinam: et si dilexeris audire, sapiens eris. 35 In multitudine presbyterorum prudentium sta, et sapientiæ illorum ex corde conjungere, ut omnem narrationem Dei possis audire, et proverbia laudis non effugiant a te.‡‡‡ 36 Et si videris sensatum, evigila ad eum, et gradus ostiorum illius exterat pes tuus. 37 Cogitatum tuum habe in præceptis Dei, et in mandatis illius maxime assiduus esto: et ipse dabit tibi cor, et concupiscentia sapientiæ dabitur tibi.]§§§

7

1 [Noli facere mala, et non te apprehendent:*
2 discede ab iniquo, et deficient mala abs te.
3 Fili, non semines mala in sulcis injustitiæ, et

††† 6:33 Fili, si attenderis. Monet sapientia, ut in divina lege assidue meditemur. Primum hortatur ut discamus; post, ut animam ad hoc applicemus, tandem, ut inclinemus; demum, ut diligentiam ad audiendum adhibeamus. Sic enim sapientia sapientem esse promittit. Necessè est enim, ut qui veræ sapientiæ, quæ Christus est, agnitionem desiderat, primum catholicis magistris se humiliter subdat, et omnes affectus animæ suæ disciplinæ eorum. Dehinc intentionem cordis ab omni pravo desiderio avertens ad audiendum verbum Dei adhibeat diligenter, caveatque ut meditationem legis non pro terrenarum rerum mercede, vel laudis humanæ, sed pro ipsius boni amore impendat, ut veræ sapientiæ fructum percipiat. ‡‡‡ 6:35 In multitudine. Quasi: Ne sis sapiens tibi ipsi. Ne confidas proprio ingenio, hæreticos superbæ fastus maxime supplantavit. §§§ 6:37 Cogitatum habe in præceptis. RAB. Merito illi datur, etc., usque ad et assidue legem meditatatur et opere exsequitur. * 7:1 Non metes ea in septuplum. RAB. Perfectam ultionem, etc., usque ad Assumit septem alios spiritus nequiores se Luc. 11..

non metes ea in septuplum. ⁴ Noli quærere a Domino ducatum, neque a rege cathedram honoris.† ⁵ Non te justifies ante Deum, quoniam agnitor cordis ipse est: et penes regem noli velle videri sapiens.‡ ⁶ Noli quærere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates: ne forte extimescas faciem potentis, et ponas scandalum in æquitate tua.§ ⁷ Non pecces in multitudinem civitatis, nec te immittas in populum:** ⁸ neque alliges duplicia peccata, nec enim in uno eris immunis. ⁹ Noli esse pusillanimis in animo tuo: ¹⁰ exorare et facere eleemosynam ne despicias. ¹¹ Ne dicas: In multitudine munerum meorum respiciet Deus, et offerente me Deo altissimo, munera mea suscipiet. ¹² Non irrideas hominem in amaritudine animæ: est enim qui humiliat

† **7:4** Neque a rege cathedram honoris. Non potest exercere opus justi regiminis, qui sententiam neglexit veræ pietatis; unde: Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic, sed qui major est in vobis, fiat sicut minor Luc. 22.. ‡ **7:5** Quoniam agnitor. Nulla præsumptio perniciosior, quam de propria justitia, aut scientia superbire; unde: Non est homo super terram, qui faciat bonum, et non peccet Eccl. 7.. Et alibi: Vidisti hominem sapientem sibi videri, et magis illo spem habet stultus Prov. 26.. § **7:6** Noli quærere fieri iudex, nisi valeas. Debet quisque proprias virtutes perpendere, et pro quantitate virium curam aliorum suscipere: ne dum delectatur loco gloriæ, fiat subditis auctor ruinæ; et qui gravatur pondere suarum, velit fieri iudex alienarum culparum. ** **7:7** Non pecces in multitudinem. Qui ratione pollet, et liberi arbitrii potestate prævalet, subditorum insolentia non peccet, sed constanter resistat alienæ nequitiae: nec se putet impune peccare, si plurimorum acquiescit voluntati; unde: Non solum autem qui ea faciunt, sed qui consentiunt facienti Rom. 1., etc.

et exaltat circumspector Deus. ¹³ Noli amare mendacium adversus fratrem tuum, neque in amicum similiter facias.†† ¹⁴ Noli velle mentiri omne mendacium: assiduitas enim illius non est bona. ¹⁵ Noli verbosus esse in multitudine presbyterorum, et non iteres verbum in oratione tua.‡‡ ¹⁶ Non oderis laboriosa opera, et rusticationem creatam ab Altissimo. ¹⁷ Non te reposes in multitudine indisciplinatorum. ¹⁸ Memento iræ, quoniam non tardabit. ¹⁹ Humilia valde spiritum tuum, quoniam vindicta carnis impii ignis et vermis.]§§ ²⁰ [Noli prævaricari in amicum pecuniam differentem, neque fratrem carissimum auro spreveris.*** ²¹ Noli discedere a muliere sensata et bona, quam sortitus es in timore Domini:

†† **7:13** Noli amare mendacium. Omne mendacium malum; et proximis inferre scandalum perniciosum est. Multo magis ergo amico fraudem moliri, crimen imponere: quoniam testis mendax peribit; unde in Proverbiis: Sicut noxius, qui mittit sagittas in mortem, sic qui fraudulenter nocet amico Prov. 20.. ‡‡ **7:15** Noli verbosus esse. Quasi. Noli sensum tuum docere, audi sapientiam seniorum. Tutius est enim audire, quam loqui; unde: Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, et tardus ad iram Jac. 1.. Non oderis laboriosa opera. Peccanti homini scientia data est, ut labore manuum quæreret sibi victum; unde: In sudore vultus tui vesceris pane Gen. 3., etc. §§ **7:19** Quoniam vindicta carnis, etc. Quia caro peccatorum, quæ luxuria defluit, igne inferni et vermibus cruciabitur, ubi vermis non moritur, et ignis non exstinguitur: in verme putredo gehennæ, in igne ardor signatur. Vel vermis, est sera scelerum pœnitentia, quæ in tormentis conscientiam peccatorum mordere non cessat, ut ignis sit pœna extrinsecus sæviens, vermis autem dolor interius accusans. *** **7:20** Noli prævaricari in amicum pecuniam. RAB. Multi perierunt pro avaritia, etc., usque ad: qui odit munera, vivet Prov. 1..

gratia enim verecundiæ illius super aurum.†††
 22 Non lædas servum in veritate operantem, neque mercenarium dantem animam suam.‡‡‡ 23 Servus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua: non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum.§§§ 24 Pecora tibi sunt, attende illis: et si sunt utilia, perseverent apud te. 25 Filii tibi sunt? erudi illos, et curva illos a pueritia illorum. 26 Filiæ tibi sunt? conserva corpus illarum, et non ostendas hilarem faciem tuam ad illas.* 27 Trade filiam, et grande opus feceris: et homini sensato da illam. 28 Mulier si est tibi secundum animam tuam, non projicias illam: et odibili non credas

††† **7:21** Gratia enim verecundiæ. Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se. Potest per hanc mulierem sapientia intelligi, quæ alibi pretiosa margarita dicitur, quam spiritualis negotiator inveniens vendit omnia, et emit eam. Unde: Vive vitam cum muliere quam dilexisti; quasi, sapientiam sequere, et scientiam Scripturarum, et quasi conjugem tibi copula. ‡‡‡ **7:22** Non lædas servum. Qualiter servi nutriendi sunt, aperte monstratur, affectu, scilicet, filiorum pro jure naturæ; et disciplinandi pro mentis instabilitate; unde in sequentibus, Cibaria et virga et onus asino; panis et disciplina et opus servo. §§§ **7:23** Neque inopem derelinquas illum. Oppressum violentia servitutis. Sive enim servi, sive liberi, omnes in Christo unum sumus I Cor. 12.. * **7:26** Filiæ, etc. Sicut bonos servos affectu filiorum habendos, sic ancillas, quasi filias habendas esse docet, sed cum disciplina: unde, Lacta filium, et paventem te faciet: lude cum eo, et contristabit te. Non arrideas illi, ne doleas, et in novissimo obstupescant dentes tui Eccli. 30..

te. In toto corde tuo[†] 29 honora patrem tuum, et gemitus matris tuæ ne obliviscaris: 30 memento quoniam nisi per illos natus non fuisses: et retribue illis, quomodo et illi tibi.] 31 [In tota anima tua time Dominum, et sacerdotes illius sanctifica. 32 In omni virtute tua dilige eum qui te fecit, et ministros ejus ne derelinquas.‡ 33 Honora Deum ex tota anima tua, et honorifica sacerdotes, et propurga te cum brachiis. 34 Da illis partem, sicut mandatum est tibi, primitiarum et purgationis, et de negligentia tua purga te cum paucis. 35 Datum brachiorum tuorum, et sacrificium sanctificationis offeres Domino, et initia sanctorum. § 36 Et pauperi porrige manum tuam, ut perficiatur propitiatio et benedictio tua. 37 Gratia dati in conspectu omnis viventis, et mortuo non prohibeas gratiam.** 38 Non desis plorantibus in consolatione, et cum lugentibus ambula. 39 Non te

† 7:28 Mulier. Conjugalem commendat pudicitiam, removens omnem detestabilem copulam. Mystice autem admonet ut catholicam fidem in vera religione, quam primum post baptismi perceptionem sortiti sumus, firmiter tenentes, hæreticorum perfidiam abjiciamus. ‡ 7:32 Dilige, etc. RAB. Timorem Dei et amorem, etc., usque ad quia charitas operit multitudinem peccatorum. § 7:35 Datum brachiorum. Superius pro his quæ offeruntur ministris Dei promisit peccatorum purgationem: nunc autem pro eleemosynis veniam et benedictionis gratiam, quia sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccata. ** 7:37 Et mortuo. Ad eleemosynam pertinet sepultura mortuorum, multo magis ergo consolatio vivorum: unde Paulus docet gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Probatio dilectionis exhibitio est operis: unde, Qui habuerit substantiam hujus mundi, et viderit fratrem suum necesse habere, et clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? I Joan. 3.

pigeat visitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis. ⁴⁰ In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in æternum non peccabis.]

8

¹ [Non litiges cum homine potente, ne forte incidas in manus illius.* ² Non contendas cum viro locuplete, ne forte contra te constituat litem tibi:† ³ multos enim perdidit aurum et argentum, et usque ad cor regum extendit et convertit. ⁴ Non litiges cum homine linguato, et non strues in ignem illius ligna. ⁵ Non communicates homini indocto, ne male de progenie tua loquatur. ⁶ Ne despicias hominem avertentem se a peccato, neque impropere ei: memento quoniam omnes in correptione sumus. ⁷ Ne spernas hominem in sua senectute, etenim ex nobis senescunt. ⁸ Noli de mortuo inimico tuo gaudere: sciens quoniam omnes morimur, et in gaudium nolumus venire. ⁹ Ne despicias narrationem presbyterorum sapientium, et in proverbiiis eorum conversare: ¹⁰ ab ipsis enim disces sapientiam et doctrinam intellectus, et servire magnatis sine querela. ¹¹ Non te prætereat narratio seniorum, ipsi enim didicerunt a patribus suis: ¹² quoniam ab ipsis disces intellectum, et in tempore necessitatis dare responsum. ¹³ Non incendas carbones peccatorum ar-

* **8:1** Non litiges cum homine potente. RAB. Superbo. Unde, Non respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis Prov. 26.: quia inter superbos semper jurgia sunt, servum autem Domini non oportet litigare. † **8:2** Locuplete. Qui avaritiæ æstibus anhelat. Inde enim oriuntur invidiæ, contentiones, et hujusmodi, Radix enim omnium malorum est cupiditas I Tim. 6..

guens eos, et ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum. ‡ 14 Ne contra faciem stes contumeliosi, ne sedeat quasi insidiator ori tuo. 15 Noli fœnerari homini fortiori te: quod si fœneraveris, quasi perditum habe. § 16 Non spondeas super virtutem tuam: quod si sponderis, quasi restituens cogita. 17 Non iudices contra iudicem, quoniam secundum quod justum est iudicat. ** 18 Cum audace non eas in via, ne forte gravet mala sua in te: ipse enim secundum voluntatem suam vadit, et simul cum stultitia illius peries. 19 Cum iracundo non facias rixam, et cum audace non eas in desertum: quoniam quasi nihil est ante illum sanguis, et ubi non est adiutorium, elidet te. 20 Cum fatuis consilium non habeas: non enim poterunt diligere nisi quæ eis placent. 21 Coram extraneo ne facias consilium: nescis enim quid pariet. 22 Non omni homini cor tuum manifestes, ne forte inferat tibi gratiam falsam, et convicietur tibi.]

9

1 [Non zeles mulierem sinus tui, ne ostendat super te malitiam doctrinæ nequam.* 2 Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingrediatur

‡ 8:13 Non incendas carbones. ID. Unde Apostolus: Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis Gal. 6.. § 8:15 Noli fœnerari. RAB. Unde: Bibe aquam de cisterna tua, et fluenta putei tui habeto solus. ** 8:17 Non iudices contra iudicem. Quasi esto subjectus præpositis et iudicibus, qui secundum Deum iudicant. * 9:1 Non zeles mulierem, etc. RAB. Docet pudicitiam, etc., usque ad non consentit hæreticæ pravitati.

in virtutem tuam, et confundaris. ³ Ne respicias mulierem multivolam, ne forte incidas in laqueos illius.† ⁴ Cum saltatrice ne assiduus sis, nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius.‡ ⁵ Virginem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius.§ ⁶ Ne des fornicariis animam tuam in ullo, ne perdas te et hæreditatem tuam. ⁷ Noli circumspicere in vicis civitatis, nec oberraveris in plateis illius.** ⁸ Averte faciem tuam a muliere compta, et ne circumspicias speciem alienam. ⁹ Propter speciem mulieris multi perierunt: et ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. ¹⁰ Omnis mulier quæ est fornicaria, quasi stercus in via conculcabitur. ¹¹ Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti sunt: colloquium enim illius quasi ignis exardescit. ¹² Cum aliena muliere ne sedeas omnino, nec accumbas cum ea super cubitum: ¹³ et non alterceris cum illa in vino, ne forte declinet cor tuum in illam, et sanguine tuo labaris in perditionem.] ¹⁴ [Ne derelinquas amicum antiquum: novus enim non erit

† **9:3** Mulierem multivolam. Hæreticorum Synagogam, quæ per diversos errores volitat. ‡ **9:4** Cum saltatrice ne assiduus sis. Hæreticorum turba, quæ per diversos errores dissilit, ut quem eloquentiæ suæ amatorem conspexerit ad se trahat quasi meretrix; unde: Irretivit eum multis sermonibus, et blanditiis laborum traxit eum Prov. 7., etc. § **9:5** Virginem ne conspicias. Averte oculos tuos, ne videant vanitatem: ne libeat videre quæ non licet concupiscere. Mystice autem non debemus decorem eloquentiæ hæreticæ amare, nec simulatas virtutes attendere. ** **9:7** In vicis civitatis, etc. Idem sub alia figura. Vici enim civitatis, hæreticorum conventicula sunt: quæ se a civitate separant, de qua dicitur: Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei Psal. 86..

similis illi.†† 15 Vinum novum amicus novus: veterascet, et cum suavitate bibes illud.‡‡ 16 Non zeles gloriam et opes peccatoris: non enim scis quæ futura sit illius subversio. 17 Non placeat tibi injuria injustorum, sciens quoniam usque ad inferos non placebit impius. 18 Longe abesto ab homine potestatem habente occidendi, et non suspicaberis timorem mortis. 19 Et si accesseris ad illum, noli aliquid committere, ne forte auferat vitam tuam. 20 Communionem mortis scito, quoniam in medio laqueorum ingredieris, et super dolentium arma ambulabis. 21 Secundum virtutem tuam cave te a proximo tuo, et cum sapientibus et prudentibus tracta. 22 Viri justi sint tibi convivæ, et in timore Dei sit tibi gloriatio: 23 et in sensu sit tibi cogitatus Dei, et omnis enarratio tua in præceptis Altissimi. 24 In manu artificum opera laudabuntur, et princeps populi in sapientia sermonis sui, in sensu vero seniorum verbum. 25 Terribilis est in civitate sua homo linguosus: et temerarius in verbo suo odibilis erit.]§§

10

1 [Judex sapiens judicabit populum suum, et

†† 9:14 Ne derelinquas amicum. Major est fiducia ex parte rei cognitæ, quam ignotæ. Doctrinam quoque sanctorum Patrum non debemus declinare et novellos doctores audire. ‡‡ 9:15 Vinum novum, etc. Novus doctor studere debet, ut sanam doctrinam et operationem firmiter percipiat: et postea sibi et aliis proficiat. §§ 9:25 Linguosus. Hæreticus, qui semper contentiosus, et ideo odibilis Deo et hominibus.

principatus sensati stabilis erit.* ² Secundum iudicem populi, sic et ministri ejus: et qualis rector est civitatis, tales et inhabitantes in ea. ³ Rex insipiens perdet populum suum: et civitates inhabitabuntur per sensum potentium. ⁴ In manu Dei potestas terræ: et utilem rectorem suscitabit in tempus super illam. ⁵ In manu Dei prosperitas hominis, et super faciem scribæ imponet honorem suum.]† ⁶ [Omnis injuriæ proximi ne memineris, et nihil agas in operibus injuriæ. ⁷ Odibilis coram Deo est et hominibus superbia, et execrabilis omnis iniquitas gentium. ⁸ Regnum a gente in gentem transfertur propter injustitias, et injurias, et contumelias, et diversos dolos.‡ ⁹ Avaro autem nihil est scelestius. Quid superbit terra et cinis?§ ¹⁰ Nihil est iniquius quam amare pecuniam: hic enim et animam suam venalem habet, quoniam in vita sua projecit intima sua. ¹¹ Omnis potentatus brevis vita; languor prolixior gravat medicum. ¹² Brevem languorem præcidit medicus: sic et rex

* **10:1** Judex sapiens, etc. RAB. Factus est principatus super humerum ejus. Unde: Væ terræ cujus rex puer est Isa. 9., diabolus, scilicet qui semper diligit novitates, et principes cujus primo mane comedunt, id est, ante diem mortis, dicentes: Manducemus et bibamus, cras enim moriemur Isa. 22.. † **10:5** Super faciem scribæ. ID. Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis, quia vice sua mittit ad prædicandum. ‡ **10:8** Regnum a gente. RAB. Hoc fere omnes etc., usque ad: auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructum ejus Matth. 21.. § **10:9** Avaro. Post mutationem regni agit de avaritia, pro qua vis regiminis maxime negligitur: Radix enim omnium malorum cupiditas I Tim. 6.. Avaritiam autem superbia comitatur, unde, Præcipe divitibus non altum sapere Ibid..

hodie est, et cras morietur.** 13 Cum enim morietur homo, hæreditabit serpentes, et bestias, et vermes. 14 Initium superbiæ hominis apostatare a Deo:†† 15 quoniam ab eo qui fecit illum recessit cor ejus, quoniam initium omnis peccati est superbia. Qui tenuerit illam adimplebitur maledictis, et subvertet eum in finem. 16 Propterea exhonoravit Dominus conventus malorum, et destruxit eos usque in finem. 17 Sedes ducum superbiorum destruxit Deus, et sedere fecit mites pro eis. 18 Radices gentium superbarum arefecit Deus, et plantavit humiles ex ipsis gentibus. 19 Terras gentium evertit Dominus, et perdidit eas usque

** **10:12** Et rex hodie est. Potestas et divitiæ non possunt prolongare vitam. Positus est terminus qui præteriri non potest. Jucunditas carnis convertetur in putredinem et fœtores, et tandem in vermes. Mystice autem homo, qui in peccatis vivit et non respiscit, morietur æterna morte: et diabolum serpentem antiquum et bestias ejus, id est, dæmones non evadet. †† **10:14** Initium superbiæ. Non est enim major apostasia quam creaturam a Creatore recedere, quæ merito ascribitur superbiæ. Superbia enim est si creatura velit æquari Creatori. Hæc et diabolo et homini fuit initium perditionis: unde, Quoniam initium omnis peccati est superbia. Quamvis alibi dicatur: Radix omnium malorum cupiditas I Tim. 6.. Non est cupiditas sine superbia, nemo enim superbus nisi cupidus et econverso. De superbia nascuntur hæreses, schismata, detractiones, invidia, verbositas, jactantia, contentiones et hujusmodi, quæ ex cupiditate procedunt. Gulosos vero, intemperantes, ebriosos, fornicarios et hujusmodi cupiditas facit, quæ sine superbia esse non possunt. Caveamus ergo cupiditatem et superbiam, non duo mala, sed unum a quo omnia trahunt initium.

ad fundamentum.‡‡ 20 Arefecit ex ipsis, et disperdidit eos, et cessare fecit memoriam eorum a terra. 21 Memoria superbiorum perdidit Deus, et reliquit memoriam humilium sensu. 22 Non est creata hominibus superbia, neque iracundia nationi mulierum.]§§ 23 [Semen hominum honorabitur hoc, quod timet Deum: semen autem hoc exhonorabitur, quod præterit mandata Domini.*** 24 In medio fratrum rector illorum in honore: et qui timent Dominum erunt in oculis illius. 25 Gloria divitum, honoratorum, et pauperum, timor Dei est.††† 26 Noli despiciere hominem justum pauperem, et noli magnificare virum peccatorem divitem. 27 Magnus, et iudex, et potens est in honore: et non est major illo qui timet Deum.‡‡‡ 28 Servo sensato liberi servient: et vir prudens et disciplinatus non murmurabit corre-

‡‡ 10:19 Terras. RAB. Quando Jerusalem per Romanos, etc., usque ad deleta est posteritas eorum, et gloria martyrum exaltata est; unde: Custodit Dominus omnes diligentes se, et omnes peccatores disperdet Psal. 144.. §§ 10:22 Non est creata. ID. Vitia non sunt creata, etc., usque ad surgit iracundia, quam virtutis superat constantia.

*** 10:23 Semen hominum honorabitur. Doctores sancti in honore sunt apud bonos, maxime qui timent Dominum: unde, Qui bene præsumt presbyteri, duplici honore digni habeantur I Tim. 5., etc. ††† 10:25 Gloria divitum, etc. Vere gloria est timere Deum. Qui eum timet, justitiam servat in omnibus: unde, Nolite in personarum acceptione Jesu fidem habere Jacob. 2.. ‡‡‡ 10:27 Magnus est iudex. Licet potestas terrena magna sit, timentem Dominum præcellere non valet: timentibus enim Deum, nihil deest, Divites autem egruerunt et esurierunt Psal. 33., etc.

tus, et inscius non honorabitur. §§§ 29 Noli extollere te in faciendo opere tuo, et noli cunctari in tempore angustiae. 30 Melior est qui operatur et abundat in omnibus, quam qui gloriatur et eget pane.* 31 Fili, in mansuetudine serva animam tuam, et da illi honorem secundum meritum suum. 32 Peccantem in animam suam quis justificabit? et quis honorificabit exhorantem animam suam? 33 Pauper gloriatur per disciplinam et timorem suum: et est homo qui honorificatur propter substantiam suam. 34 Qui autem gloriatur in paupertate, quanto magis in substantia! et qui gloriatur in substantia, paupertatem vereatur.]

11

¹ [Sapientia humiliati exaltabit caput illius, et in medio magnatorum consedere illum faciet.*

§§§ **10:28** Servo sensato. Hoc ad litteram sæpe evenit, ut ignobilis genere nobilitatis scientia et fide, nobilibus præferatur: unde, Servus sapiens dominabitur filiis stultis Prov. 17.. Mystice autem servus ecclesiasticus, qui devote servat religionem Christianam, præponitur Synagogæ; unde, Major serviet minori. Et, Jacob dilexi, Esau autem odio habui Gen. 25.. * **10:30** Melior est. Quasi dicat: Melius est, ut studeas semper in bono opere laborare, unde reddatur tibi merces justitiæ, quam ut consumas dies tuos in vanitate, et egeas illo pane, qui de cælo descendit. Qui in timore Dei, et observantia religionis, statuet gloriam suam: unde, Qui gloriatur, in Domino gloriatur II Cor. 10.. * **11:1** Sapientia humiliati exaltabit caput. Sequitur: Non laudes virum, etc. Quasi: Ne juxta speciem corporis æstimes qualitatem mentis: unde, Non respicias vultum ejus nec altitudinem staturæ ejus, quoniam abjeci eum, nec juxta intuitum hominis judico I Reg. 16.. Homo enim videt ea quæ patent. Dominus autem intuetur cor. In honoribus mundanis non est superbiendum, quia transit mundus et concupiscentia ejus.

² Non laudes virum in specie sua, neque spernas hominem in visu suo. ³ Brevis in volatilibus est apis, et initium dulcoris habet fructus illius. ⁴ In vestitu ne glorieris umquam, nec in die honoris tui extollaris: quoniam mirabilia opera Altissimi solius, et gloriosa, et absconsa, et invisæ opera illius. ⁵ Multi tyranni sederunt in throno: et insuspicabilis portavit diadema.† ⁶ Multi potentes oppressi sunt valide, et gloriosi traditi sunt in manus alterorum. ⁷ Priusquam interroges, ne vituperes quemquam: et cum interrogaveris, corripe iuste.] ⁸ [Priusquam audias, ne respondeas verbum: et in medio sermonum ne adjicias loqui.‡ ⁹ De ea re quæ te non molestat, ne certeris: et in iudicio peccantium ne consistas. ¹⁰ Fili, ne in multis sint actus tui: et si dives fueris, non eris immunis a delicto. Si enim secutus fueris, non apprehendes:

† **11:5** Multi tyranni. RAB. Divina dispensatione fit, etc., usque ad benedictionem patriarcharum hæreditavit. ‡ **11:8** Priusquam audias. Qui prius respondet quam audiat, id est, qui doctor esse desiderat antequam discat; vel, aliorum causas iudicare, priusquam dignoscat: stultum se esse demonstrat.

et non effugies, si præcucurreris. § 11 Est homo laborans et festinans, et dolens: impius, et tanto magis non abundabit.** 12 Est homo marcidus egens recuperatione, plus deficiens virtute, et abundans paupertate: 13 et oculus Dei respexit illum in bono, et erexit eum ab humilitate ipsius, et exaltavit caput ejus: et mirati sunt in illo multi, et honoraverunt Deum.] 14 [Bona et mala, vita et mors, paupertas et honestas, a Deo sunt: 15 sapientia, et disciplina, et scientia legis, apud Deum: dilectio, et viæ bonorum, apud ipsum. 16 Error et tenebræ peccatoribus concreata sunt: qui autem exsultant in malis consenescent in malo. 17 Datio Dei permanet justis, et profectus illius successus habebit in æternum. 18 Est qui locupletatur parce agendo,

§ 11:10 Fili, ne in multis, etc. Quasi diceret: De superfluis ne sis curiosus, et peccantium pravitati non consentias. Non solum enim qui faciunt mala, sed qui consentiunt facientibus digni sunt morte. Fili, ne in multis, etc. Multi sunt actus hæreticorum, qui unitatem fidei, et tramitem veritatis non custodiunt, et laborem unum in libris componendis expendant. Rhetorica et dialectica arte copiosi: nec immunes sunt a dilecto, quia meditatio eorum est in dolo. Unde Ecclesiasticus: Fili, ne facias multos libros, quibus non est finis. Omnes autem libri divinæ Scripturæ quia consentiunt unus liber sunt: unde, In capite libri scriptum est de me Psal. 36., etc. Fili, ne in multis, terrenis lucris, vel quibuslibet negotiis, quia pluribus intentus minor est ad singula sensus. Suscepta cura regiminis impar invenitur quisque ad singula, dum dividitur ad multa: nec sua damna considerat, dum aliena pertractat. ** 11:11 Est homo laborans. Christiana opera designat, in quibus pauperes spiritu abundant omnibus bonis, et egent qui laborant in acquirendis divitiis: unde, Divites eguerunt, et esurierunt, etc.

et hæc est pars mercedis illius.†† 19 In eo quod dicit: Inveni requiem mihi, et nunc manducabo de bonis meis solus: 20 et nescit quod tempus præteriet, et mors appropinquet, et relinquat omnia aliis, et morietur. 21 Sta in testamento tuo, et in illo colloquere, et in opere mandatorum tuorum veterasce. 22 Ne manseris in operibus peccatorum: confide autem in Deo, et mane in loco tuo. 23 Facile est enim in oculis Dei subito honestare pauperem. 24 Benedictio Dei in mercedem iusti festinat, et in hora veloci processus illius fructificat. 25 Ne dicas: Quid est mihi opus? et quæ erunt mihi ex hoc bona? 26 Ne dicas: Sufficiens mihi sum: et quid ex hoc pessimabor? 27 In die bonorum ne immemor sis malorum, et in die malorum ne immemor sis bonorum: 28 quoniam facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundum vias suas. 29 Malitia horæ oblivionem facit luxuriæ magnæ, et in fine hominis denudatio operum illius. 30 Ante mortem ne laudes hominem quemquam: quoniam in filiis suis agnoscitur vir.]‡‡ 31 [Non omnem hominem inducas in domum tuam: multæ enim sunt insidiæ dolosi. 32 Sicut enim eructant præcordia foetentium, et sicut perdix inducitur in caveam, et ut caprea in laqueum: sic et cor superborum,

†† 11:18 Est qui locupletatur, etc. RAB. Thesaurizat, et ignorat, etc., usque ad sed aliis relinquunt qui veritatem et falsitatem dignoscunt. ‡‡ 11:30 Ante mortem, etc. ID. Stultum est laudare, etc., usque ad qui veniunt in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.

et sicut prospector videns casum proximi sui. §§
³³ Bona enim in mala convertens insidiatur, et in electis imponet maculam. ³⁴ A scintilla una augetur ignis, et ab uno doloso augetur sanguis: homo vero peccator sanguini insidiatur. ³⁵ Attende tibi a pestifero, fabricat enim mala, ne inducat super te subsannationem in perpetuum. ³⁶ Admitte ad te alienigenam: et subvertet te in turbine, et abalienabit te a tuis propriis.]

12

¹ [Si benefeceris, scito cui feceris, et erit gratia in bonis tuis multa. ² Benefac justo, et invenies retributionem magnam: et si non ab ipso, certe a Domino. ³ Non est enim ei bene qui assiduus est in malis, et eleemosynas non danti: quoniam et Altissimus odio habet peccatores, et misertus est pœnitentibus.* ⁴ Da misericordiam, et ne suscipias peccatorem: et impiis et peccatoribus reddet vindictam, custodiens eos in diem vindictæ. ⁵ Da

§§ **11:32** Sicut enim eructant, etc. RAB. Similitudinem sagaciorum animalium, etc., usque ad in caveam erroris et laqueum deceptionis præcipitent. *

12:3 Non est enim, etc. Gravissimum peccatum est nolle pœnitere, nec peccata eleemosynis redimere, sed peccata peccatis addere: unde, Super tribus sceleribus Damasci, et super quatuor non convertam eam Amos, 1.. Dubiam et dolosam doctrinam, quam in expositione divinæ Scripturæ expendunt.

bono, et non receperis peccatorem.† 6 Benefac humili, et non dederis impio: prohibe panes illi dari, ne in ipsis potentior te sit: 7 nam duplicia mala invenies in omnibus bonis quæcumque feceris illi, quoniam et Altissimus odio habet peccatores, et impiis reddet vindictam.] 8 [Non agnosceatur in bonis amicus, et non abscondetur in malis inimicus.‡ 9 In bonis viri, inimici illius in tristitia: et in malitia illius, amicus agnitus est. 10 Non credas inimico tuo in æternum: sicut enim ærumentum æruginat nequitia illius:§ 11 et si humiliatus vadat curvus,

† 12:5 Da bono, etc. Simile in Tobia legitur: Panem tuum et vinum super sepulturam iusti constitue, et noli ex eo manducare et bibere cum peccatoribus Tob. 4.. Id est pro eo quod peccatores sunt, noli communicare; sicut qui nutriunt histriones, cum esuriant Christi pauperes. Qui autem dat indigenti peccatori, non quia peccator est sed quia homo est, non peccatorem sed justum nutrit: quia culpam non diligit, sed naturam. Si peccatorem et impium hæreticum intelligit dum in errore sunt, non est communicandum cum illis: unde, Nolite sanctum dare canibus Matth. 7.. ‡ 12:8 Non agnosceatur in bonis amicus. Facilius amicus et inimicus in adversitate probantur, quia multi amici mensæ, qui non permanent in die necessitatis. Verus igitur erat amicus qui dicebat: Quis infirmatur, et ego non infirmor? II Cor. 11. § 12:10 Non credas inimico. Historice de falsis amicis agit, a quibus cavere debemus. Mystice vero hæreticos notat, qui non vere sunt amici, quorum doctrina plena est rubigine erroris, et nequitiae: quorum sermo serpit ut cancer, quamvis fideles et catholicos se fingunt. Non ergo eis obsentiamus, nec potestatem tribuamus, quam significat dextera: ne a loco nostro, id est, statu rectæ fidei nos dejiciant. Nituntur enim cathedram nostram, id est doctrinam, malitiose subvertere. Quis medebitur. Hæretico qui officium doctoris gerit, et dicit se medicum animarum: Si enim sal infatuatum fuerit, ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras Matth. 5..

adjice animum tuum, et custodi te ab illo. ¹² Non statuas illum penes te, nec sedeat ad dexteram tuam, ne forte conversus in locum tuum, inquirat cathedram tuam, et in novissimo agnosces verba mea, et in sermonibus meis stimuleris. ¹³ Quis miserebitur incantatori a serpente percusso, et omnibus qui appropriant bestiis? et sic qui comitatur cum viro iniquo, et obvolutus est in peccatis ejus. ¹⁴ Una hora tecum permanebit: si autem declinaveris, non supportabit. ¹⁵ In labiis suis indulcat inimicus, et in corde suo insidiatur ut subvertat te in foveam.** ¹⁶ In oculis suis lacrimatur inimicus, et si invenerit tempus, non satiabitur sanguine. ¹⁷ Et si incurrerint tibi mala, invenies eum illic priorem. ¹⁸ In oculis suis lacrimatur inimicus, et quasi adjuvans suffodiet plantas tuas. ¹⁹ Caput suum movebit, et plaudet manu, et multa susurrans commutabit vultum suum.]

13

¹ [Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea: et qui communicaverit superbo induet superbiam.*
² Pondus super se tollat qui honestiori se com-

** **12:15** In labiis suis. His sententiis notat eos, qui in corde loquuntur et insidiantur ut interficiant innocentem: qui cum aliquem deceperint, movent caput, plaudunt manu, et lætantur cum male fecerint. * **13:1** Qui tetigerit picem inquinabitur. RAB. Per similitudinem ostendit, etc., usque ad ne mala quæ frequenter aspiciunt, imitari velint.

municat, et ditiori te ne socius fueris.† 3 Quid communicabit cacabus ad ollam? quando enim se colliserint, confringetur. 4 Dives injuste egit, et fremet: pauper autem læsus tacebit. 5 Si largitus fueris, assumet te: et si non habueris, derelinquet te. 6 Si habes, convivet tecum, et evacuabit te: et ipse non dolebit super te. 7 Si necessarius illi fueris, supplantabit te, et subridens spem dabit, narrans tibi bona, et dicet: Quid opus est tibi? 8 Et confundet te in cibis suis, donec te exinaniat bis et ter: et in novissimo deridebit te, et postea videns derelinquet te, et caput suum movebit ad te. 9 Humiliare Deo, et exspecta manus ejus. 10 Attende ne seductus in stultitiam humilieris. 11 Noli esse humilis in sapientia tua, ne humiliatus in stultitiam seducaris.‡ 12 Advocatus a potentiore, discede: ex hoc enim magis te advocabit.§ 13 Ne improbus sis, ne impingaris: et ne longe sis ab eo, ne eas in oblivionem. 14 Ne retineas ex æquo loqui cum illo, nec credas multis verbis illius: ex multa enim loquela tentabit te, et subridens inter-

† **13:2** Ponderus super se tollet. ID. Hæc moraliter nos instruunt, ut humilia sequamur, superba fugiamus: Quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam Jacob. 4.. Mystice autem docet, etc., usque ad quia æterna confusione dignos ostendent, cum in æternum cruciabantur. ‡ **13:11** Noli esse, etc. Non virtutem humilitatis abhorret: sed auctoritatem firmam contra expugnatores veritatis docet tenere, quibus fortiter resistendum. § **13:12** Advocatus. Modeste agendum est cum potentibus hujus sæculi, qui frequenter derident innocentium simplicitatem: quibus tamen debitum honorem conferre debemus, sed non contra Deum, vel contra mandata ejus. Unde, Omnes honorate, fraternitatem diligite, Deum timete, regem honorificate I Petr. 2..

rogabit te de absconditis tuis. ¹⁵ Immitis animus illius conservabit verba tua: et non parcat de malitia, et de vinculis. ¹⁶ Cave tibi, et attende diligenter auditui tuo, quoniam cum subversione tua ambulas: ^{**} ¹⁷ audiens vero illa, quasi in somnis vide, et vigilabis. ¹⁸ Omni vita tua dilige Deum, et invoca illum in salute tua. ^{††} ¹⁹ Omne animal diligit simile sibi, sic et omnis homo proximum sibi. ^{‡‡} ²⁰ Omnis caro ad similem sibi conjungetur, et omnis homo simili sui sociabitur. ²¹ Si communicabit lupus agno aliquando, sic peccator justo. ²² Quæ communicatio sancto homini ad canem? aut quæ pars diviti ad pauperem? ²³ Venatio leonis onager in eremo: sic et pascua divitum sunt pauperes. ²⁴ Et sicut abominatio est superbo humilitas, sic et execratio divitis pauper. ²⁵ Dives commotus confirmatur ab amicis suis: humilis autem cum

****** **13:16** Cave tibi, et attende. Quasi: nihil tutum apud amatores mundi, qui mutabilia sequuntur et cum illis mutantur. Unde: Stultus ut luna mutatur Eccle. 27.. Possunt in his hæretici et falsi Christiani intelligi, quibus non est credendum, quia inconstantes sunt in omnibus viis suis. **†† 13:18** Omni vita. RAB. Cæteris refutatis, etc., usque ad quia prope est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate. **‡‡ 13:19** Omne animal. Ad superiora respicit, ut divitum, scilicet, et potentum societatem declines, et ei conjungaris, qui studio et religione tibi consors est. Hæc est enim amicitia firma, quam similitudo virtutum sociat. Si communicabit. Rapacitas lupi cum agni innocentia non convenit, nec avari rabies cum modestia simplicis. Nulla enim communicatio munditiæ cum immunditia: Sicut enim canis revertitur ad vomitum, ita qui iterat stultitiam suam Prov. 6.. Nulla ergo parilitas superbi divitis cum humilitate pauperis Christi.

ceciderit, expelletur et a notis. §§ 26 Diviti decepto multi recuperatores: locutus est superbia, et justificaverunt illum. 27 Humilis deceptus est, insuper et arguitur: locutus est sensate, et non est datus ei locus. 28 Dives locutus est, et omnes tacuerunt, et verbum illius usque ad nubes perducent. 29 Pauper locutus est, et dicunt: Quis est hic? et si offenderit, subvertent illum.] 30 [Bona est substantia cui non est peccatum in conscientia: et nequissima paupertas in ore impii. 31 Cor hominis immutat faciem illius, sive in bona, sive in mala.*** 32 Vestigium cordis boni et faciem bonam difficile invenies, et cum labore.]†††

14

1 [Beatus vir qui non est lapsus verbo ex ore suo, et non est stimulatus in tristitia delicti.* 2 Felix qui non habuit animi sui tristitiam, et non excidit a spe sua. 3 Viro cupido et tenaci sine ratione est

§§ 13:25 Dives commotus. Quod de divite et paupere increpat, exsequitur: quia multi sunt qui divitis facta et dicta extollunt: pauci qui doctrinam humilium et virtutem intelligunt. Arrogantes inveniunt prædicatores, humiles vero contemptores. Unde: Divitiæ addunt amicos plurimos, a paupere vero, et hi, quos habuit, separantur Prov. 19.. *** 13:31 Cor hominis immutat. In iudicio vultus, mentis mutatio deprehenditur: unde, Cor gaudens exhilarat faciem, in mœrore animi dejicitur spiritus. ††† 13:32 Vestigium cordis boni. Quia multi simulati et ficti: ideo difficile invenitur in quo cor et facies, id est cogitatio et operatio atque doctrina, in bono convenient: cum autem hoc invenies, da gloriam Deo, quia hoc ejus donum est. * 14:1 Beatus vir, etc. RAB. Peccando. Hinc Jacobus ait: Qui in verbo non offendit, perfectus est Jacob. 3.. Illo, scilicet verbo cujus offensionem humana potest vitare fragilitas.

substantia: et homini livido ad quid aurum?† 4 Qui acervat ex animo suo injuste, aliis congregat, et in bonis illius alius luxuriabitur. 5 Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit? et non jucundabitur in bonis suis.‡ 6 Qui sibi invidet, nihil est illo nequius: et hæc redditio est malitiæ illius. 7 Et si bene fecerit, ignoranter et non volens facit: et in novissimo manifestat malitiam suam. § 8 Nequam est oculus lividi: et avertens faciem suam, et despiciens animam suam. 9 Insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis: non satiabitur donec consumat arefaciens animam suam.** 10 Oculus malus ad mala, et non saturabitur pane, sed indigens et in tristitia erit super mensam suam.†† 11 Fili, si habes, benefac tecum, et Deo dignas oblationes

† 14:3 Viro cupido et tenaci. Avaritiæ pestem describit quæ excruciat avarum ne consequatur laboris sui fructum, Qui thesaurizat et ignorat cui congregabit ea Psal. 38.. ‡ 14:5 Qui sibi nequam. Hæc ad litteram mentem avari et invidi describunt, qui de bonis suis non lætantur. Allegorice vero significant philosophos et hæreticos qui sine fide Christi congregant divitias pravi dogmatis, quæ nihil proficiunt eis, imo pœnam conferunt æternam. § 14:7 Et si bene. ID. Dixerat nihil esse nequius, etc., usque ad nunc vero idem repetit. ** 14:9 Insatiabilis oculus. Quia sine fructu bonorum consumit vitam, et sterilem animam gehennæ ignibus tradit cruciendam. †† 14:10 Oculus malus ad mala. Hæreticorum oculus semper malis est intentus, et panem cœlestem, id est intellectum divinæ sapientiæ non meretur, et in Scripturæ mensa marcescit indigentia.

offer.‡‡ 12 Memor esto quoniam mors non tardat, et testamentum inferorum, quia demonstratum est tibi: testamentum enim hujus mundi morte morietur. 13 Ante mortem benefac amico tuo, et secundum vires tuas exporrigens da pauperi. 14 Non defrauderis a die bono, et particula boni doni non te prætereat. 15 Nonne aliis relinques dolores et labores tuos in divisione sortis? 16 Da et accipe, et justifica animam tuam. 17 Ante obitum tuum operare justitiam, quoniam non est apud inferos invenire cibum. 18 Omnis caro sicut fœnum veterascet, et sicut folium fructificans in arbore viridi. §§ 19 Alia generantur, et alia dejiciuntur: sic generatio carnis et sanguinis, alia finitur, et alia nascitur. 20 Omne opus corruptibile in fine deficiet, et qui illud operatur ibit cum illo. 21 Et omne opus electum justificabitur, et qui operatur illud honorabitur in illo.] 22 [Beatus vir qui in sapientia morabitur, et qui in justitia sua meditabitur, et in sensu cogitabit circumspectionem Dei.*** 23 qui excogitat vias illius in corde suo, et in absconditis suis intelligens, vadens post il-

‡‡ **14:11** Fili, si habes. Hortatur ut, contempta mundi luxuria, bonorum operum oblationes Deo offeramus: quia breve est spatium vitæ in quo operari possumus: post mortem enim, quæ festinat, non est tempus operandi, sed mercedem recipiendi: Unde, Operamini dum dies est: venit enim nox, quando jam non licet operari.

§§ **14:18** Omnis caro. Sicut fenum in terra vel folium in arbore nascitur, crescit, virescit, siccatur et dejicitur, ita caro nostra nascitur ex progenie parentum, crescit infantia et pueritia, florescit in adolescentia, maturescit in juventute, arescit in senectute, dejicitur in morte.

*** **14:22** Beatus vir, etc. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Beati qui scrutantur testimonia ejus. Psal. CXVIII.

lam quasi investigator, et in viis illius consistens: ²⁴ qui respicit per fenestras illius, et in januis illius audiens: ²⁵ qui requiescit juxta domum illius, et in parietibus illius figens palum, statuet casulam suam ad manus illius, et requiescent in casula illius bona per ævum.††† ²⁶ Statuet filios suos sub tegmine illius, et sub ramis ejus morabitur. ²⁷ Protegetur sub tegmine illius a fervore, et in gloria ejus requiescet.]

15

¹ [Qui timet Deum faciet bona, et qui continens est justitiæ apprehendet illam: ² et obviabit illi quasi mater honorificata, et quasi mulier a virginitate suscipiet illum. ³ Cibabit illum pane vitæ et intellectus, et aqua sapientiæ salutaris potabit illum: et firmabitur in illo, et non flectetur:* ⁴ et continebit illum, et non confundetur: et exaltabit illum apud proximos suos, ⁵ et in medio ecclesiæ aperiet os ejus, et adimplebit illum spiritu sapientiæ et intellectus, et stola gloriæ vestiet illum.† ⁶ Jucunditatem et exultationem thesaurizabit super illum, et nomine æterno hæreditabit illum. ⁷ Homines stulti non apprehendent illam, et homines sensati obviabunt illi. Homines stulti

††† **14:25** Statuet casulam. Id est doctoris officium agens, sanæ doctrinæ opera justitiæ conjunget, ut auditores verbo et exemplo instruat. * **15:3** Aqua sapientiæ. RAB. gratia Spiritus sancti: unde, Qui biberit aquam quam ego dabo vobis, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam Joan. 14., id est non cedet persecutioni, vel hæreticæ pravitati. † **15:5** Et in medio Ecclesiæ. Apostolos, prædicatores Evangelii significat, quos Dei sapientia, id est Christus, Ecclesiæ præposuit.

non videbunt eam: longe enim abest a superbia et dolo.‡ 8 Viri mendaces non erunt illius memores: et viri veraces inveniuntur in illa, et successum habebunt usque ad inspectionem Dei. § 9 Non est speciosa laus in ore peccatoris,** 10 quoniam a Deo profecta est sapientia. Sapientiae enim Dei astabit laus, et in ore fideli abundabit, et Dominator dabit eam illi.] 11 [Non dixeris: Per Deum abest: quae enim odit ne feceris. 12 Non dicas: Ille me implanavit: non enim necessarii sunt ei homines impii.†† 13 Omne execrumentum erroris odit Dominus, et non erit amabile timentibus eum. 14 Deus ab initio constituit hominem, et reliquit illum in manu consilii sui:‡‡ 15 adjecit mandata et praecepta sua. 16 Si volueris mandata servare, conservabunt te, et in perpetuum fidem placitam facere. §§ 17 Apposuit tibi aquam et ignem, ad quod volueris porrigere manum tuam. 18 Ante hominem vita et mors, bonum et malum: quod placuerit ei dabitur illi: 19 quoniam multa sapientia Dei, et fortis in potentia, videns omnes

‡ 15:7 Homines stulti, etc. Pagani, et idololatræ et Judæi, qui crucifigunt Filium Dei, sequentes umbram legis, et respuentes veritatem Evangelii: vel hæretici, qui Scripturas pervertunt. § 15:8 Et viri veraces. Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam.

** 15:9 In ore peccatoris. Hæreticorum, qui doctrinam Patrum despiciunt, et simplices decipiunt. Donum largitatis non invidet Deus alicui, qui vult omnes homines salvos fieri. †† 15:12 Non dicas. ID. Non sunt mala nostra Deo imputanda, cui non sunt necessaria: Deus intentator malorum est Jacob. 1.. ‡‡ 15:14 Constituit hominem ad imaginem et similitudinem suam, et liberum arbitrium dedit ei. §§ 15:16 Si volueris. Id est si volueris implere opera et mandata Dei, habebis consolationem: si contempseris gehennæ ardorem.

sine intermissione.^{***} ²⁰ Oculi Domini ad timentes eum, et ipse agnoscit omnem operam hominis. ²¹ Nemini mandavit impie agere, et nemini dedit spatium peccandi:^{†††} ²² non enim concupiscit multitudinem filiorum infidelium et inutilium.]

16

¹ [Ne juceris in filiis impiis, si multiplicentur: nec oblecteris super ipsos, si non est timor Dei in illis. ² Non credas vitæ illorum, et ne respexeris in labores eorum. ³ Melior est enim unus timens Deum, quam mille filii impii: ⁴ et utile est mori sine filiis, quam relinquere filios impios. ⁵ Ab uno sensato inhabitabitur patria: tribus impiorum deseretur.* ⁶ Multa talia vidit oculis meus, et fortiora horum audivit auris mea.† ⁷ In synagoga peccantium exardebit ignis, et in gente incredibili exardescet ira. ⁸ Non exoraverunt pro peccatis

******* **15:19** Quoniam multa sapientia. ID. Nullus potest præscientiam Dei, etc., usque ad nihil faciat homo, nisi quod dignum sit conspectui divino. ††† **15:21** Nemini mandavit. Non est auctor Deus peccandi, nec spatium concedit in quo homo impune peccare possit; semper bona præcipit, et mala interdicit. Solummodo placet ei quod bonum est, infidelitas autem et inutilitas displicet, quoniam justus Deus, et justitias dilexit. Psal. 10. * **16:5** Ab uno sensato inhabitabitur patria. RAB. Qui secundum sanam regulam Scripturæ fide et opere permanet in semita justitiæ. A tribus impiis deseretur. Scilicet qui cogitatione, locutione, opere seipsos sequestrant a societate bonorum. † **16:6** Multa talia vidit oculus. Quanto quis ardentius legem Dei discit, tanto magis illustratur lumine scientiæ: unde, Qui habet mandata mea et servat ea, ille est qui me diligit. Qui autem diligit me, diligitur a Patre meo: et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum Joan. 14..

suis antiqui gigantes, qui destructi sunt confidentes suæ virtuti.‡ 9 Et non pepercit peregrinationi Lot, et execratus est eos præ superbia verbi illorum. 10 Non misertus est illis, gentem totam perdens, et extollentem se in peccatis suis. 11 Et sicut sexcenta millia peditum, qui congregati sunt in duritia cordis sui: et si unus fuisset cervicatus, mirum si fuisset immunis. 12 Misericordia enim et ira est cum illo: potens exoratio, et effundens iram. § 13 Secundum misericordiam suam, sic correptio illius homines secundum opera sua iudicat. 14 Non effugiet in rapina peccator, et non retardabit sufferentia misericordiam facientis. 15 Omnis misericordia faciet locum unicuique, secundum meritum operum suorum, et secundum intellectum peregrinationis ipsius.] 16 [Non dicas: A Deo abscondar: et ex summo, quis mei memorabitur?*** 17 in populo magno non agnoscar: quæ est enim anima mea in tam immensa creatura? 18 Ecce cælum et cæli cælorum, abyssus, et universa

‡ 16:8 Non exoraverunt pro peccatis. RAB. Antiqui gigantes, desideriiis terrenis irretiti, et sarcina peccatorum gravati; vel hæretici, qui confidunt in virtute sua, et in divitiis dialecticæ et rhetoricæ gloriantur. § 16:12 Misericordia enim et ira cum illo. RAB. Divina censura æqualitatem servat, etc., usque ad: Qui sequitur justitiam et misericordiam, inveniet vitam et justitiam et gloriam Prov. 21. *** 16:16 Non dicas: A Deo abscondar. Reprehendit eos, qui Deum credunt non curare mortalia: unde Eliphaz, Quid enim novit Deus? Et quasi per caliginem iudicat. Nubes latibulum ejus, nec nostra considerat Job. 22.. Hinc Paulus ait, Vivus est sermo Dei et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, et pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis Hebr. 4..

terra, et quæ in eis sunt, in conspectu illius commovebuntur.†† 19 Montes simul, et colles, et fundamenta terræ, cum conspexerit illa Deus, tremore concutientur. 20 Et in omnibus his insensatum est cor, et omne cor intelligitur ab illo. 21 Et vias illius quis intelligit, et procellam quam nec oculus videbit hominis? 22 Nam plurima illius opera sunt in absconsis: sed opera justitiæ ejus quis enuntiabit, aut quis sustinebit? longe enim est testamentum a quibusdam, et interrogatio omnium in consummatione est.‡‡ 23 Qui minoratur corde cogitat inania, et vir imprudens et errans cogitat stulta.] 24 [Audi me, fili, et disce disciplinam sensus, et in verbis meis attende in corde tuo: 25 et dicam in æquitate disciplinam, et scrutabor enarrare sapientiam: et in verbis meis attende in corde tuo, et dico in æquitate spiritus virtutes quas posuit Deus in opera sua ab initio, et in veritate enuntio scientiam ejus. §§ 26 In iudicio Dei opera ejus ab initio, et ab institutione ipsorum distinxit partes illorum, et initia eorum in gentibus

†† **16:18** Ecce cœlum, et cœli cœlorum. Quasi: Si majora pro voluntate sua dispensat, et comprehendit: minora eum latere non possunt, ad cuius nutum omnia pavent et contremiscunt; et non est qui possit ejus resistere voluntati. ‡‡ **16:22** Et opera justitiæ. Nemo enuntiare potest altitudinem justitiæ ejus, nec sustinere justitiæ distriktionem. A quibusdam; et interrogatio hominum, etc. Idololatriæ, hæreticis, vel falsis catholicis: unde, Non enim auditores legis justificantur, sed factores Rom. 2.. §§ **16:25** Et dicam in æquitate. RAB. Qui intento corde desiderat, etc., usque ad sed statum sanctæ Ecclesiæ aperte manifestat.

suis.*** 27 Ornavit in æternum opera illorum: nec esurierunt, nec laboraverunt, et non destiterunt ab operibus suis. 28 Unusquisque proximum sibi non angustiabit in æternum: 29 non sis incredibilis verbo illius.††† 30 Post hæc Deus in terram respexit, et implevit illam bonis suis: 31 anima omnis vitalis denuntiavit ante faciem ipsius, et in ipsam iterum reversio illorum.]†††

17

1 [Deus creavit de terra hominem, et secundum imaginem suam fecit illum:* 2 et iterum convertit illum in ipsam, et secundum se vestivit illum virtute.† 3 Numerum dierum et tempus dedit illi, et dedit illi potestatem eorum quæ sunt super

*** 16:26 Distinxit partes illorum. Singularum gentium originem per diversas partes mundi discrevit, ut quæque gens parentis sui vocabulo denominata proprias sedes possideret. Mystice autem divina sapientia Ecclesiam instituens, per totius orbis partes dilatavit, et in singulis gentibus collocavit: ut in diversis locis diversa nomina vindicaret sibi, unde Joannes in Apocalypsi: Angelo Smyrnæ Ecclesiæ scribe Apoc. 2., et Pergami et Thyatiræ et cæteris. ††† 16:29 Non sis incredibilis verbo illius. Dixit superius, quomodo ab initio Deus in scientia et iudicio ordinavit opera sua: nunc interposita sententia auditorem hortatur, ne incredibilis verbo illius a statu rectitudinis flectatur, et ad narrationem redit, ostendens quomodo clementia Dei genus humanum reparavit sic: Post hæc Deus in terram respexit, etc. ††† 16:31 Denuntiavit, cogitationis arcana: unde, Intellexisti cogitationes meas de longe Psal. 138.. Et, Dominus novit cogitationes hominum Psal. 93.. * 17:1 Deus creavit. RAB. Ut sic vivat, sapiat, etc., usque ad ita homo charitatem habeat, ut sit bonus et justus; etc. † 17:2 Et secundum se vestivit, etc. Unde: Induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et veritatis sanctitate Ephes. 9..

terram.‡ 4 Posuit timorem illius super omnem
 carnem, et dominatus est bestiarum et volatili-
 um. 5 Creavit ex ipso adiutorium simile sibi: consil-
 ium, et linguam, et oculos, et aures, et cor dedit
 illis excogitandi, et disciplina intellectus replevit
 illos. § 6 Creavit illis scientiam spiritus, sensu
 implevit cor illorum, et mala et bona ostendit
 illis. 7 Posuit oculum suum super corda illorum,
 ostendere illis magnalia operum suorum: 8 ut
 nomen sanctificationis collaudent, et gloriari in
 mirabilibus illius; ut magnalia enarrent operum
 ejus. 9 Addidit illis disciplinam, et legem vitæ
 hæreditavit illos.** 10 Testamentum æternum con-
 stituit cum illis, et justitiam et judicia sua ostendit
 illis. 11 Et magnalia honoris ejus vidit oculo-
 rum, et honorem vocis audierunt aures illorum.
 Et dixit illis: Attendite ab omni iniquo. 12 Et man-
 davit illis unicuique de proximo suo. 13 Viæ illo-
 rum coram ipso sunt semper: non sunt absconsæ

‡ 17:3 Et dedit illi potestatem. Quia in hoc quoque factus est
 homo ad imaginem Dei, quo irrationabilibus ratione antecellit, et
 ea regit et dominatur in eis, et omnium creatorem agnoscit. Sed
 quia honorem suum non intellexit, comparatus est jumentis insip-
 ientibus Psal. 48.. § 17:5 Creavit ex ipso. Sicut de latere Adæ
 dormientis formata est Eva, sic de latere Christi in cruce morientis
 exivit sanguis et aqua, de quibus formatur Ecclesia. ** 17:9 Et
 legem vitæ. Naturalem, quam dedit omni homini, ut subjiceretur
 suo creatori, et bonorum operum in se honorificentiam custodiret.
 Vel, legem litteræ, quam ad correctionem morum, et reparationem
 naturalis legis, scribi voluit; hoc enim naturalis lex et litteralis
 insinuat, ut Deum toto corde, tota anima, tota virtute diligamus:
 et mandata ejus in Dei et proximi dilectione custodiamus.

ab oculis ipsius.†† 14 In unamquamque gentem præposuit rectorem:‡‡ 15 et pars Dei Israël facta est manifesta. 16 Et omnia opera illorum velut sol in conspectu Dei: et oculi ejus sine intermissione inspicientes in viis eorum. 17 Non sunt absconsa testamenta per iniquitatem illorum, et omnes iniquitates eorum in conspectu Dei. 18 Eleemosyna viri quasi signaculum cum ipso, et gratiam hominis quasi pupillam conservabit. 19 Et postea resurget, et retribuet illis retributionem, unicuique in caput ipsorum, et convertet in interiores partes terræ. 20 Pœnitentibus autem dedit viam justitiæ, et confirmavit deficientes sustinere, et destinavit illis sortem veritatis.] 21 [Convertere ad Dominum, et relinque peccata tua:§§ 22 precare ante faciem Domini, et minue offendicula. 23 Revertere ad Dominum, et avertere ab injustitia tua, et nimis odito execrationem: 24 et cognosce justitias et judicia Dei, et sta in sorte propositionis, et orationis altissimi Dei. 25 In partes vade sæculi sancti,

†† 17:13 Coram illo. RAB. Unde: Novit Dominus viam justorum, et iter impiorum peribit Psal. 1.. ‡‡ 17:14 Rectorem. Angelos, quibus commisit Deus custodiam singularum gentium! Unde, Statuit terminos gentium juxta numerum angelorum Dei. Deut. 32. Vel, doctores quos ad prædicandum misit. §§ 17:21 Convertere. Ostensa conditione hominis, quomodo scilicet ad imaginem Dei creatus sit, et cæteris prælatus creaturis: hortatur ut post lapsum peccati revertatur ad factorem suum, relinquens errorem, quo semetipsum decepit; et deprecetur Deum pro offensionibus suis, et tota mente refugiat ad divinam misericordiam, spernens idololatricam, et diabolicæ servitutis fallaciam. Discat et mandatorum Dei regulam, ut in sorte sanctitatis, qua electus est, permaneat, et in laudibus Altissimi perseveret.

cum vivis et dantibus confessionem Deo. ²⁶ Non demoreris in errore impiorum: ante mortem confitere: a mortuo, quasi nihil, perit confessio. ²⁷ Confiteberis vivens, vivus et sanus confiteberis: et laudabis Deum, et gloriaberis in miserationibus illius.*** ²⁸ Quam magna misericordia Domini, et propitiatio illius convertentibus ad se ! ²⁹ Nec enim omnia possunt esse in hominibus, quoniam non est immortalis filius hominis, et in vanitate malitiæ placuerunt. ³⁰ Quid lucidius sole? et hic deficiet; aut quid nequius quam quod excogitavit caro et sanguis? et hoc arguetur.††† ³¹ Virtutem altitudinis cæli ipse conspicit: et omnes homines terra et cinis.]

18

¹ [Qui vivet in æternum creavit omnia simul. Deus solus justificabitur, et manet invictus rex in æternum.* ² Quis sufficit enarrare opera illius? ³ quis enim investigabit magnalia ejus? ⁴ virtutem autem magnitudinis ejus quis enuntiabit? aut quis adjiciet enarrare misericordiam ejus? ⁵ Non

*** **17:27** Confiteberis vivens. RAB. In præsentī vita, postquam non est tempus operandi, sed præmium recipiendi: Unde, Currite dum lucem habetis, ne tenebræ vos comprehendant Joan. 12..
 ††† **17:30** Quid lucidius sole? ID. Ostendit mundi machinam transitoriam esse: nec lux corporalis perpetuo eadem manet; quanto minus vana cogitatio humanæ fragilitatis. * **18:1** Qui vivit in æternum. RAB. Rerum substantia simul creata est, etc., usque ad magnitudinem virtutis scire vel enarrare: unde, Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare Matth. 11..

est minuere neque adjicere, nec est invenire magna-
 nalia Dei.† 6 Cum consummaverit homo, tunc
 incipiet: et cum quieverit, aporiabitur. 7 Quid est
 homo? et quæ est gratia illius? et quid bonum aut
 quid nequam illius? 8 Numerus dierum hominum,
 ut multum centum anni, quasi gutta aquæ maris
 deputati sunt: et sicut calculus arenæ, sic ex-
 igui anni in die ævi.‡ 9 Propter hoc patiens est
 Deus in illis, et effundit super eos misericordiam
 suam. 10 Vidit præsumptionem cordis eorum, quo-
 niam mala est: et cognovit subversionem illo-
 rum, quoniam nequam est. 11 Ideo adimplevit
 propitiationem suam in illis, et ostendit eis viam
 æquitatis. 12 Miseratio hominis circa proximum
 suum: misericordia autem Dei super omnem
 carnem.§ 13 Qui misericordiam habet, docet et
 erudit quasi pastor gregem suum. 14 Miseretur ex-
 cipientis doctrinam miserationis, et qui festinat in
 iudiciis ejus.]** 15 [Fili, in bonis non des querelam,

† 18:5 Non est minuere. ID. Nihil de Scripturis sanctis est
 minuendum, nihil addendum: unde, Si quis apposuerit ad hæc,
 apponet super illum Deus plagas scriptas in libro isto Apoc. 22.,
 etc. ‡ 18:8 Centum anni. ID. Paucitatem dierum nostrorum
 comparat guttæ maris, et calculo arenæ: quia ad comparisonem
 æternæ felicitatis nimia est brevitatis, et miseria maxima: unde,
 Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis
 miseriis Job. 14.. § 18:12 Miseratio hominis. Pauci sunt,
 qui misereantur proximo: cum misericordia Dei redundat per
 universum mundum, qui solem suum facit oriri super bonos et
 malos. ** 18:14 Excipiens doctrinam. Hortatur eos qui doctri-
 nam Evangelii accipiunt, ut misericordiam proximis impendant:
 et festinent diem iudicii misericordiæ operibus prævenire; unde:
 Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur
 Matth. 5..

et in omni dato non des tristitiam verbi mali.††
 16 Nonne ardorem refrigerabit ros? sic et verbum
 melius quam datum.‡‡ 17 Nonne ecce verbum su-
 per datum bonum? sed utraque cum homine jus-
 tificato. 18 Stultus acriter improperabit: et datus
 indisciplinati tabescere facit oculos.§§ 19 Ante ju-
 dicialium para justitiam tibi, et antequam loquaris,
 disce.*** 20 Ante languorem adhibe medicinam:
 et ante judicialium interroga teipsum, et in con-
 spectu Dei invenies propitiationem.††† 21 Ante
 languorem humilia te, et in tempore infirmitatis
 ostende conversationem tuam. 22 Non impediaris
 orare semper, et ne verearis usque ad mortem
 justificari, quoniam merces Dei manet in æternum.
 23 Ante orationem præpara animam tuam, et noli
 esse quasi homo qui tentat Deum.††† 24 Memento
 iræ in die consummationis, et tempus retribu-
 tionis in conversatione faciei.§§§ 25 Memento
 paupertatis in tempore abundantiae, et necessi-

†† **18:15** Verbi mali. Lingua eucharis gratiosum hominem facit; unde: Qui moderatur sermones suos doctus et prudens est Prov. 17.. ‡‡ **18:16** Nonne ardorem. Segetes defendit ros ab ardore solis: et verbum bonum largientem a nequitia irascentis; unde: Sermo durus suscitatur rixas, lenis mitigat suscitatas Prov. 15.. §§ **18:18** Stultus acriter improperabit. RAB. In ore stulti jurgia, etc., usque ad polluunt verbo mendaci. *** **18:19** Para justitiam. Ut videas quid in te Deo placeat vel displiceat, et delicta corrigas. ††† **18:20** Ante judicialium. RAB. Hæc monent ut semper parati simus, nec stulta securitate nobis blandiamur: sed in Dei servitute laboremus usque ad finem vitæ. ‡‡‡ **18:23** Ante orationem. Cum stabis ad orandum, dimitte si quid habeas adversus aliquem. §§§ **18:24** Memento. Unde: Justus Dominus, et justitias dilexit: æquitatem vidit vultus ejus Psal. 10..

tatum paupertatis in die divitiarum.* 26 A mane usque ad vesperam immutabitur tempus, et hæc omnia citata in oculis Dei.† 27 Homo sapiens in omnibus metuet, et in diebus delictorum attendet ab inertia.‡ 28 Omnis astutus agnoscit sapientiam, et inveniendi eam dabit confessionem.§ 29 Sensati in verbis et ipsi sapienter egerunt, et intellexerunt veritatem et justitiam, et impleverunt proverbialia et iudicia.]** 30 [Post concupiscentias tuas non eas, et a voluntate tua avertere. 31 Si præstes animæ tuæ concupiscentias ejus, faciat te in gaudium inimicis tuis. 32 Ne oblecteris in turbis nec in modicis; assidua enim est commissio illorum. 33 Ne fueris mediocris in contentione ex fœnore, et est tibi nihil in sacculo: eris enim invidus vitæ tuæ.]††

* **18:25** Paupertatis. Futuræ post hanc vitam, ut facias amicos qui recipiant te in æterna tabernacula. † **18:26** Hæc omnia. Ver, æstas, autumnus, hiems, dies et nox, nunquam omnia requiescunt; et tamen omnia æternitati comparata cito transeunt: et omnia coram oculis Domini certo fine clauduntur. Ipse autem semper idem est, et anni ejus non deficient. ‡ **18:27** Homo sapiens. Beatus est homo qui semper est pavidus ut a peccatis suis caveat, et præcepta Domini impleat: Quia initium sapientiæ timor Domini. Intellectus bonus omnibus facientibus eum Psal. CX.. § **18:28** Inveniendi. Id est, cum invenerit, et agnitionem ejus perceperit, ipsa dabit confessionem rectæ prædicationis, et studium bonæ operationis. ** **18:29** Sensati. Quasi astuti agnoscunt sapientiam, et sensati in verbis opere demonstrant prudentiam. †† **18:33** Ne fueris mediocris. Provocat nos ad opera misericordiæ. Si enim pigri fuerimus, non modo deerunt nobis solatia temporalia, imo animæ nostræ bona futura: quando temporalis eleemosyna remunerabitur mercede æterna.

19

1 [Operarius ebriosus non locupletabitur: et qui spernit modica paulatim decidet.* 2 Vinum et mulieres apostatare faciunt sapientes, et arguent sensatos.† 3 Et qui se jungit fornicariis erit nequam: putredo et vermes hæreditabunt illum: et extolletur in exemplum majus, et tolletur de numero anima ejus.‡ 4 [Qui credit cito levis corde est, et minorabitur: et qui delinquit in animam suam, insuper habebitur. 5 Qui gaudet iniquitate, denotabitur: et qui odit correptionem, minuetur vita: et qui odit loquacitatem, extinguit malitiam. 6 Qui peccat in animam suam, pœnitebit: et qui jucundatur in malitia, denotabitur. 7 Ne iteres verbum nequam et durum, et non minoraberis. § 8 Amico et inimico noli narrare sensum tuum: et si

* **19:1** Operarius ebriosus. RAB. Ad superiora respicit ubi ait, Non oblecteris in turbis, quibus scilicet ebrietatis vitium leve esse putatur, cum sit detrimentum bonarum rerum, et multiplicatio scelerum. Modica. Verbum otiosum, risum, comessationes, potationes, et hujusmodi. † **19:2** Et mulieres. RAB. Fornicatio, qua derelicta veritate fidei, junguntur dæmoniis. ‡ **19:3** Jungit fornicariis. Reprehensibiles ostendit; quia relicta vera sapientia stulti facti sunt, et fornicariis se jungunt. Qui credit, etc. Levitas animi describitur, quæ infirma et mutabilis est: unde, Stultus ut luna mutatur. Qui credit. De charitate dicit Apostolus, Omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet I Cor. 12.. Sed ibi perfectio bonæ voluntatis, quæ semper prompta est ad omne opus bonum. Hic autem Levitas animi describitur, quæ statum firmitatis non habet. § **19:7** Ne iteres verbum durum et nequam. RAB. Id est, post fletum, etc., usque ad facto ne replices pessimo.

est tibi delictum, noli denudare:** 9 audiet enim te, et custodiet te, et quasi defendens peccatum, odiet te, et sic aderit tibi semper. 10 Audisti verbum adversus proximum tuum? commoriatur in te, fidens quoniam non te dirumpet.†† 11 A facie verbi parturit fatuus, tamquam gemitus partus infantis. 12 Sagitta infixi femori carnis, sic verbum in corde stulti. 13 Corripi amicum, ne forte non intellexerit, et dicat: Non feci: aut, si fecerit, ne iterum addat facere. 14 Corripi proximum, ne forte non dixerit: et si dixerit, ne forte iteret. 15 Corripi amicum, sæpe enim fit commissio:‡‡ 16 et non omni verbo credas. Est qui labitur lingua, sed non ex animo:§§ 17 quis est enim qui non deliquerit in lingua sua?] [Corripi proximum antequam commineris, 18 et da locum timori

** 19:8 Amico et inimico. Hortatur ut cautelam et discretionem habeamus: ne amico et inimico, id est catholico et hæretico nostra pandamus occulta: quia inimicus, licet blandiatur, decipere tentat. †† 19:10 Audisti, etc. Non æqualiter stultum et sapientem commovet stultum verbum. Stultus enim perturbat sensum, ut gemitum doloris exprimat per actum nefandum: sed non conturbat ictum quidquid acciderit. Sed cavendum est illi, qui de firmitate cordis confidit, ne memoriam retineat verbi duri. ‡‡ 19:15 Corripi amicum. Corripere debemus amicos delinquentes cum omni patientia, quia aliquando per ignorantiam, aliquando per negligentiam, aliquando per inobedientiam et contemptum peccant, si forte cum discretionem correpti agant pœnitentiam, et in futuro habeant diligentiam et cautelam: unde, Instruite hujusmodi in spiritu lenitatis Gal. 6.. §§ 19:16 Est qui labitur lingua sua. Magna differentia est inter eum, qui peccat per simplicitatem vel ignorantiam, et eum qui peccat per malitiam. Potest enim fieri, ut quis offendant in verbo, quod tamen non putat esse malum; sed magis peccat qui plenus est dolo et nequitia.

Altissimi: quia omnis sapientia timor Dei, et in illa timere Deum, et in omni sapientia dispositio legis. ¹⁹ Et non est sapientia nequitiae disciplina, et non est cogitatus peccatorum prudentia. ²⁰ Est nequitia, et in ipsa execratio, et est insipiens qui minuitur sapientia. ^{***} ²¹ Melior est homo qui minuitur sapientia, et deficiens sensu, in timore, quam qui abundat sensu, et transgreditur legem Altissimi. ^{†††} ²² Est solertia certa, et ipsa iniqua: ^{‡‡‡} ²³ et est qui emittit verbum certum enarrans veritatem. Est qui nequiter humiliat se, et interiora ejus plena sunt dolo: ²⁴ et est qui se nimium submittit a multa humilitate: et est qui inclinat faciem suam, et fingit se non videre quod ignoratum est: ²⁵ et si ab imbecillitate virium vetetur peccare, si invenerit tempus malefaciendi, malefaciet. ²⁶ Ex visu cognoscitur vir, et ab occurso faciei cognoscitur sensatus. ^{§§§} ²⁷ Amictus corporis, et risus dentium, et ingressus hominis, enuntiant de illo. ²⁸ Est correptio mendax in ira contumeliosi, et est iudicium quod non probatur esse bonum: et est

^{***} **19:20** Minuitur sapientia. Mysteriorum intelligentia, non tamen a mandatorum Dei custodia. Unde sequitur: ^{†††} **19:21** Melior est, etc. Qui scilicet timore Dei implet quod novit: unde, Qui enim scit voluntatem domini et non facit, vapulabit paucis Luc. 12.: exiguo enim conceditur misericordia. ^{‡‡‡} **19:22** Est solertia certa, etc. Incipit dare differentiam inter sanctos et hypocritas. RAB. Sic hæretici et hypocritæ ostendunt virtutum speciem, sed veritatem ejus non habent: et ut peccandi locum invenerint, ostendunt quod in corde habebant. ^{§§§} **19:26** Ex visu. ID. Exterioribus indicibus cognoscitur affectus animi, unde: Non est arbor bona, quæ fructus malos facit Luc. 6., etc. Et ex abundantia cordis os loquitur Matth. 12..

tacens, et ipse est prudens.]

20

¹ [Quam bonum est arguere, quam irasci, et confitentem in oratione non prohibere !* ² Concupiscentia spadonis devirginabit juvenulam:† ³ sic qui facit per vim iudicium iniquum. ⁴ Quam bonum est correptum manifestare pœnitentiam ! sic enim effugies voluntarium peccatum. ⁵ Est tacens qui invenitur sapiens: et est odibilis qui procax est ad loquendum.‡ ⁶ Est tacens non habens sensum loquelæ: et est tacens sciens tempus aptum. ⁷ Homo sapiens tacebit usque ad tempus: lascivus autem et imprudens non servabunt tempus.§ ⁸ Qui multis utitur verbis lædet animam suam: et qui potestatem sibi sumit injuste, odietur. ⁹ Est processio in malis viro indisciplinato, et est inventio in detrimentum. ¹⁰ Est datum quod non est utile, et est datum cujus retributio duplex. ¹¹ Est propter gloriam minoratio, et est qui ab humilitate levabit caput. ¹² Est qui multa redimat

* **20:1** Quam bonum est. RAB. Prohibuit iracundiam in iudicio, etc., usque ad et doctrina omnis per patientiam dignoscitur.

† **20:2** Concupiscentia. Probat exemplo, quod bonum sit non irasci: quia sicut concupiscentia spadonis maculat virginem, nec generat sobolem: ita violentia iniqui simulat iudicium, sed non servat æquitatis modum. ‡ **20:5** Est tacens. Hic laudatur modestus, et culpatur temerarius. Est autem tacens, etc. Exponit quam taciturnitatem laudet. Alii enim tacent, quia nesciunt loqui: alii autem quia sciunt esse tempus tacendi, et tempus loquendi.

§ **20:7** Homo sapiens, etc. Prudentes moderantur sermones suos, et tempus servant: stultus vero totum spiritum suum profert.

modico pretio, et restituens ea in septuplum.**
 13 Sapiens in verbis seipsum amabilem facit: gratiæ autem fatuorum effundentur. 14 Datus insipientis non erit utilis tibi: oculi enim illius septemplices sunt.†† 15 Exigua dabit, et multa improperabit: et apertio oris illius inflammatio est. 16 Hodie fœneratur quis, et cras expetit: odibilis est homo huiusmodi.‡‡ 17 Fatuo non erit amicus, et non erit gratia bonis illius:§§ 18 qui enim edunt panem illius, falsæ linguæ sunt. Quoties et quanti irridebunt eum !*** 19 neque enim quod habendum erat directo sensu distribuit; similiter et quod non erat habendum. 20 Lapsus falsæ linguæ quasi qui in pavimento cadens: sic casus malorum festinanter

** **20:12** Est qui multa, etc. RAB. Qui scilicet per confessionem humilitatis ab omni reatu solvitur. Et restituens, etc. Quando in locum vitiorum subrogat multiplicem numerum virtutum: Ut ubi abundavit delictum, superabundet gratia Rom. 5.. †† **20:14** Oculi enim, etc. Id est, intentio, scilicet variis nequitiiis maculata, semper ad nocendum parata. Septenarius enim universitatem significat. ‡‡ **20:16** Hodie fœneratur, etc. Instabilitatem hæreticorum ostendit: quia sensum sui erroris violenter ab auditoribus extorquent, et ideo odibiles sunt Deo et hominibus. Vel, qui de eleemosyna in præsentem retributionem quærit, odibilem se facit: unde, Voca pauperes et debiles, cæcos, claudos, et beatus eris: quia non habent retribuere tibi. Retribuetur autem tibi in resurrectione iustorum Luc. 14.. §§ **20:17** Fatuo non erit amicus, etc. Quia laboris præmium in vita hac quærit, vel hæreticus qui gloriam humanam appetit. *** **20:18** Quoties et quanti, etc. Detestabilis est cœtus hæreticorum, quia Scripturam Dei pravo sensu interpretantur, et expositionem suam inique prædicant.

veniet.††† 21 Homo acharis quasi fabula vana, in ore indisciplinatorum assidua erit.‡‡‡ 22 Ex ore fatui reprobabitur parabola: non enim dicit illam in tempore suo.]§§§ 23 [Est qui vetatur peccare præ inopia, et in requie sua stimulabitur.* 24 Est qui perdet animam suam præ confusione, et ab imprudenti persona perdet eam: personæ autem acceptione perdet se.† 25 Est qui præ confusione promittit amico, et lucratus est eum inimicum gratis.‡ 26 Opprobrium nequam in homine mendacium: et in ore indisciplinatorum assidue erit. 27 Potior fur quam assiduitas viri mendacis:

††† 20:20 Lapsus falsæ linguæ, etc. Sicut in planitie pavimenti, ubi offendicula non sunt, frustra quis cadit: sic hæreticorum sensus propria nequitia excæcatus, in semita veritatis quæ aperta est, casum invenit. ‡‡‡ 20:21 Homo acharis, etc. Sine gratia Spiritus sancti; vel amarus, quia amarum ex noxium sensum ingerit auditoribus. §§§ 20:22 Fatui reprobabitur parabola, etc. RAB. Judæi, qui adhuc putant, etc., usque ad hæretici, qui sophisticis argumentis nituntur evertere veritatem Evangelii. * 20:23 Est qui vetatur. Reprehensa falsitate hæreticorum, intentionem pravæ voluntatis vituperat. Sunt enim, qui cum non possunt actu peccare, nolunt in voluntate quiescere. † 20:24 Est qui perdet animam suam. Quia timens hujus mundi potestatem, non audet profiteri Evangelii veritatem: unde, Qui erubuerit me et meos sermones, hunc erubescet Filius hominis Luc. 9.. ‡ 20:25 Est qui præ confusione, etc. Sunt qui plura promittunt, et pauca reddunt, et eos quibus mentiendo promittunt, inimicos sibi faciunt.

perditionem autem ambo hæreditabunt. § 28 Mores hominum mendacium sine honore, et confusio illorum cum ipsis sine intermissione. 29 Sapiens in verbis producet seipsum, et homo prudens placebit magnatis.** 30 Qui operatur terram suam inaltabit acervum frugum, et qui operatur justitiam, ipse exaltabitur: qui vero placet magnatis effugiet iniquitatem. 31 Xenia et dona excæcant oculos iudicum, et quasi mutus, in ore avertit correptiones eorum. 32 Sapientia absconsa, et thesaurus invisus, quæ utilitas in utrisque?†† 33 Melior est qui celat insipientiam suam, quam homo qui abscondit sapientiam suam.]

21

1 [Fili, peccasti, non adjicias iterum: sed et de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur.* 2 Quasi a facie colubri fuge peccata: et si accesseris ad illa,

§ 20:27 Potior fur. Non excusat furem, sed ejus comparatione ingravat mentiendi assiduitatem. Mystice autem fures, sunt Judæi, quibus dicitur, Qui prædicas non furandum, furaris Rom. 2.. Hæretici vero mendaces qui pejores sunt, quia post perceptam baptismi gratiam ad vomitum redierunt, et Spiritui gratiæ contumeliam fecerunt. ** 20:29 Sapiens in verbis, etc. Quia sapientiam mentis demonstrat in bene dictis: unde, Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum Matth. 12.. †† 20:32 Sapientia absconsa. Nulla est utilitas thesauri, qui absconditus est et non scitur, et sapientiæ sine discretione absconsæ. * 21:1 Fili, peccasti, etc. RAB. Consilium dat, cum peccamus: Non est enim qui faciat bonum, et non peccet Eccle. 7., ne iterum peccemus; sed de præteritis pœnitentiam agamus, deprecantes ut nobis dimittantur.

suscipient te.† ³ Dentes leonis dentes ejus, interficientes animas hominum.‡ ⁴ Quasi rhomphæa bis acuta omnis iniquitas: plagæ illius non est sanitas. ⁵ Objurgatio et injuriæ annullabunt substantiam, et domus quæ nimis locuples est annullabitur superbia: sic substantia superbi eradicabitur.§ ⁶ Deprecatio pauperis ex ore usque ad aures ejus perveniet, et iudicium festinato adveniet illi.** ⁷ Qui odit correptionem vestigium est peccatoris, et qui timet Deum convertetur ad cor suum.†† ⁸ Notus a longe potens lingua audaci, et sensatus scit labi se ab ipso.‡‡ ⁹ Qui ædificat domum suam impendiis alienis, quasi qui colligat lapides suos in hieme.§§ ¹⁰ Stupa collecta synagoga peccantium, et consummatio illorum flamma ignis. ¹¹ Via peccatorum complanata lapidibus: et

† **21:2** Colubri. ID. Diaboli qui semper colit umbras peccati, et regnat in filiis tenebrarum. ‡ **21:3** Dentes leonis, etc. Adversarius noster diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret I Petr. 5.. § **21:5** Objurgatio et injuriæ, etc. ID. Concordia minimæ res crescunt, etc., usque ad quia veritatem fidei et unitatem pacis abominatur. ** **21:6** Deprecatio pauperis, etc. Quia iudicabit Deus impios, qui affligunt sanctos. †† **21:7** Correptionem. Id est, iudicium sui peccati, quia mentem suam induravit, ne obediret veritati. ‡‡ **21:8** Notus a longe. Manifestatur præsumptio hæretica in lingua temeraria, quæ loquitur adversus Deum iniquitatem. §§ **21:9** Qui ædificat domum, etc. Hæreticum significat, qui Scripturæ testimonia a pravo sensu aliena, ad confirmationem sui erroris congregat. Sed vindicta ultionis justæ dissolvitur duritia nefandæ actionis; vel tropologice: Avarum raptorem, qui ex alienis rebus auget divitias, et vacuus omnibus bonis in die iudicii pro iniquitate sua punietur.

in fine illorum inferi, et tenebræ, et pœnæ.]***
 12 [Qui custodit justitiam, continebit sensum ejus.
 13 Consummatio timoris Dei, sapientia et sensus.
 14 Non erudietur qui non est sapiens in bono.†††
 15 Est autem sapientia quæ abundat in malo, et non est sensus ubi est amaritudo. 16 Scientia sapientis tamquam inundatio abundabit, et consilium illius sicut fons vitæ permanet. 17 Cor fatui quasi vas confractum, et omnem sapientiam non tenebit. 18 Verbum sapiens quodcumque audierit sciens, laudabit, et ad se adjiciet: audivit luxuriosus, et displicebit illi, et projiciet illud post dorsum suum.‡‡‡ 19 Narratio fatui quasi sarcina in via: nam in labiis sensati invenietur gratia. 20 Os prudentis quæritur in ecclesia, et verba illius cogitabunt in cordibus suis. 21 Tamquam domus exterminata, sic fatuo sapientia: et scientia insensati inenarrabilia verba. 22 Compedes in pedibus, stulto doctrina: et quasi vincula manuum super manum dextram.§§§ 23 Fatuus in risu exaltat vocem suam: vir autem sapiens vix tacite

*** **21:11** Via peccantium. Ideo velox malorum interitus, quia via, id est vita illorum plena est doloribus: et duris peccatorum operibus. ††† **21:14** Non erudietur, etc. RAB. His sententiis confundit, etc., usque ad et ipse immiscuit se infinitis quæstionibus. ‡‡‡ **21:18** Displicet illi, etc. Unde: Filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt Luc. 16.. §§§ **21:22** Compedes in pedibus, etc. ID. Quia gressibus eorum, quibus incedunt, ruina iniquitatis contradicit, actiones eorum damnando reprehendit.

ridebit.* 24 Ornamentum aureum prudenti doctrina, et quasi brachiale in brachio dextro. 25 Pes fatui facilis in domum proximi: et homo peritus confundetur a persona potentis.† 26 Stultus a fenestra respiciet in domum: vir autem eruditus foris stabit.‡ 27 Stultitia hominis auscultare per ostium: et prudens gravabitur contumelia. 28 Labia imprudentium stulta narrabunt; verba autem prudentium statera ponderabuntur. 29 In ore fatuorum cor illorum, et in corde sapientium os illorum. 30 Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipse animam suam.§ 31 Susurro coinquinabit animam suam, et in omnibus odietur, et qui cum eo manserit odiosus erit: tacitus et sensatus honorabitur.]

22

1 [In lapide luteo lapidatus est piger: et omnes loquentur super aspernationem illius.* 2 De stercore boum lapidatus est piger: et omnis qui

* **21:23** Fatuus in risu, etc. Cœtus hæreticorum plausibili operatione per rhetoricam artem docendo quærit auditorum favorem. Sancti vero doctores jucunditatem locutione sic intermiscunt prædicationi, ut non recedant a tramite veritatis. † **21:25** Pes fatui, etc. Quia hæretici auctorum suorum sectam in domicilio scriptorum suorum latitantem student imitari. ‡ **21:26** Stultus a fenestra. ID. Notat hæreticorum calliditatem, et catholicorum simplicitatem. § **21:30** Dum maledicit. Non quia maledictum dicit diabolum, sed quia quem maledictum novit, non cessat imitari. Dum enim mavult diabolum imitari, quam Christum, jure damnatur. * **22:1** In lapide, etc. RAB. Quando peccatorum duris Scripturarum sententiis fœditas, etc., usque ad a prædicatoribus impropertur.

tetigerit eum excutiet manus.] ³ [Confusio patris est de filio indisciplinato: filia autem in deminoratione fiet. ⁴ Filia prudens hæreditas viro suo: nam quæ confundit, in contumeliam fit genitoris. ⁵ Patrem et virum confundit audax, et ab impiis non minorabitur: ab utrisque autem inhonorabitur. ⁶ Musica in luctu importuna narratio: flagella et doctrina in omni tempore sapientia.]† ⁷ [Qui docet fatuum, quasi qui conglutinat testam.‡ ⁸ Qui narrat verbum non audienti, quasi qui excitat dormientem de gravi somno. ⁹ Cum dormiente loquitur qui enarrat stulto sapientiam: et in fine narrationis dicit: Quis est hic? ¹⁰ Supra mortuum plora, defecit enim lux ejus: et supra fatuum plora, defecit enim sensus.§ ¹¹ Modicum plora super mortuum, quoniam requievit: ¹² nequissimi enim nequissima vita super mortem fatui. ¹³ Luctus mortui septem dies: fatui autem et impii omnes dies vitæ illorum. ¹⁴ Cum stulto ne multum loquaris, et cum insensato ne abieris.** ¹⁵ Serva te ab illo, ut non molestiam habeas, et non coinquinaberis peccato illius. ¹⁶ Deflecte ab illo, et invenies requiem, et non

† 22:6 Musica. Eos notat, qui in Ecclesia plausum populi et favorem quæerunt, nec magis compunctionem lacrymarum excitant.

‡ 22:7 Qui docet fatuum. Testa multo labore confecta fragilitatem suam non evadit. Fatuus quoque quamvis sollicite erudiatur, vix ad perfectionem perducitur. § 22:10 Supra mortuum. ID. Altera est mors corporis, etc., usque ad mors enim corporis, finis laboris mundani

** 22:14 Cum stulto. ID. Docet cum stultis sermonem non esse protrahendum, etc., usque ad: Qui enim dixerit ei ave, communicat ejus operibus malignis II Joan. 1..

acediaberis in stultitia illius. ¹⁷ Super plumbum quid gravabitur? et quod illi aliud nomen quam fatuus?†† ¹⁸ Arenam, et salem, et massam ferri facilius est ferre quam hominem imprudentem, et fatuum, et impium.] ¹⁹ [Loramentum ligneum colligatum in fundamento ædificii non dissolvitur; sic et cor confirmatum in cogitatione consilii.‡‡ ²⁰ Cogitatus sensati in omni tempore metu non depravabitur. ²¹ Sicut pali in excelsis, et cæmenta sine impensa posita, contra faciem venti non permanebunt:§§ ²² sic et cor timidum in cogitatione stulti contra impetum timoris non resistet. ²³ Sicut cor trepidum in cogitatione fatui omni tempore non metuet, sic et qui in præceptis Dei permanet semper.]*** ²⁴ [Pungens oculum deducit lacrimas, et qui pungit cor profert sensum.

†† **22:17** Super plumbum. Hinc Salomon ait: Grave est saxum et onerosa arena, sed ira stulti utroque gravior Prov. 27.. Pejus peccat hæreticus quam catholicus, in multitudine multorum malorum; vel philosophus qui humana nititur sapientia; vel gentilis, qui non pervenit ad fidem, et ignoranter peccat: unde, Servus enim qui scit voluntatem domini sui, et non facit: vapulabit multis Luc. 12.. Qui autem nescit, paucis. ‡‡ **22:19** Loramentum. Ligna justos signant, qui fructum dant in tempore, quorum folia non decidunt: et omnia quæ faciunt prosperantur; fundamentum autem ædificii, apostolos vel prophetas, quorum prædicatio Ecclesiam sustinet. Loramentum ergo ligneum colligatum fundamento ædificii non dissolvitur: quia fides passionis Christi in cordibus hominum adjuncta doctrinæ apostolorum, indissolubile facit Ecclesiæ ædificium. §§ **22:21** Sicut paleæ, etc. Unde: Qui audit verba mea, et non facit ea, similis est viro stulto, qui ædificat domum suam super arenam. *** **22:23** Sicut cor. RAB. Sicut limpidus paries, etc., usque ad sic cor fatui spernit scelerum recordationem nec pœnas timet æternas.

25 Mittens lapidem in volatilia, dejiciet illa: sic et qui conviciatur amico, dissolvit amicitiam.†††
 26 Ad amicum etsi produxeris gladium, non desperes: est enim regressus. Ad amicum‡‡‡ 27 si aperueris os triste, non timeas: est enim concordatio: excepto convitio, et improprio, et superbia, et mysterii revelatione, et plaga dolosa: in his omnibus effugiet amicus.§§§ 28 Fidem posside cum amico in paupertate illius, ut et in bonis illius læteris. 29 In tempore tribulationis illius permane illi fidelis, ut et in hæreditate illius cohæres sis.*
 30 Ante ignem camini vapor et fumus ignis inalatur: sic et ante sanguinem maledicta, et contumeliæ, et minæ.† 31 Amicum salutare non confundar, a facie illius non me abscondam: et si mala mihi evenerint per illum, sustinebo.‡ 32 Omnis qui audiet cavebit se ab eo.]§ 33 [Quis dabit ori

††† 22:25 Mittens lapidem. Ostendit quid amicum bonum conservet, vel potius alienet. Mittens lapidem. Sicut lapidis ictu volatus avium dejicitur, ita convicii verbo vis amicitiae dissolvitur.
 ‡‡‡ 22:26 Non desperes. De amicitia ejus, quia agnita correctionis utilitate regreditur ad jus pristinae amicitiae. §§§ 22:27 Effugiet amicus. Non rediturus, nec post reconciliationem; unde: Amico reconciliatione credas in æternum. * 22:29 In tempore tribulationis. In adversitate magis probatur amicus. Multi enim amici mensæ, et non permanent in die necessitatis. † 22:30 Ante ignem, etc. Sicut fumus præcedit ignis incendium, sic dura verba homicidium; unde, Sermo durus suscitatur rixas Prov. 15.. ‡ 22:31 Amicum salutare. Multa bona sunt in amicitia vera: congaudet enim verus amicus in bonis tuis, et contristatur in malis. § 22:32 Omnis qui audiet. Id est, qui cognoscit quanta bona sint in amicitia vera, cavebit ne injuria, vel convicio amicum lædat.

meo custodiam, et super labia mea signaculum certum, ut non cadam ab ipsis, et lingua mea perdat me?]

23

¹ [Domine, pater et dominator vitæ meæ, ne derelinquas me in consilio eorum, nec sinas me cadere in illis.* ² Quis superponet in cogitatu meo flagella, et in corde meo doctrinam sapientiæ, ut ignorantibus eorum non parcant mihi, et non appareant delicta eorum,† ³ et ne adincrecant ignorantia meæ, et multiplicentur delicta mea, et peccata mea abundant, et incidam in conspectu adversariorum meorum, et gaudeat super me inimicus meus? ⁴ Domine, pater et Deus vitæ meæ, ne derelinquas me in cogitatu illorum. ⁵ Extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi, et omne desiderium averte a me. ⁶ Aufer a me ventris concupiscentias, et concubitus concupiscentiæ ne apprehendant me, et animæ irrevolenti et infrunitæ ne tradas me.] ⁷ [Doctrinam oris audite, filii: et qui custodierit illam non periet labiis, nec scandalizabitur in operibus nequissimis. ⁸ In vanitate sua apprehenditur peccator: et superbus et maledicus scandalizabitur in illis.‡ ⁹ Jurationi non assuescat os tuum: multi enim

* **23:1** Domine pater. RAB. Quasi: Tuo munere defendar a voragine vitiorum. † **23:2** Quis superponet. Desiderat in cogitatu suo flagella disciplinæ, et in corde doctrinam sapientiæ: ne forte per ignorantiam non agnoscat delictorum pericula, et multiplicentur ei crimina, pro quibus cadat in manus adversariorum. ‡ **23:8** In vanitate. ID. Quia illam præponit amoris Dei et desiderio æternæ beatitudinis.

casus in illa. § 10 Nominatio vero Dei non sit assidua in ore tuo, et nominibus sanctorum non admiscearis, quoniam non erit immunis ab eis. 11 Sicut enim servus interrogatus assidue a livore non minuitur, sic omnis jurans et nominans in toto a peccato non purgabitur. 12 Vir multum jurans implebitur iniquitate, et non discedet a domo illius plaga. 13 Et si frustraverit, delictum illius super ipsum erit: et si dissimulaverit, delinquit dupliciter:** 14 et si in vacuum juraverit, non iustificabitur: replebitur enim retributione domus illius. 15 Est et alia loquela contraria morti: non inveniatur in hæreditate Jacob.†† 16 Etenim a misericordibus omnia hæc auferentur, et in delictis non volutabuntur. 17 Indisciplinatæ loquelæ non assuescat os tuum: est enim in illa verbum peccati.‡‡ 18 Memento patris et matris tuæ: in medio enim magnatorum consistis: 19 ne forte obliviscatur te Deus in conspectu illorum, et assiduitate tua infatuatus, improprium patiaris, et maluisses non nasci, et diem nativitatis tuæ maledicas. 20 Homo assuetus in verbis improprietatis in omnibus diebus suis non erudietur.] 21 [Duo genera abundant in peccatis, et tertium adducit iram et perditionem. 22 Anima calida quasi ignis ardens, non extingue-

§ 23:9 Jurationi, etc. Vetat iuramentum, ne fiat perjurium; unde: Nolite jurare, neque per cœlum neque per terram Jacob. 5..

** 23:13 Dupliciter. ID. Quia per simulationem celat veritatem, et alios per falsitatem mittit in errorem. †† 23:15 Est alia loquela. Blasphemia, quæ supradictis pejor est: unde oportet ut non inveniatur in hæreditate Jacob, id est, populo Ecclesiæ, qui supplantat vitia, et in virtutibus servit Deo. ‡‡ 23:17 Indisciplinatæ. Quasi: Disciplinam ne deseras, et indisciplinato ore sermones tuos ne proferas.

tur donec aliquid glutiat:§§ 23 et homo nequam in ore carnis suæ non desinet donec incendat ignem. 24 Homini fornicario omnis panis dulcis: non fatigabitur transgrediens usque ad finem. 25 Omnis homo qui transgreditur lectum suum, contemnens in animam suam, et dicens: Quis me videt? 26 Tenebræ circumdant me, et parietes cooperiunt me, et nemo circumspicit me: quem vereor? delictorum meorum non memorabitur Altissimus.*** 27 Et non intelligit quoniam omnia videt oculus illius, quoniam expellit a se timorem Dei hujusmodi hominis timor, et oculi hominum timentes illum: 28 et non cognovit quoniam oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum, et profundum abyssi, et hominum corda, intuentes in absconditas partes.††† 29 Domino enim Deo antequam crearentur omnia sunt agnita: sic et post perfectum respicit omnia. 30 Hic in plateis civitatis vindicabitur, et quasi pullus equinus fugabitur, et ubi non speravit apprehendetur.‡‡‡ 31 Et erit dedecus omnibus, eo quod non intellexerit timorem Domini. 32 Sic et mulier omnis relinquens virum suum, et statuens hæreditatem ex alieno

§§ 23:22 Anima callida. ID. Hæretici et schismatici ardentem animam habent, etc., usque ad sed virum priorem relinquentes, cum idolis fornicati sunt. *** 23:26 Tenebræ circumdant. ID. Qui castitatis virtutem perdit, etc., usque ad cum vultus Domini sit super facientes mala. ††† 23:28 Oculi Domini. Quia illi nihil præteritum, et nihil futurum est: omnia præsentia sunt. ‡‡‡ 23:30 Hic in plateis. Adulter libidinosus, de quo superius dictum est, qui quasi equus et mulus lasciviendo discurrit per latam et spatiosam viam, quæ ducit ad mortem.

matrimonio:§§§ 33 primo enim in lege Altissimi incredibilis fuit: secundo in virum suum deliquit: tertio in adulterio fornicata est, et ex alio viro filios statuit sibi. 34 Hæc in ecclesiam adducetur, et in filios ejus respicietur:* 35 non tradent filii ejus radices, et rami ejus non dabunt fructum:† 36 derelinquet in maledictum memoriam ejus, et dedecus illius non delebitur. 37 Et agnoscent qui derelicti sunt, quoniam nihil melius est quam timor Dei, et nihil dulcius quam respicere in mandatis Domini. 38 Gloria magna est sequi Dominum: longitudo enim dierum assumetur ab eo.]‡

24

1 [Sapientia laudabit animam suam, et in Deo honorabitur, et in medio populi sui gloriabitur, 2 et in ecclesiis Altissimi aperiet os suum, et in conspectu virtutis illius gloriabitur,* 3 et in medio populi sui exaltabitur, et in plenitudine sancta admirabitur, 4 et in multitudine electorum habebit laudem, et inter benedictos benedicetur, dicens:

§§§ 23:32 Sic et mulier. Æqualiter et in viro et in femina damnatur adulterium, et germen hujus copulæ abominabile est Deo. Mystice autem hæreticorum Synagoga, vel anima hæretica pravitate decepta, abominabilis est Deo, quia relinquit virum priorem, qui sibi eam in baptisate copulavit, et ornamento virtutum decoravit. * 23:34 Hæc in Ecclesia. Quia ejus perversitas in conventu fidelium, per solertiam doctorum declaratur. † 23:35 Et rami. Quia secta illius fundamentum veritatis non habet, fructum bonorum operum gignere non potest. ‡ 23:38 Longitudo, etc. Quia in æterna beatitudine in æternum permanebunt qui sequuntur Deum. * 24:2 Et in medio populi, etc. RAB. Quia in ostensione miraculorum ad laudem Dei provocabat populum. Virtutis illius, etc. Angelorum, religiosorum.

⁵ Ego ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam. † ⁶ Ego feci in cælis ut oriretur lumen indeficiens, et sicut nebula texti omnem terram. ‡ ⁷ Ego in altissimis habitavi, et thronus meus in columna nubis. § ⁸ Gyrum cæli circuivi sola, et profundum abyssi penetravi: in fluctibus maris ambulavi. ⁹ Et in omni terra steti: et in omni populo, ¹⁰ et in omni gente primatum habui: ¹¹ et omnium excellentium et humilium corda virtute calcavi. Et in his omnibus requiem quæsivi, et in hæreditate Domini morabor. ¹² Tunc præcepit, et dixit mihi Creator omnium: et qui creavit me, requievit in tabernaculo meo. ** ¹³ Et dixit mihi: In Jacob inhabita, et in Israël hæreditare, et in electis meis mitte radices.] †† ¹⁴ [Ab initio et ante sæcula creata sum, et usque ad futurum sæculum non desinam: et in habitatione sancta coram ipso ministravi. ‡‡ ¹⁵ Et sic in Sion firmata

† **24:5** Ego ex ore. Quia Verbum consubstantiale, coæternum. Quia non sum creatura. Dicitur tamen primogenitus omnis creaturæ, non tempore, scilicet, sed honore Exod. 4. ‡ **24:6** Ego feci in cælis. RAB. In cælis oritur lumen, nebula tegitur caro, quia sicut claritate sua præcellit obscuritatem nebulæ, sic spiritualis creatura corporalem præcellit dignitatem. § **24:7** Thronus meus. ID.

Humanum corpus nullo pondere peccati prægravatum, sed Dei virtute sublimatum, in quo potentia divinitatis iudicia sua exercuit.

** **24:12** Creavit me, etc. Secundum humanitatem singulari puritate de Spiritu sancto conceptam, de Virgine editam. †† **24:13** In Jacob. Incarnatione Salvatoris specialiter Judæis uti concessum est, et specialiter ad Judæos venit. Unde per Jacob figurantur Judæi; per Israël vero, Gentiles. ‡‡ **24:14** Ab initio. Sacramentum incarnationis ante sæcula præscitum et prædestinatum, permanet in sæculum sæculi. Et inhabitationes Ecclesiæ, id est ritum veræ religionis disposuit.

sum, et in civitate sanctificata similiter requievi, et in Jerusalem potestas mea. §§ 16 Et radicavi in populo honorificato, et in parte Dei mei hæreditas illius, et in plenitudine sanctorum detentio mea.] 17 [Quasi cedrus exaltata sum in Libano, et quasi cypressus in monte Sion:*** 18 quasi palma exaltata sum in Cades, et quasi plantatio rosæ in Jericho:††† 19 quasi oliva speciosa in campis, et quasi platanus exaltata sum juxta aquam in plateis.‡‡‡ 20 Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi; quasi myrrha electa

§§ 24:15 Et sic in Sion. RAB. Sion Ecclesia, quæ et Jerusalem, quæ a primo justo usque ad novissimum ædificatur, et in qua sapientia quotidie fructificat. *** 24:17 In Libano. RAB. Libanus mons est Phœnicis, etc., usque ad constantiam et actionem eorum exprimens, qui altioribus Ecclesiam ornant virtutibus. ††† 24:18 Quasi palma. Arbor diuturnus foliis, et suavibus pomis; palma dicta quia victricis manus est ornatus: vel quia in modum humanæ palmæ ramus expandit, hanc Græci dicunt, quia Phœnix avis multo tempore vivit. Huic comparatur Ecclesia, quæ incurvari ad terrena despiciens, ad, cœlestia se sustollit: ut finito agone cœlestem palmam suscipiat, et quasi folia diuturna, verba rectæ confessionis perpetuo conservat. ‡‡‡ 24:19 Quasi oliva. Græce, fructus scilicet: enim arbor dicitur, succus oleum. Est autem arbor pacis insignis: per hanc Ecclesia signatur, quæ campos totius mundi decore illustrat, et speciali gratia per unctionem chris-matis sanctificat. Quasi platanus. Platanus ab altitudine dicta, vel quia patula et ampla. Nam Græci amplum vocant. Nomen ergo, et formam arboris expressit dicens: Quasi platanus dilatata sum in plateis. Est autem tenerrima, et mollis foliis, et vitibus similis, et Christum significat, qui per membra sua in orbe dilatatur mitis et mansuetus.

dedi suavitatem odoris:§§§ 21 et quasi storax, et galbanus, et ungula, et gutta, et quasi Libanus non incisus vaporavi habitationem meam, et quasi balsamum non mistum odor meus.* 22 Ego quasi

§§§ 24:20 Sicut cinnamomum. Cinnamomum et balsamum aromaticæ arbores sunt. Cinnamomum dictum, quia cortex ejus in modum cannæ rotundus et gracilis. Gignitur in India et Ethiopia, frutice brevi duorum tantum cubitorum, colore subnigro vel cinereo, tenuissimarum virgarum. Nam quod crassum est despicitur; gracilius vero charius: quod cum frangitur, visibile spiramentum emittit in modum nebulæ vel pulveris. * 24:21 Balsamum. RAB. Asfaltum dicit Plinius, in eodem curriculo cœli nascitur, etc., usque ad memores Dominicæ passionis pro Domino parati sunt pati. Quasi myrrha. Myrrha est in Arabia arbor quinque cubitis alta, spinæ similis, quam vocant Græci, cujus gutta viridis et amara, unde et nomen accepit: quæ omnia conveniunt mortificationi carnis, quæ amara ad tempus sentitur, sed in spe semper virentis patriæ libenter suscipitur. Spinæ autem comparatur, quia ut mentem salvet corpus affligit. Gutta sponte manans pretiosior est; elicita corticis vulnere vilior, quia majoris est virtutis corpus sanum cui arridet copia rerum mortificare, quam ægrotum, vel paupertate afflictum. Quasi storax. ID. Storax, galbanus, etc., usque ad storax dicta, quia est gutta arboris profluens et congelata, nam Græci guttam dicunt. Et galbanus. Galbanum ID. etc., usque ad ad similitudinem ammoniaci minimeque lignosum. Ungula. Ungula est quæ in Exodo onycha dicitur. Græce enim, Latine ungula, quia humano ungui assimilatur. Gutta. ID. Gutta quæ et ammoniaca dicitur, etc., usque ad quanto virtus virtuti jungitur, tanto incensum sincerius exhibetur. Libanus. Libanus, ut aiunt, arbor est ID. etc., usque ad incisus arboribus lacryma fluit, quia compuncta humilium corda puram Deo orationem emittunt. Libanus in Hebræo candorem significat: in Græco,. Unde in Canticis, ubi legimus ad collem thuris Cant. 4., quidam codices habent ad collem libani. Balsamum non mistum. ID. Balsami arbor in Judæa, etc., usque ad et salutis sacramenta profudit. Unde, Et quasi balsamum non mistum odor meus.

terebinthus extendi ramos meos, et rami mei honoris et gratiæ.† 23 Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris: et flores mei fructus honoris et honestatis. 24 Ego mater pulchræ dilectionis, et timoris, et agnitionis, et sanctæ spei. 25 In me gratia omnis viæ et veritatis: in me omnis spes vitæ et virtutis. 26 Transite ad me, omnes qui concupiscitis me, et a generationibus meis implemini: 27 spiritus enim meus super mel dulcis, et hæreditas mea super mel et favum. 28 Memoria mea in generatione sæculorum. 29 Qui edunt me, adhuc esurient, et qui bibunt me, adhuc sitient.‡ 30 Qui audit me non confundetur, et qui operantur in me non peccabunt: 31 qui elucidant me, vitam æternam habebunt.] 32 [Hæc omnia liber vitæ, et testamentum Altissimi, et agnitio veritatis. 33 Legem mandavit Moyses in præceptis justitiarum, et hæreditatem domui Jacob, et Israël promissiones. 34 Posuit David, puero suo, excitare regem ex ipso fortissimum, et in throno honoris sedentem in sempiternum.§ 35 Qui implet quasi Phison sapientiam, et sicut Tigris in

† 24:22 Terebinthus, etc. ID. Arbor est, etc., usque ad et sine macula sunt ante thronum Dei. ‡ 24:29 Qui edunt me, etc. ID. Edimus sapientiam, etc., usque ad: Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus Psal. 33., etc. § 24:34 Posuit David. ID. Quatuor paradisi flumina, etc., usque ad qui mittit disciplinam sicut lucem, quia præcepta ejus vitam æternam tribuunt, unde: Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti; docentes servare omnia quæcunque mandavi vobis Matth. 27..

diebus novorum:** 36 qui adimplet quasi Euphrates sensum, qui multiplicat quasi Jordanis in tempore messis:†† 37 qui mittit disciplinam sicut lucem, et assistens quasi Gehon in die vindemiæ.‡‡ 38 Qui perficit primus scire ipsam, et infirmior non investigabit eam.§§ 39 A mari enim abundavit cogitatio ejus, et consilium illius ab abyssu magna.*** 40 Ego sapientiam effudi flumina: 41 ego quasi trames aquæ immensæ de fluvio: ego quasi fluvii dioryx, et sicut aquæductus

** 24:35 Quasi Phison. ID. Phison, qui et Ganges, etc., usque ad et fertur sicut Nilus super Orientis terras exundare. Sicut Tigris, etc. ID. Tigris fluvius Mesopotamiæ, etc., usque ad quia sicut Tigris bestia velociter fertur. †† 24:36 Quasi Euphrates. ID. Euphrates fluvius Mesopotamiæ, etc., usque ad terraque quæ ab ipsis ambitur, Mesopotamia dicitur. Quasi Jordanis. Jordanis fluvius Judææ, a duobus fontibus nominatur: Jor, scilicet et Dan, quibus fœderatis colligitur. Oritur sub Libano monte, et dividit Judæam et Arabiam, et juxta Jericho influit mari Mortuo. ‡‡ 24:37 Quasi Geon. Geon hic Æthiopiam cingit, sic vocatus quia irrigat terram Ægypti. Ge enim Græce terram significat: qui apud Ægyptios Nilus vocatur propter limum quem trahit, qui fecunditatem efficit, unde et Nilus dictus est. §§ 24:38 Non investigabit. RAB. Christus auctor est sapientiæ, etc., usque ad: Nemo novit Filium nisi Pater, nec Patrem quis novit, nisi Filius Matth. 11., etc. *** 24:39 A mari enim. Mare significat profunditatem sapientiæ inæstimabilem, et incomprehensibilem esse: quoniam nemo penetrare potest nisi unus et solus Deus Pater et Filius et Spiritus sanctus, qui seipsum vere novit, et consilium suum, et dat tantum nosse creaturæ suæ, quantum expedit.

exivi de paradiso.††† 42 Dixi: Rigabo hortum meum plantationum, et inebriabo prati mei fructum. 43 Et ecce factus est mihi trames abundans, et fluvius meus appropinquavit ad mare: 44 quoniam doctrinam quasi antelucanum illuminabo omnibus, et enarrabo illam usque ad longinquum. 45 Penetrabo omnes inferiores partes terræ, et inspiciam omnes dormientes, et illuminabo omnes sperantes in Domino. 46 Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam, et relinquam illam quærentibus sapientiam, et non desinam in progenies illorum usque in ævum sanctum.‡‡‡ 47 Videte quoniam non soli mihi laboravi, sed omnibus exquirentibus veritatem.]§§§

25

1 [In tribus placitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo et hominibus: 2 concordia fratrum, et amor proximorum, et vir et mulier

††† 24:41 Quasi trames. ID. Quia Deus de Deo, lumen de lumine. Tropice dicitur Pater origo Divinitatis: quia de Patre gignitur Filius et procedit Spiritus sanctus, qui per aquam significatur: unde, Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ Job. 7.. Aqua sapientiæ salutaris potavit illum Eccli. 15.. Ego quasi fluvius Dorix. Sapientia comparatur fluvio rapidissimo, etc., usque ad unde tertia lingua Græcorum Dorica dicitur. ‡‡‡ 24:46 Adhuc doctrinam. RAB. Significat hujus operis scriptor librum esse mysticum, et utilem ad legendum. Historice enim moralitatem docet, et allegorice fidei sacramentum. §§§ 24:47 Videte, etc. Ecclesiasticus doctor non solum sibi, sed et aliis scribendo et docendo proficit: unde, Qui docti fuerint, fulgebunt sicut splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudiumultos, quasi stellæ in perpetuas æternitates Dan. 12..

bene sibi consentientes.* 3 Tres species odit anima mea, et aggravor valde animæ illorum:† 4 pauperem superbum, divitem mendacem, senem fatuum et insensatum.] 5 [Quæ in juventute tua non congregasti, quomodo in senectute tua invenies?‡ 6 Quam speciosum canitiei iudicium, et presbyteris cognoscere consilium ! § 7 Quam speciosa veteranis sapientia, et gloriosus intellectus et consilium ! 8 Corona senum multa peritia, et gloria illorum timor Dei.] 9 [Novem insuspabilia cordis magnificavi: et decimum dicam in lingua hominibus:** 10 homo qui jucundatur in filiis, vivens et videns subversionem inimicorum suorum. 11 Beatus qui habitat cum muliere sensata, et qui lingua sua non est lapsus, et qui non servivit indignis se. 12 Beatus qui invenit amicum verum, et qui enarrat justitiam auri audienti. 13 Quam magnus qui invenit

* **25:2** Vir et mulier. RAB. Unde Paulus, Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus Ecclesiam Eph. 5.. Possumus in viro spiritum, in muliere animam accipere, qui si in timore et dilectione Dei consenserint, quidquid petierint fiet eis, unde: Si duo consenserint ex vobis, fiet illis Matth. 18.. † **25:3** Tres species. ID. Possunt hæc ad diabolum transferri, etc., usque ad quia Conditori suo subjici noluit. ‡ **25:5** Quæ in juventute. Qui in juventute non discit sapientiam, in senectute fructum ejus non habet. Unde, Egestatem operata est manus remissa, manus autem fortium divitias parat Prov. 10.. Qui autem meditatur in lege Domini, dabit fructum in tempore suo Psal. 1.. § **25:6** Quam speciosum. ID. Canum caput decet, etc., usque ad non licet eis ignorare legis scientiam et sapientiam. ** **25:9** Novem insuspabilia, etc. Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem Rom. 10.. Novem ergo sunt insuspabilia, id est ab omni suspitione falsitatis aliena, quæ parit homini fides recta.

sapientiam et scientiam ! sed non est super timentem Dominum.†† 14 Timor Dei super omnia se superposuit. 15 Beatus homo cui donatum est habere timorem Dei: qui tenet illum, cui assimilabitur? 16 Timor Dei initium dilectionis ejus: fidei autem initium agglutinandum est ei.]‡‡ 17 [Omnis plaga tristitia cordis est, et omnis malitia nequitia mulieris.§§ 18 Et omnem plagam, et non plagam videbit cordis.*** 19 et omnem nequitiam, et non nequitiam mulieris: 20 et omnem obductum, et non obductum odientium: 21 et omnem vindictam, et non vindictam inimicorum. 22 Non est caput nequius super caput colubri,††† 23 et non est ira super iram mulieris. Commorari leoni et draconi placebit, quam habitare cum muliere nequam. 24 Nequitia mulieris immutat faciem ejus: et obcæcat vultum suum tamquam ursus, et quasi saccum ostendit. In medio proximorum ejus 25 ingemuit vir ejus, et audiens suspiravit modicum. 26 Brevis omnis malitia super malitiam

†† 25:13 Sapientiam. Quæ est malum cavere. Unde, Et ecce timor Domini ipse est sapientia, et recedere a malo intelligentiam Job. 28.. Hinc est quod unum speciebus virtutum superadditur.

‡‡ 25:16 Timor Dei. RAB. Quia sicut novenarius imperfectus est, etc., usque ad sed ne te deserat præsentia Dei, quam amplecteris, et in æternum frui desideras.

§§ 25:17 Omnis plaga. Non est major gratia quam vera lætitia mentis, nec major plaga quam tristitia fraudulentæ cordis in idololatria vel in hæresi, quia in ejus nequitia omnis malitia est.

*** 25:18 Et omnem plagam. Videt plagam cordis qui intelligit injuriam suæ pravitatis, sed non videt, qui per pœnitentiam non corrigit.

††† 25:22 Non est caput, etc. RAB. Nequitia hæreticorum comparata, etc., usque ad ideo ejus cohabitatio omnibus noxia est.

mulieris: sors peccatorum cadat super illam.†††
 27 Sicut ascensus arenosus in pedibus veterani, sic mulier linguata homini quieto. 28 Ne respicias in mulieris speciem, et non concupiscas mulierem in specie. 29 Mulieris ira, et irreverentia, et confusio magna. 30 Mulier si primatum habeat, contraria est viro suo. §§§ 31 Cor humile, et facies tristis, et plaga cordis, mulier nequam. 32 Manus debiles et genua dissoluta, mulier quæ non beatificat virum suum. 33 A muliere initium factum est peccati, et per illam omnes morimur. 34 Non des aquæ tuæ exitum, nec modicum: nec mulieri nequam veniam prodeundi. 35 Si non ambulaverit ad manum tuam, confundet te in conspectu inimicorum. 36 A carnibus tuis absconde illam, ne semper te abutatur.]

26

1 [Mulieris bonæ beatus vir: numerus enim annorum illius duplex.* 2 Mulier fortis oblectat virum suum, et annos vitæ illius in pace implebit. 3 Pars bona mulier bona, in parte timentium Deum dabitur viro pro factis bonis: 4 divitis autem et pauperis cor bonum, in omni tempore vultus

††† **25:26** Brevis omnis malitia. Parva est omnis malitia ad comparisonem idololatriæ et pravitatis hæreticæ, quia peccant, non per fragilitatem carnis, sed per superbiam mentis. §§§ **25:30** Mulier si primatum habeat. Historice ostendit, quam noxius sit primatus mulieris, etc., usque ad contraria erit viro, id est doctori catholico perversa sentiendo et prava docendo. * **26:1** Mulieris bonæ. RAB. Sicut prius mulierem nequam vituperavit, etc., usque ad et in futuro gaudebit de perceptione præmiorum.

illorum hilaris.† ⁵ A tribus timuit cor meum, et in quarto facies mea metuit:‡ ⁶ delaturam civitatis, et collectionem populi:§ ⁷ calumniam mendacem super mortem omnia gravia: ⁸ dolor cordis et luctus, mulier zelotypa. ⁹ In muliere zelotypa flagellum linguæ, omnibus communicans. ¹⁰ Sicut boum jugum quod movetur, ita et mulier nequam: qui tenet illam quasi qui apprehendit scorpionem. ¹¹ Mulier ebriosa ira magna, et contumelia: et turpitude illius non tegetur.** ¹² Fornicatio mulieris in extollentia oculorum, et in palpebris illius agnoscetur.†† ¹³ In filia non avertente se, firma custodiam, ne inventa occasione utatur se.

† **26:4** Divitis autem. Dives vel pauper ad gratiam Christi devota mente perveniens, jucunditate visionis Dei perpetuo fruatur, quia non est personarum acceptor Deus. ‡ **26:5** Tribus. His similitudinibus vocat eos, qui ab unitate veræ religionis separati sunt, id est, Judæos, paganos, hæreticos, et falsos Christianos. § **26:6** Delaturam civitatis. Insipientia stultorum. Sicut enim bruta animalia nesciunt discernere inter amicum et inimicum, et inter bonum et malum; ita insipientes ignorant distantiam catholicæ doctrinæ et hæreticæ, sed veris et falsis doctoribus obediunt æque. Contra quos dicitur alibi, Statim eam sequitur quasi bos ad victimam, et quasi agnus lasciviens, et ignorat quod ad victimam pertrahatur Prov. 7.. Sed hæreticorum astutia non aperta fronte, sed dolose incautos decipit. ** **26:11** Mulier ebriosa. Habitum meretricis describit, quæ motu corporis et motu oculorum ostendat libidinem. Mystice autem hæreticum significat, qui in superbia sensus et facundia verborum fornicationem suam jactat, ut novitatum amatores facilius attrahat prurientes auribus, qui a veritate auditum avertunt et ad fabulas convertuntur. †† **26:12** Fornicatio mulieris. RAB. Per hæc tria curiositatem humanæ mentis ostendit, etc., usque ad per superbiam vitæ, cum adderet, Eritis sicut dii Gen. 3..

14 Ab omni irreverentia oculorum ejus cave, et ne mireris si te neglexerit. 15 Sicut viator sitiens ad fontem os aperiet, et ab omni aqua proxima bibet, et contra omnem palum sedebit, et contra omnem sagittam aperiet pharetram donec deficiat. 16 Gratia mulieris sedulæ delectabit virum suum, et ossa illius impinguabit.‡‡ 17 Disciplina illius datum Dei est. 18 Mulier sensata et tacita, non est immutatio eruditæ animæ. §§ 19 Gratia super gratiam mulier sancta et pudorata. 20 Omnis autem ponderatio non est digna continentis animæ. 21 Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic mulieris bonæ species in ornamentum domus ejus. 22 Lucerna splendens super candelabrum sanctum, et species faciei super ætatem stabilem. 23 Columnæ aureæ super bases argenteas, et pedes firmi super plantas stabilis mulieris.*** 24 Fundamenta æterna supra petram solidam, et mandata Dei in corde mulieris sanctæ.] 25 [In duobus contristatum est cor meum, et in tertio iracundia mihi advenit:††† 26 vir bellator deficiens per inopiam; et vir sensatus contemptus; 27 et

‡‡ **26:16** Ossa illius impinguabit. Charitate scilicet, unde: Qui servat mandata mea, ille est qui diligit me, et diligitur a Patre meo, et ego diligam eum Joan. 14. §§ **26:18** Mulier, etc. Quia sapientia Dei animas electorum imbuit, et tribuit eis custodiam oris et efficaciam operis, nec eos a se declinare permittit, quia omnis qui natus est ex Deo, non peccat, fidem, scilicet violando, vel charitatem: Quia semen Dei, id est verbum, quo renatus est, in se habet. *** **26:23** Columnæ aureæ. Doctores sapientia fulgentes, super bases argenteas locantur, cum in sancta Scriptura prædicatione sua insiguntur. ††† **26:25** In duobus. RAB. Notat sapientia, etc., usque ad vel deserto tramite veritatis sequitur devia erroris.

qui transgreditur a iustitia ad peccatum: Deus paravit eum ad rhomphæam.]²⁸ [Duæ species difficiles et periculosæ mihi apparuerunt: difficile exiit negotians a negligentia, et non iustificabitur caupo a peccatis labiorum.]^{†††}

27

¹ [Propter inopiam multi deliquerunt: et qui quærit locupletari avertit oculus suum.* ² Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur, sic et inter medium venditionis et emptionis angustabitur peccatum: ³ conteretur cum delinquente delictum. ⁴ Si non in timore Domini teneris te instanter, cito subvertetur domus tua.] ⁵ [Sicut in percussura cribri remanebit pulvis, sic aporia hominis in cogitatu illius.† ⁶ Vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis. ⁷ Sicut rusticatio de ligno ostendit fructum illius, sic verbum ex cogitatu cordis hominis.‡ ⁸ Ante sermonem non laudes virum: hæc enim tentatio

††† **26:28** Difficile exiit. RAB. Actus pessimus, non res honesta damnatur. Ille negotiator abominandus, qui per immoderatam ambitionem merces suas plus perjurio onerat quam pretio.

* **27:1** Propter inopiam, etc., RAB. Sicut in medio. Hic comparatione, etc., usque ad et in futuro pœna æterna manet. † **27:5** Sicut in percussura cribri. ID. Sicut cribrum, etc., usque ad: Satanæ expetivit vos, ut cribraret sicut triticum. ‡ **27:7** Sicut rusticatio de ligno. ID. Unaquæque arbor, etc., usque ad cultura ergo ligni in fructu manifestat qualitatem ejus.

est hominum. § 9 Si sequaris justitiam, apprehendes illam, et indues quasi poderem honoris: et inhabitabis cum ea, et proteget te in sempiternum, et in die agnitionis invenies firmamentum. 10 Volatilia ad sibi similia conveniunt: et veritas ad eos qui operantur illam revertetur. 11 Leo venationi insidiatur semper: sic peccata operantibus iniquitates. 12 Homo sanctus in sapientia manet sicut sol: nam stultus sicut luna mutatur. 13 In medio insensatorum serva verbum temporis: in medio autem cogitantium assiduus esto.** 14 Narratio peccantium odiosa, et risus illorum in deliciis peccati. 15 Loquela multum jurans horripilationem capiti statuet, et irreverentia ipsius obturatio aurium.†† 16 Effusio sanguinis in rixa superbiorum, et maledictio illorum auditus gravis. 17 Qui denudat arcana amici fidem perdit, et non inveniet amicum ad animum suum.‡‡ 18 Dilige proximum, et conjungere fide cum illo. 19 Quod si denudaveris absconsa illius, non persequeris post eum. 20 Sicut enim homo

§ 27:8 Ante sermonem. Quia sermo indicat cogitationem. Quasi dicat: Nemo laudet eum, quem manifestis indicis non cognovit laude dignum. Potest autem sermo pro bono opere accipi, ut neminem ante probationem bonorum operum laudemus. Unde: Non laudes ante mortem quemquam. ** 27:13 In medio. RAB. Temperantiam et cautelam loquendi docet, etc., usque ad: Qui autem fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum Matth. 5.. †† 27:15 Loquela, etc. Quia sicut actio eorum bonis contraria: et loquela ad mala dicendum prona, ad audiendum gravis. ‡‡ 27:17 Qui denudat. Ostendit in quo maxime læditur amicitia, in malo, scilicet proditoris, quæ fidem, scilicet perdit, nec amicitiae æquitatem custodit, et ideo dissipat charitatem.

qui perdit amicum suum, sic et qui perdit amicitiam proximi sui. ²¹ Et sicut qui dimittit avem de manu sua, sic dereliquisti proximum tuum, et non eum capies. ²² Non illum sequaris, quoniam longe abest: effugit enim quasi caprea de laqueo, quoniam vulnerata est anima ejus: §§ ²³ ultra eum non poteris colligare. Et maledicti est concordatio: ²⁴ denudare autem amici mysteria, desperatio est animæ infelicis.]*** ²⁵ [Annuens oculo fabricat iniqua, et nemo eum abjiciet. ²⁶ In conspectu oculorum tuorum condulcabit os suum, et super sermones tuos admirabitur: novissime autem pervertet os suum, et in verbis tuis dabit scandalum. ²⁷ Multa odivi, et non coæquavi ei, et Dominus odiet illum. ²⁸ Qui in altum mittit lapidem, super caput ejus cadet: et plaga dolosa dolosi dividet vulnera. ²⁹ Et qui foveam fodit incidet in eam: et qui statuit lapidem proximo offendet in eo: et qui laqueum alii ponit, peribit in illo. ³⁰ Facienti nequissimum consilium, super ipsum devolvetur, et non agnoscet unde adveniat

§§ **27:22** Quasi caprea. Caprea, capra sylvestris, dicta quasi capiens ardua. Capreæ autem ibices vel avices dicuntur, eo quod ad instar avium alta et excelsa teneant: et in sublimitibus habitent, ita ut de sublimitate vix humanis obtutibus pateant. Hæ si quando adversitatem ferarum, vel hominum præenserint: de altis cacuminibus sese præcipitantes, suis se cornibus in ramis arborum recipiunt illæsas. *** **27:24** Denudare autem, etc. RAB. Proditoris inconstantiam morum ostendit, etc., usque ad: Homo apostata, vir inutilis graditur ore perverso, annuit oculis, terit pede, etc. Prov. 6..

illi.††† 31 Illusio et improprium superborum, et vindicta sicut leo insidiabitur illi. 32 Laqueo peribunt qui oblectantur casu justorum, dolor autem consumet illos antequam moriantur.] 33 [Ira et furor utraque execrabilia sunt, et vir peccator continens erit illorum.]

28

1 [Qui vindicari vult, a Domino inveniet vindictam, et peccata illius servans servabit. 2 Relinque proximo tuo nocenti te, et tunc deprecanti tibi peccata solventur. 3 Homo homini reservat iram, et a Deo quærit medelam: 4 in hominem similem sibi non habet misericordiam, et de peccatis suis deprecatur. 5 Ipse cum caro sit reservat iram, et propitiationem petit a Deo: quis exorabit pro delictis illius? 6 Memento novissimorum, et desine inimicari: 7 tabitudo enim et mors imminent in mandatis ejus. 8 Memorare timorem Dei, et non irascaris proximo.* 9 Memorare testamentum Altissimi, et despice ignorantiam proximi. 10 Abstine te a lite, et minues peccata. 11 Homo enim iracundus incendit litem, et vir peccator turbabit amicos, et in medio pacem habentium immittet inimicitiam. 12 Secundum enim ligna silvæ sic ignis exardescit: et secundum virtutem

††† 27:30 Facienti nequissimum consilium. Quia non prospicit quod veniat dies ejus. Æstimat enim hæreticus vel schismaticus, quod melior sit ejus secta quam veritas catholica: unde illudit seipsum. * 28:8 Memorare. RAB. Qui Deum timet, iram vel furorem compescit, et non obliviscitur testamenti Dei, qui ait: Dimittite et dimittetur vobis Luc. 9..

hominis sic iracundia illius erit, et secundum substantiam suam exaltabit iram suam. ¹³ Certamen festinatum incendit ignem, et lis festinans effundit sanguinem: et lingua testificans adducit mortem.† ¹⁴ Si sufflaveris in scintillam, quasi ignis exardebit: et si exspueris super illam, extinguetur: utraque ex ore proficiscuntur.] ¹⁵ [Susurro et bilinguis maledictus, multos enim turbabit pacem habentes. ¹⁶ Lingua tertia multos commovit, et dispersit illos de gente in gentem. ¹⁷ Civitates muratas divitum destruxit, et domus magnatorum effodit. ¹⁸ Virtutes populorum concidit, et gentes fortes dissolvit. ¹⁹ Lingua tertia mulieres viratas ejecit, et privavit illas laboribus suis.‡ ²⁰ Qui respicit illam non habebit requiem, nec habebit amicum in quo requiescat. ²¹ Flagelli plaga livorem facit: plaga autem linguæ comminuet ossa.§ ²² Multi ceciderunt in ore gladii: sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam. ²³ Beatus qui tectus est a lingua nequam, qui in iracundiam illius non transivit, et qui non attraxit jugum illius, et in vinculis ejus non est ligatus: ²⁴ jugum enim illius jugum ferreum est, et vin-

† **28:13** Certamen. Indiscreta actio: unde, Noli esse nimium justus, neque plus sapias quam necesse est, ne obstupescas. Disciplina ergo immoderata excitat furoris ardorem, et procax loquela effusionem sanguinis. ‡ **28:19** Lingua tertia. Hæretica doctrina, quæ nec Veteri nec Novo Testamento concordat, et auditorum corda conturbat, et de gente in gentem pergens, seditionem excitat.

§ **28:21** Plaga autem. Pejor est interitus animæ quam occidunt hæretici, quam quilibet cruciatus corporis. Beatus qui tectus. Beatus, qui non consentit hæreticis, et cujus cor eorum eloquentia non subvertit, quia sicut alienus est ab eorum malitia, ita separatur a pœna.

culum illius vinculum æreum est; ²⁵ mors illius mors nequissima: et utilis potius infernus quam illa. ²⁶ Perseverantia illius non permanebit, sed obtinebit vias injustorum, et in flamma sua non comburet justos. ²⁷ Qui relinquunt Deum incident in illam, et exardebit in illis, et non extinguetur; et immittetur in illos quasi leo, et quasi pardus lædet illos. ²⁸ Sepi aures tuas spinis: linguam nequam noli audire: et ori tuo facito ostia et seras.** ²⁹ Aurum tuum et argentum tuum confla, et verbis tuis facito stateram, et frenos ori tuo rectos: ³⁰ et attende ne forte labaris in lingua, et cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi, et sit casus tuus insanabilis in mortem.]

29

¹ [Qui facit misericordiam fœneratur proximo suo: et qui prævalet manu mandata servat. ² Fœnerare proximo tuo in tempore necessitatis illius: et iterum redde proximo in tempore suo. ³ Confirma verbum, et fideliter age cum illo: et in omni tempore invenies quod tibi necessarium est. ⁴ Multi quasi inventionem æstimaverunt fœnus, et præstiterunt molestiam his qui se adjuverunt. ⁵ Donec accipiant, osculantur manus dantis, et in promissionibus humiliant vocem suam: * ⁶ et in tempore redditionis postulat tempus, et loquetur verba tædii et murmu-

** **28:28** Sepi aures. Postquam malum linguæ extirpavit, ad doctrinam auditoris se convertit. * **29:5** Donec accipiant. RAB. Hujusmodi morbum melius curat timor Dei. Qui enim Deum quasi semper præsentem pertimescit, neminem fraudare intendit.

rationum, et tempus causabitur. ⁷ Si autem potuerit reddere, adversabitur: solidi vix reddet dimidium, et computabit illud quasi inventionem: ⁸ sin autem, fraudabit illum pecunia sua, et possidebit illum inimicum gratis: ⁹ et convitia et maledicta reddet illi, et pro honore et beneficio reddet illi contumeliam. ¹⁰ Multi non causa nequitiae non foenerati sunt, sed fraudari gratis timuerunt.† ¹¹ Verumtamen super humilem animo fortior esto, et pro eleemosyna non trahas illum. ¹² Propter mandatum assume pauperem, et propter inopiam ejus ne dimittas eum vacuum.‡ ¹³ Perde pecuniam propter fratrem et amicum tuum, et non abscondas illam sub lapide in perditionem.§ ¹⁴ Pone thesaurum tuum in praeceptis Altissimi, et proderit tibi magis quam aurum. ¹⁵ Conclude eleemosynam in corde pauperis, et haec pro te exorabit ab omni malo. ¹⁶ Super scutum potentis** ¹⁷ et super lanceam ¹⁸ adversus inimicum tuum pugnabit.] ¹⁹ [Vir bonus fidem facit pro proximo suo: et qui perdidit confusionem derelinquet sibi. ²⁰ Gratiam fidejussoris ne obliviscaris: dedit enim pro te

† **29:10** Multis, etc. ID. Illos notat, qui neminem laedere volunt, sed praetimore periturarum rerum prodesse nolunt. Contra quos dicitur: Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra Matth. 6..

‡ **29:12** Propter mandatum. Omnibus indigentibus misericordia est facienda, nec pro avaritia charitas proximi amittenda.

§ **29:13** Et non abscondas. Qui enim viderit fratrem suum necesse habere, et clausurit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?

** **29:16** Super scutum potentis, etc. Magis valet eleemosyna contra jacula inimici, quam arma terrena: quia haec dubiam, illa certissimam parit victoriam, ut absorbeat mors in victoria.

animam suam.†† 21 Repromissorem fugit peccator et immundus. 22 Bona repromissoris sibi ascribit peccator: et ingratus sensu derelinquet liberantem se. 23 Vir repromittit de proximo suo: et cum perdiderit reverentiam, derelinquetur ab eo.‡‡ 24 Repromissio nequissima multos perdidit dirigentes, et commovit illos quasi fluctus maris. 25 Viros potentes gyrans migrare fecit, et vagati sunt in gentibus alienis. 26 Peccator transgrediens mandatum Domini incidet in promissionem nequam: et qui conatur multa agere incidet in iudicium. 27 Recupera proximum secundum virtutem tuam, et attende tibi ne incidas.]§§ 28 [Initium vitæ hominis, aqua et panis, et vestimentum, et domus protegens turpitudinem.*** 29 Melior est victus pauperis sub tegmine asserum quam epulæ splendidæ in peregre sine domicilio.††† 30 Minimum pro magno placeat tibi, et in-

†† 29:20 Gratiam fidejussoris, etc. Doctorem scilicet qui pro fide et bonis operibus promittit vitam æternam. Hæc sententia Pelagium reprehendit qui liberum arbitrium gratiæ præponit, cum per solam gratiam liberentur electi. ‡‡ 29:23 Qui perdiderit, etc. Id est, qui unitatem fidei, et sinceritatem legis non custodit, sed implicatur erroribus variis. §§ 29:27 Recupera proximum. Consultit, ut secundum vires proximo præbeas solatium, et sic tibi prævideas, ne in laqueum cadas. *** 29:28 Initium vitæ, etc. RAB. Fragilitatem, et hospitalitatem et honestatem docet, etc., usque ad et Dominus primis parentibus pelliceas tunicas post peccatum fecit. ††† 29:29 Melior est victus pauperis, etc. Ad litteram. Melius est tenuem victum sub vili tugurio sumere in securitate, quam splendidas epulas cum fatigatione in incertis locis quærere. ID. Allegorice. Melior est victus, etc., usque ad ubi labor et superflua cura.

properium peregrinationis non audies.††† 31 Vita nequam hospitandi de domo in domum: et ubi hospitabitur non fiducialiter aget, nec aperiet os. 32 Hospitabitur, et pascet, et potabit ingratos, et ad hæc amara audiet: 33 transi, hospes, et orna mensam, et quæ in manu habes ciba ceteros. §§§ 34 Exi a facie honoris amicorum meorum: necessitudine domus meæ hospitio mihi factus est frater.* 35 Gravia hæc homini habenti sensum: correptio domus, et improprium fœeneratoris.]

30

1 [Qui diligit filium suum assiduat illi flagella, ut lætetur in novissimo suo, et non palpet proximorum ostia.* 2 Qui docet filium suum laudabitur in illo, et in medio domesticorum in illo gloriabitur. 3 Qui docet filium suum in zelum mittit inimicum, et in medio amicorum gloriabitur in illo. 4 Mortuus est pater ejus, et quasi non est mortuus: similem enim reliquit sibi post se. 5 In vita sua vidit, et lætatus est in illo: in obitu suo non est contristatus, nec confusus est coram inimicis: 6 reliquit enim defensorem domus contra

††† 29:30 Minimum. ID. Sufficiat tibi quod habes, etc., usque ad melius est nomen bonum quam deliciæ multæ. §§§ 29:33 Transi. Quasi: Qui alieno delectaris hospitio, redi ad propria, et de labore tuo te et alios pasce. Noli de aliena domo pastum tibi superfluum quærere. Sufficit tibi susceptio proximorum. * 29:34 Improperium. RAB. Mystice autem monetur vir ecclesiasticus, etc., usque ad in futuro autem examine æternum confusionis improprium sustineat. * 30:1 Qui diligit filium. RAB. Patres tam carnales quam spirituales monet, ut filios suos diligenter erudiant, ut honeste vivant, ne lasciviendo per aliorum dogmata discurrant.

inimicos, et amicis reddentem gratiam. ⁷ Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua, et super omnem vocem turbabuntur viscera ejus. ⁸ Equus indomitus evadit durus, et filius remissus evadet præceps.† ⁹ Lacta filium, et paventem te faciet: lude cum eo, et contristabit te. ¹⁰ Non corrideas illi, ne doleas, et in novissimo obstupescant dentes tui. ¹¹ Non des illi potestatem in juventute, et ne despicias cogitatus illius. ¹² Curva cervicem ejus in juventute, et tunde latera ejus dum infans est, ne forte induret, et non credat tibi, et erit tibi dolor animæ. ¹³ Doce filium tuum, et operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas.] ¹⁴ [Melior est pauper sanus, et fortis viribus, quam dives imbecillis et flagellatus malitia.‡ ¹⁵ Salus animæ in sanctitate justitiæ melior est omni auro et argento: et corpus validum quam census immensus.§ ¹⁶ Non est census super census salutis corporis, et non est oblectamentum super cordis gaudium. ¹⁷ Melior est mors quam vita amara, et requies æterna quam languor perseverans. ¹⁸ Bona abscondita in ore clauso, quasi ap-

† **30:8** Equus indomitus. Equus indomitus in præcipitium vadit; filius indisciplinatus in peccatum ruit. Docet ergo spirituales patres, ut filios suos erudiant et corrigant; ne eis immoderate frena relaxent, ne cadant in turpitudinem vitiorum, et ipsi ignominiam sustineant sempiternam. ‡ **30:14** Melior est pauper. Dulcis est somnus operanti, sive multum comedat, sive parum. Saturitas enim divitis non sinit dormire eum. § **30:15** Salus animæ. Vera salus animæ justitia est, cui aurum et argentum non valent comparari, quia non proderunt divitiæ in die ultionis. Justitia autem animam liberabit a morte.

positiones epularum circumpositæ sepulchro.**
 19 Quid proderit libatio idolo? nec enim manducabit, nec odorabit. 20 Sic qui effugatur a Domino, portans mercedes iniquitatis: 21 videns oculis et ingemiscens, sicut spado complectens virginem, et suspirans.†† 22 Tristitiam non des animæ tuæ, et non affligas temetipsum in consilio tuo. 23 Jucunditas cordis, hæc est vita hominis, et thesaurus sine defectione sanctitatis: et exsultatio viri est longævitas.‡‡ 24 Miserere animæ tuæ placens Deo, et contine: congrega cor tuum in sanctitate ejus, et tristitiam longe repelle a te. 25 Multos enim occidit tristitia, et non est utilitas in illa. 26 Zelus et iracundia minuunt dies, et ante tempus senectam adducet cogitatus.§§ 27 Splendidum cor et bonum in epulis est: epulæ enim illius diligenter fiunt.]

31

1 [Vigilia honestatis tabefaciet carnes, et cogitatus illius auferet somnum.* 2 Cogitatus præscientiæ avertit sensum, et infirmitas gravis sobriam facit animam. 3 Laboravit dives in

** 30:18 Bona abscondita. RAB. Contra eos loquitur, qui talentum verbi abscondunt; quorum scientia virtutibus inutilis, sicut epulæ mortuis et thesaurus. †† 30:21 Sicut spado. Non facit ad complexum virginis, sic adoratio idoli, adorantibus incongrua et inutilis. ‡‡ 30:23 Jucunditas cordis. Quia nulla virtus sine ea consistit. Major autem horum est charitas I Cor. 13.. §§ 30:26 Minuunt dies, etc. Viri sanguinum non dimidiabunt dies suos Psal. 54.. ID. Id est, prosperitatem, quam sibi promittunt, non possunt habere in perpetuum. * 31:1 Lignum offensionis. RAB. Sicut Adam in ligno vetito, etc., usque ad quæ splendore eloquentiæ nitet, et curiosos seducit.

congregatione substantiæ, et in requie sua replebitur bonis suis. ⁴ Laboravit pauper in diminutione victus, et in fine inops fit. ⁵ Qui aurum diligit non justificabitur, et qui insequitur consumptionem replebitur ex ea. ⁶ Multi dati sunt in auri casus, et facta est in specie ipsius perditio illorum. ⁷ Lignum offensionis est aurum sacrificantium: vœ illis qui sectantur illud ! et omnis imprudens deperiet in illo. ⁸ Beatus dives qui inventus est sine macula, et qui post aurum non abiit, nec speravit in pecunia et thesauris. ⁹ Quis est hic? et laudabimus eum: fecit enim mirabilia in vita sua. ¹⁰ Qui probatus est in illo, et perfectus est, erit illi gloria æterna: qui potuit transgredi, et non est transgressus; facere mala, et non fecit. ¹¹ Ideo stabilita sunt bona illius in Domino, et eleemosynas illius enarrabit omnis ecclesia sanctorum.] ¹² [Supra mensam magnam sedisti? non aperias super illam faucem tuam prior.† ¹³ Non dicas sic: Multa sunt, quæ super illam sunt.‡ ¹⁴ Memento quoniam malus est oculus nequam. ¹⁵ Nequius oculo quid creatum est? ideo ab omni facie sua lacrimabitur, cum viderit. ¹⁶ Ne extendas manum tuam prior, et invidia contaminatus erubescas. ¹⁷ Ne comprimaris in convivio. ¹⁸ Intellige quæ sunt proximi tui ex teipso. ¹⁹ Utere quasi homo frugi his quæ tibi apponuntur: ne, cum manducas

† **31:12** Supra mensam. ID. Ad litteram, continentiam, etc., usque ad sed sanctorum doctorum viam teneamus. ‡ **31:13** Non dicas, etc. ID. Quasi diceret: Ne præsumptione aliquid agas, vel antequam discas ad scribendum manum mittas.

multum, odio habearis. § 20 Cessa prior causa disciplinæ: et noli nimius esse, ne forte offendas. 21 Et si in medio multorum sedisti, prior illis ne extendas manum tuam, nec prior poscas bibere. 22 Quam sufficiens est homini eruditio vinum exiguum ! et in dormiendo non laborabis ab illo, et non senties dolorem. ** 23 Vigilia, cholera et tortura viro infrunito, 24 somnus sanitatis in homine parco: dormiet usque mane, et anima illius cum ipso delectabitur. †† 25 Et si coactus fueris in edendo multum, surge e medio, evome, et refrigerabit te, et non adduces corpori tuo infirmitatem. ‡‡ 26 Audi me, fili, et ne spernas me, et in novissimo invenies verba mea. 27 In omnibus operibus tuis esto velox, et omnis infirmitas

§ 31:19 Utere, etc. Quasi: Sobrietatem dilige, temperanter age, et ne quid nimis, ne in scandalum confusionis incidas. Convenit ergo Christiano ante omnia humilitatem diligere, in lectione Scripturæ cautum esse, rectam fidem tenere, modum in scientia servare, et charitatis regulam, ut probatus sit coram Deo et hominibus.

** 31:22 Quam sufficiens. Tenuis victus tam animæ quam corpori utilis est, superfluum vero e contra. Vinum exiguum. Vinum quoque spirituale sumptum moderate, utile est tam corpori quam animæ: immoderate enim insanire facit, et a Deo disjungit, unde anxia cura, et turbatio maxima, et perpetua tortura. †† 31:24 Somnus sanitatis. Subtilior est somnus in parvo victu. Mystice autem qui sobrius est in spirituali vino, in contemplatione veritatis quiescit usque in mane resurrectionis. ‡‡ 31:25 Et vome, etc. Aiunt medici, quod vomitus stomachum purgat: choleram minuit. Mystice autem qui transgreditur mensuram et gravatur carnalibus delictis, per confessionem peccati foeditatem evomat, et per corporis castigationem ad sanitatem redeat.

non occurret tibi. §§ 28 Splendidum in panibus benedicent labia multorum, et testimonium veritatis illius fidele. *** 29 Nequissimo in pane murmurabit civitas, et testimonium nequitiae illius verum est. 30 Diligentes in vino noli provocare: multos enim exterminavit vinum. ††† 31 Ignis probat ferrum durum: sic vinum corda superbiorum arguet in ebrietate potatum. ††† 32 Aequa vita hominibus vinum in sobrietate: si bibas illud moderate, eris sobrius. §§§ 33 Quae vita est ei qui minuitur vino? 34 Quid defraudat vitam? mors. 35 Vinum in iucunditatem creatum est, et non in ebrietatem ab initio. 36 Exsultatio animae et cordis vinum moderate potatum. 37 Sanitas est animae et corpori sobrius potus. 38 Vinum multum potatum irritationem, et iram, et ruinas multas facit. 39 Amaritudo animae vinum multum potatum. 40 Ebrietatis animositas, imprudentis offensio, minorans virtutem, et faciens vulnera.

§§ 31:27 In omnibus operibus. Monet ne tempus perdamus, bene operemur, ut mandata Dei custodientes requiem inveniamus animabus nostris. ***

31:28 Splendidum. Ad litteram: ad eleemosynam invitat: Quia qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet II Cor. 9.. Mystice autem qui panem verbi fideliter dispensat, et testimonium veritatis non occultat, in praesenti, et in futuro benedicetur. ††† 31:30 Multos enim, etc. RAB. Id est ebrietas multos subvertit, quae sensum minuit, iram excitat, libidinem inflammat, animi secreta revelat. ††† 31:31 Ignis. Id est sicut ignis ferri duritiam mollit, et candescere facit; sic vinum corda superbiorum inflammans, ad facinus impellit.

§§§ 31:32 Aequa vita. Vinum sobrie potatum vitam aequitatis non tollit; sed sobrietatem, et caetera virtutum ornamenta adducit. Vinum. Patet irritationem, iram, et ruinas multas ebrietate nasci, et amaritudinem animae, et scelerum vulnera multiplicari.

41 In convivio vini non arguas proximum, et non despicias eum in jucunditate illius. 42 Verba impropertii non dicas illi, et non premas illum repetendo.]

32

1 [Rectorem te posuerunt? noli extolli: esto in illis quasi unus ex ipsis.* 2 Curam illorum habe, et sic conside, et omni cura tua explicita recumbe: 3 ut læteris propter illos, et ornamentum gratiæ accipias coronam, et dignationem consequaris corrogationis. 4 Loquere major natu: decet enim te 5 primum verbum diligenti scientia, et non impedias musicam. 6 Ubi auditus non est, non effundas sermonem, et importune noli extolli in sapientia tua. 7 Gemmula carbunculi in ornamento auri, et comparatio musicorum in convivio vini.† 8 Sicut in fabricatione auri signum est smaragdi, sic numerus musicorum in jucundo et moderato vino. 9 Audi tacens, et pro reverentia accedet tibi bona gratia. 10 Adolens, loquere in tua causa vix. 11 Si bis interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum. 12 In multis esto quasi inscius, et audi tacens simul et quærens. 13 In medio magnatorum non præsumas: et ubi sunt senes non multum loquaris. 14 Ante grandinem præibit coruscatio: et ante verecundiam præibit gratia, et pro reverentia

* 32:1 Rectorem. RAB. Qui dignitate præest, non debet superbire: Qui major est vestrum, fiat sicut minor, etc. Matth. 10.. † 32:7 Gemmula carbunculi. RAB. Ardentium gemmarum principatum tenet, etc., usque ad et mysteria Dominicæ passionis digno veneratur sacramento.

accedet tibi bona gratia.‡ 15 Et hora surgendi non te trices: præcurre autem prior in domum tuam, et illic avocare, et illic lude,§ 16 et age conceptiones tuas, et non in delictis et verbo superbo: 17 et super his omnibus benedicito Dominum, qui fecit, et inebriantem te ab omnibus bonis suis.] 18 [Qui timet Dominum excipiet doctrinam ejus: et qui vigilaverint ad illum invenient benedictionem. 19 Qui quærit legem replebitur ab ea, et qui insidiosè agit scandalizabitur in ea. 20 Qui timent Dominum invenient iudicium justum, et justitias quasi lumen accendent. 21 Peccator homo vitabit correptionem, et secundum voluntatem suam inveniet comparationem. 22 Vir consilii non disperdet intelligentiam: alienus et superbus non pertimescet timorem:** 23 etiam postquam fecit cum eo sine consilio, et suis insectationibus arguetur. 24 Fili, sine consilio nihil facias, et post factum non pœnitebis.†† 25 In via ruinæ non eas, et non offendes in lapides: nec credas te viæ laboriosæ, ne ponas animæ tuæ scandalum. 26 Et a filiis tuis cave, et a domesticis tuis attende. 27 In

‡ 32:14 Ante grandinem. ID. Fulgor coruscationis præibit pondus grandinis; sic nitor gratiæ verecundiam. § 32:15 Hora surgenti. ID. Admonet ne simus tristes, etc., usque ad qui per gratiam nos fecit, et bonis [operibus] omnibus replevit. ** 32:22 Vir consilii. Quanto quis prudentior, tanto utitur proximorum consilio, ut addat sibi intelligentiam. †† 32:24 Fili, sine consilio. Possunt hæc de catholico et hæretico accipi. Catholicus enim Deum timens omnia agit doctorum consilio et Scripturarum documento. Hæreticus vero propria confidens sapientia, et propriis instat inventionibus: sed cum stultitia ejus apparuerit, per sanctos prædicatores divinis arguetur sententiis

omni opere tuo crede ex fide animæ tuæ, hoc est enim conservatio mandatorum. ²⁸ Qui credit Deo attendit mandatis: et qui confidit in illo non minorabitur.]

33

¹ [Timenti Dominum non occurrent mala: sed in tentatione Deus illum conservabit, et liberabit a malis. Sapiens non odit mandata et justitias, ² et non illidetur quasi in procella navis. ³ Homo sensatus credit legi Dei, et lex illi fidelis.] ⁴ [Qui interrogationem manifestat parabit verbum, et sic deprecatus exaudietur: et conservabit disciplinam, et tunc respondebit. ⁵ Præcordia fatui quasi rota carri, et quasi axis versatilis cogitatus illius.* ⁶ Equus emissarius, sic et amicus subsannator: sub omni supra sedente hinnit.†] ⁷ [Quare dies diem superat, et iterum lux lucem, et annus annum a sole?‡ ⁸ A Domini scientia separati sunt, facto sole, et præceptum custodiente.§ ⁹ Et immutavit tempora, et dies festos ipsorum, et in illis dies festos celebraverunt ad horam. ¹⁰ Ex ipsis exaltavit et magnificavit Deus, et ex ipsis posuit in numerum dierum: et omnes homines de solo et ex

* **33:5** Præcordia fatui. RAB. Sicut rota carri et axis, etc., usque ad: Cor stultorum dissimile erit Prov. 15.. † **33:6** Equus, etc. ID. Sicut jumento nulla est ratio, etc., usque ad sed per oris officia æqualiter utrique pandit secreta. ‡ **33:7** Quare dies. ID. Quia superius stultum vituperavit, etc., usque ad ut sint in signa et tempora, et dies, et annos. § **33:8** Facto sole. ID. Præceptum Deus in lege, etc., usque ad et maxime placere quod ordine et ratione fit.

terra unde creatus est Adam.** 11 In multitudine disciplinæ Dominus separavit eos, et immutavit vias eorum. 12 Ex ipsis benedixit et exaltavit, et ex ipsis sanctificavit, et ad se applicavit, et ex ipsis maledixit, et humiliavit, et convertit illos a separatione ipsorum. 13 Quasi lutum figuli in manu ipsius, plasmare illud et disponere.†† 14 Omnes viæ ejus secundum dispositionem ejus: sic homo in manu illius qui se fecit, et reddet illi secundum iudicium suum. 15 Contra malum bonum est, et contra mortem vita: sic et contra virum justum peccator, et sic intueri in omnia opera Altissimi, duo et duo, et unum contra unum.]‡‡ 16 [Et ego novissimus evigilavi, et quasi qui colligit acinos post vindemiatores. 17 In benedictione Dei et ipse speravi, et quasi qui vindemiat replevi torcular. 18 Respicite quoniam non mihi soli laboravi, sed

** 33:10 Ex ipsis exaltavit. ID. Id est, sua discretione illos distinxit, quos pro benefactis remuneravit, et quibus pro malefactis dignam mercedem retribuit. Et omnes homines. Post dispositionem siderum, etc., usque ad impios vero æterna maledictione damnavit. †† 33:13 Quasi lutum, etc. RAB. In manu sua habet conditor massam humani generis, etc., usque ad et quem debeat indurare secundum justitiam. ‡‡ 33:15 Contra malum. Investigator operum Dei invenit in ipsis quamdam contrarietatem, sed mirabiliter a Deo ordinatam. Non est ergo mali conditor Deus, qui fecit omnia bona valde; nec mortem fecit, nec lætatur in perditione mortuorum, sed universitatis est mirabilis ordinator. Naturæ ergo bonæ sunt, et a Deo sunt: vitia vero non ex Deo.

omnibus exquirentibus disciplinam. §§ 19 Audite me, magnates et omnes populi: et rectores ecclesiæ, auribus percipite.]*** 20 [Filio et mulieri, fratri et amico, non des potestatem super te in vita tua: et non dederis alii possessionem tuam, ne forte pœniteat te, et depreceris pro illis. 21 Dum adhuc superes et aspiras, non immutabit te omnis caro. 22 Melius est enim ut filii tui te rogent, quam te respicere in manus filiorum tuorum. 23 In omnibus operibus tuis præcellens esto. 24 Ne dederis maculam in gloria tua. In die consummationis dierum vitæ tuæ, et in tempore exitus tui, distribue hæreditatem tuam.] 25 [Cibaria, et virga, et onus asino: panis, et disciplina, et opus servo.††† 26 Operatur in disciplina, et quærit requiescere: laxa manus illi, et quærit libertatem. 27 Jugum et lorum curvant collum durum, et servum inclinant operationes assiduæ. 28 Servo malevolo tortura et compedes: mitte illum in operationem, ne vacet: 29 multam enim malitiam docuit otiositas. 30 In

§§ 33:18 Respicite. Omnes communiter admonet, ut juris sui rationem non omittant, quia non aliter potest habere pacem et quietem. Qui enim primatus sui auctoritatem perdit, in despectionem et angustiam se mittit: qui autem locum suum sapienter custodit, se et suos ad profectum virtutis dirigit. *** 33:19 Audite. Ad litteram patres docet, ut filios regant, et cum disciplina nutriant, donec veniant ad ætatem perfectam, ut digni hæredes patrum suorum possint esse. Spiritualiter vero instruit rectores Ecclesiæ, ut dignitatem suam usque ad finem teneant et discipulos suos bene nutritos hæredes sui laboris relinquunt. Tenere debent rectores exterius quod pro aliorum utilitate suscipiunt. ††† 33:25 Cibaria et virga, etc. RAB. Necesse est ut iniqui servi, etc., usque ad ut habeant, scilicet victum et vestitum, non vagandi otium.

opera constitue eum: sic enim condecet illum. Quod si non obaudierit, curva illum compedibus, et non amplifies super omnem carnem: verum sine iudicio nihil facias grave. ³¹ Si est tibi servus fidelis, sit tibi quasi anima tua: quasi fratrem sic eum tracta, quoniam in sanguine animæ comparasti illum. ³² Si læseris eum injuste, in fugam convertetur: ³³ et si extollens discesserit, quem quæras et in qua via quæras illum nescis.]

34

¹ [Vana spes et mendacium viro insensato: et somnia extollunt imprudentes. ² Quasi qui apprehendit umbram et persequitur ventum, sic et qui attendit ad visa mendacia.* ³ Hoc secundum hoc visio somniorum, ante faciem hominis similitudo hominis. ⁴ Ab immundo, quid mundabitur? et a mendace, quid verum dicetur? ⁵ Divinatio erroris, et auguria mendacia, et somnia malefacientium, vanitas est: ⁶ et sicut parturientis, cor tuum phantasias patitur. Nisi ab Altissimo fuerit emissa visitatio, ne dederis in illis cor tuum: ⁷ multos enim errare fecerunt somnia, et exciderunt sperantes in illis. ⁸ Sine mendacio consummabitur verbum legis, et sapientia in ore fidelis complanabitur.]†
⁹ [Qui non est tentatus quid scit? vir in multis

††† **33:31** Si est tibi fidelis, etc. ID. Boni servi legem tradidit, etc., usque ad non est enim homo persequendus, sed vitia. * **34:2** Quasi qui apprehendit. RAB. Significat somnia fallacia, etc., usque ad ut sciant quid a bono spiritu percipiant, vel quid ab illusione patiantur. † **34:8** Sine mendacio. Abjctis somniis hortatur credendum esse doctrinæ sapientiæ, quæ in ore fidelis viri complantata sine mendacio consummat verbum.

expertus cogitabit multa: et qui multa didicit enarrabit intellectum.‡ ¹⁰ Qui non est expertus pauca recognoscit: qui autem in multis factus est, multiplicat malitiam.§ ¹¹ Qui tentatus non est qualia scit? qui implanatus est abundabit nequitia. ¹² Multa vidi errando, et plurimas verborum consuetudines.** ¹³ Aliquoties usque ad mortem periclitatus sum horum causa, et liberatus sum gratia Dei.] ¹⁴ [Spiritus timentium Deum quæritur, et in respectu illius benedicetur. ¹⁵ Spes enim illorum in salvantem illos, et oculi Dei in diligentes se. ¹⁶ Qui timet Dominum nihil trepidabit: et non pavebit, quoniam ipse est spes ejus. ¹⁷ Timentis Dominum, beata est anima ejus. ¹⁸ Ad quem respicit, et quis est fortitudo ejus? ¹⁹ Oculi Domini super timentes eum: protector potentiæ, firmamentum virtutis, tegimen ardoris, et umbraculum meridiani: ²⁰ deprecatio offensionis, et adiutorium casus: exaltans animam, et illuminans oculos, dans sanitatem, et vitam, et benedictionem.] ²¹ [Immolantis ex iniquo oblatio est maculata, et non sunt beneplacitæ subsannationes injustorum. ²² Dominus solus sustinentibus se in via veritatis et justitiæ. ²³ Dona iniquorum non

‡ **34:9** Enarrabit intellectum. Aliis instruendis: unde, Benedictus Deus, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus consolari eos qui in omni pressura sunt II Cor. 12.. § **34:10** Qui autem in multis, etc. Mutabilis, scilicet mente, instabilis est actione. Vel, qui fidei unitate perdita multiplices sequitur hæreticorum sectas, multis impietatibus servit. ** **34:12** Plurimas verborum RAB. Scripturam significat; qui intente Scripturam meditatur, et humiliter Dominum deprecatur, et rerum et verborum scientiam adipiscitur.

probat Altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum, nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis.†† 24 Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. 25 Panis egentium vita pauperum est: qui defraudat illum homo sanguinis est. 26 Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum.‡‡ 27 Qui effundit sanguinem, et qui fraudem facit mercenario, fratres sunt. 28 Unus ædificans, et unus destruens: quid prodest illis, nisi labor?§§ 29 Unus orans, et unus maledicens: cujus vocem exaudiet Deus? 30 Qui baptizatur a mortuo, et iterum tangit eum, quid proficit lavatio illius?*** 31 Sic homo qui jejunit in peccatis suis, et iterum eadem faciens: quid proficit humiliando se? orationem illius quis exaudiet?]

†† **34:23** Dona iniquorum. Valde detestabile est sacrificium, quod orbatu patris dolori comparatur. Quidam pensant quanta tribuunt, et non quanta rapiunt. Et congregant mercedes, et mittunt eas in saccum pertusum. In sacco pertuso videtur, quando pecunia mittitur, sed non quando amittitur. Qui ergo quanta largiuntur aspiciunt, sed non quanta rapiunt, in sacco pertuso mercedes mittunt, quia eas in spem fiduciæ suæ intuentes congerunt, sed non se intuentes perdunt. ‡‡ **34:26** Qui aufert. RAB. In sudore vultus sui pauper acquirit panem. Qui hunc violenter tollit, quasi qui occidit proximum suum. §§ **34:28** Unus ædificans. Hoc est quod supra dixit, sacrificium de rapina non esse acceptabile. Qui offert de rapina, videtur sibi ædificium virtutum præparare, non crimen avaritiæ attendit et rapinæ. *** **34:30** Qui baptizatur. ID. Lavamini, etc., usque ad et rursum flenda committunt.

35

¹ [Qui conservat legem multiplicat oblationem.*
² Sacrificium salutare est attendere mandatis, et
 discedere ab omni iniquitate. ³ Et propitiationem
 litare sacrificii super injustitias: et deprecatio
 pro peccatis, recedere ab injustitia.† ⁴ Retribuet
 gratiam qui offert similaginem: et qui facit mis-
 ericordiam offert sacrificium.‡ ⁵ Beneplacitum
 est Domino recedere ab iniquitate: et deprecatio
 pro peccatis recedere ab injustitia. ⁶ Non appare-
 bis ante conspectum Domini vacuus: ⁷ hæc enim
 omnia propter mandatum Dei fiunt. ⁸ Oblatio
 iusti impinguat altare, et odor suavitatis est in
 conspectu Altissimi. ⁹ Sacrificium iusti acceptum
 est, et memoriam ejus non obliviscetur Domi-
 nus. ¹⁰ Bono animo gloriam redde Deo, et non
 minuas primitias manuum tuarum.§ ¹¹ In omni
 dato hilarem fac vultum tuum, et in exultatione
 sanctifica decimas tuas. ¹² Da Altissimo secun-
 dum datum ejus, et in bono oculo adinventionem
 facito manuum tuarum, ¹³ quoniam Dominus

* **35:1** Qui conservat. RAB. Bene orat, etc., usque ad quia bene operando servat justitiam. † **35:3** Propitiationum. Inter litare et sacrificare hoc distat. Nam sacrificat qui sacrificium facit. Litat qui sacrificium facit, et quod sacrificio petiit, impetrat. ‡ **35:4** Retribuet, etc. Utrumque, scilicet gratum Deo, et quod in altari in commemorationem Jesu Christi offertur, et quod per charitatem proximo tribuitur. § **35:10** Bono animo. ID. Quidquid bono animo non datur, apud Deum gratiam non meretur. Homo enim videt in facie, Deus autem in corde. Et non minuas, etc. Mystice. Primitiæ frugum, etc., usque ad a quo et boni operis initium et perfectio donatur.

retribuens est, et septies tantum reddet tibi.**
 14 Noli offerre munera prava, non enim suscipiet illa.†† 15 Et noli inspicere sacrificum injustum, quoniam Dominus iudex est, et non est apud illum gloria personæ. 16 Non accipiet Dominus personam in pauperem, et deprecationem læsi exaudiet. 17 Non despiciet preces pupilli, nec viduam, si effundat loquelam gemitus. 18 Nonne lacrimæ viduæ ad maxillam descendunt, et exclamatio ejus super deducentem eas? 19 A maxilla enim ascendunt usque ad cælum, et Dominus exauditor non delectabitur in illis. 20 Qui adorat Deum in oblectatione suscipietur, et deprecatio illius usque ad nubes propinquabit.] 21 [Oratio humiliantis se nubes penetrabit, et donec propinquet non consolabitur, et non discedet donec Altissimus aspiciat.‡‡ 22 Et Dominus non elongabit: et iudicabit justos, et faciet iudicium: et Fortissimus non habebit in illis patientiam, ut contribulet dorsum ipsorum: 23 et gentibus reddet vindictam, donec tollat plenitudinem superbiorum, et sceptrum iniquorum contribulet: 24 donec reddat hominibus secundum actus suos, et secundum opera Adæ, et secundum præsumptionem

** 35:13 Septies tantum. Perfectam, scilicet remunerationem. Septenarius enim, etc., usque ad sed etiam quatuor principalium virtutum operationem præbet. †† 35:14 Noli offerre munera, etc. Apud Deum non est quantitas muneris; nec persona potentis aspicitur: sed dilectio et humilitas cordis. Ideo non debet offerri sacrificium de iniquitate, sed de justo labore. ‡‡ 35:21 Et donec propinquet, etc. Ad superiora respicit, affirmans, quia Dominus orationem humilium misericorditer exaudit, qui non cessant, donec consolationem accipiant.

illius: ²⁵ donec judicet iudicium plebis suæ, et oblectabit justos misericordia sua. ²⁶ Speciosa misericordia Dei in tempore tribulationis, quasi nubes pluvix in tempore siccitatis.]

36

¹ [Miserere nostri, Deus omnium, et respice nos, et ostende nobis lucem miserationum tuarum:* ² et immitte timorem tuum super gentes quæ non exquisierunt te, ut cognoscant quia non est deus nisi tu, et enarrent magnalia tua. ³ Alleva manum tuam super gentes alienas, ut videant potentiam tuam. ⁴ Sicut enim in conspectu eorum sanctificatus es in nobis, sic in conspectu nostro magnificaberis in eis: ⁵ ut cognoscant te, sicut et nos cognovimus quoniam non est deus præter te, Domine. ⁶ Innova signa, et immuta mirabilia. ⁷ Glorifica manum et brachium dextrum.† ⁸ Excita furorem, et effunde iram. ⁹ Tolle adversarium, et afflige inimicum. ¹⁰ Festina tempus, et memento finis, ut enarrent mirabilia tua. ¹¹ In ira flammæ devoretur qui salvatur: et qui pessimant plebem tuam inveniant perditionem. ¹² Contere caput principum inimicorum, dicentium: Non est alius præter nos. ¹³ Congrega omnes tribus Jacob, ut cognoscant quia non est deus nisi tu, et enarrent

* **36:1** Miserere nostri. RAB. Ex persona fidelium dirigit orationem ad Deum, ut illos defendat et inimicos deprimat, ut digne correcti Deum iterum agnoscant, et idola deserant. † **36:7** Glorifica manum, etc. ID. Optat, ut divina majestas per manum et dextrum brachium, id est, per Christum, per quem antiqua miracula facta sunt, innovet tempore gratiæ, ut veteris legis et novæ idem intelligatur esse Deus.

magnalia tua, et hæreditabis eos sicut ab initio. ¹⁴ Miserere plebi tuæ, super quam invocatum est nomen tuum, et Israël quem coæquasti primogenito tuo. ¹⁵ Miserere civitati sanctificationis tuæ, Jerusalem, civitati requiei tuæ.‡ ¹⁶ Reple Sion inenarrabilibus verbis tuis, et gloria tua populum tuum.§ ¹⁷ Da testimonium his qui ab initio creaturæ tuæ sunt, et suscita prædicationes quas locuti sunt in nomine tuo prophetæ priores.** ¹⁸ Da mercedem sustinentibus te, ut prophetæ tui fideles inveniantur: et exaudi orationes servorum tuorum, ¹⁹ secundum benedictionem Aaron de populo tuo: et dirige nos in viam iustitiæ, et sciant omnes qui habitant terram quia tu es Deus conspexor sæculorum.]†† ²⁰ [Omnem escam manducabit venter: et est cibus cibo melior.‡‡ ²¹ Fauces contingunt cibum feræ, et cor sensatum verba mendacia. ²² Cor pravum dabit tristitiam, et homo peritus resistet illi. ²³ Omnem masculum excipiet mulier: et est filia melior filia. ²⁴ Species mulieris exhilarat faciem viri sui, et super omnem con-

‡ **36:15** Extolle adversarium, etc. RAB. Significat per adventum Christi, etc., usque ad pro statu Ecclesiæ et fidelium salute.

§ **36:16** Sion, etc. Notitia Scripturæ, in qua prædicatur inenarrabilis virtus Dei. ** **36:17** Et suscita, etc., Omnes prophetæ incarnationi Christi dant testimonium, quod Deus homo factus Ecclesiam sibi desponsaret.

†† **36:19** Secundum benedictionem, etc. ID. Ordinem scilicet, et ritum sacerdotii, etc., usque ad quod Aaron figuravit in temporalibus sacrificiis, hoc impleat in spiritualibus Evangelii. ‡‡ **36:20** Omnem escam. ID. Postquam prædixit vocationem gentium, etc., usque ad sic veracem doctrinam discernamus, et fallacem.

cupiscentiam hominis superducit desiderium. §§
 25 Si est lingua curationis, est et mitigationis et
 misericordiæ: non est vir illius secundum filios
 hominum. *** 26 Qui possidet mulierem bonam
 inchoat possessionem: adjutorium secundum il-
 lum est, et columna ut requies. ††† 27 Ubi non est
 sepes, diripietur possessio: et ubi non est mulier,
 ingemiscit egens. 28 Quis credit ei qui non ha-
 bet nidum, et deflectens ubicumque obscuraverit,
 quasi succinctus latro exiliens de civitate in civi-
 tatem?] †††

37

1 [Omnis amicus dicet: Et ego amicitiam cop-
 ulavi: sed est amicus solo nomine amicus. Nonne
 tristitia inest usque ad mortem? * 2 sodalis autem

§§ 36:24 Species mulieris. Christi gratia, quæ per prædicationem
 animas curat, et carnis concupiscentiam mitigat. Hæc in Ecclesia
 abundat, cujus desiderium est super omnem concupiscentiam
 hominis, quia in ea decor virtutum et pulchritudo doctrinæ. Super
 omnem. Nulla concupiscentia hominis huic desiderio potest com-
 parari: quia, Fallax gratia et vana est pulchritudo; mulier timens
 Deum ipsa laudabitur Prov. 31.. *** 36:25 Non est vir. Christus
 qui excedit humanam naturam. Unde, Speciosus forma præ filiis
 hominum Psal. 44.. Hic enim peccatum non fecit, nec est inventus
 dolus in ore ejus. ††† 36:26 Adjutorium. Adjutorium Ecclesiæ
 est secundum dispensationem Christi. Unde, Justum adjutorium
 meum a Domino Psal. 7., etc. Ipse est infinitatis ejus columna,
 et laboris requies. ††† 36:28 Qui non habet nidum. Id est,
 Ecclesiam, ubi electorum animæ filios bonorum operum nutriunt.
 Unde, Invenit sibi passer domum, et turtur nidum, ubi reponat
 pullos suos. Psal. 83.. * 37:1 Omnis amicus. RAB. Superius
 diligentius expressit verum amicum et falsum, dicens: Et non
 permanebit in die tribulationis.

et amicus ad inimicitiam convertentur.† 3 O præsumptio nequissima, unde create es cooperire aridam malitia et dolositate illius?‡ 4 Sodalis amico conjucundatur in oblectationibus, et in tempore tribulationis adversarius erit. 5 Sodalis amico condolet causa ventris, et contra hostem accipiet scutum. § 6 Non obliviscaris amici tui in animo tuo, et non immemor sis illius in opibus tuis. 7 Noli consiliari cum eo qui tibi insidiatur, et a zelantibus te absconde consilium.] 8 [Omnis consiliarius prodit consilium, sed est consiliarius in semetipso.** 9 A consiliario conserva animam tuam: prius scito quæ sit illius necessitas: et ipse enim animo suo cogitabit: 10 ne forte mittat sudem in terram, et dicat tibi: 11 Bona est via tua: et stet e contrario videre quid tibi eveniat. 12 Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, et cum injusto de justitia, et cum muliere de ea quæ æmulatur, cum timido de bello, cum negotiatore

† 37:2 Sodalis autem. Verus amicus toto animo diligit, et opere proficit. Unde, Non diligamus verbo neque lingua, sed opere et veritate I Joan. 3.. ‡ 37:3 O Præsumptio. Detestatur hypocrisim, cum malus se bonum esse simulat cooperiando aridam malitiam, in qua scilicet non est pinguedo charitatis vel misericordiæ. § 37:5 Causa ventris. Pro gula, non pro amicitia. Possunt in falsis amicis hæretici intelligi, qui omnia recte faciunt, quasi animarum consultores, cum sint proditores. Unde, Attendite a falsis prophetis qui Matth. 7., etc. Cum socero. Socer, qui a parte feminea est cognatus, muliebrem et mutabilem ostendit animum, similiter et zelus qui præcipue est animarum. ** 37:8 Omnis consiliarius. Adhuc docet cautelam omnem habendam in suscipiendis amicis et consiliariis. Multi enim se amicos et consiliarios fingunt, et insidias tendunt. Unde Jeremias, Unusquisque se a proximo suo custodiat Jer. 9..

de traiectione, cum emptore de venditione, cum viro livido de gratiis agendis, ¹³ cum impio de pietate, cum inhonesto de honestate, cum operario agrario de omni opere, ¹⁴ cum operario annuali de consummatione anni, cum servo pigro de multa operatione. Non attendas his in omni consilio:†† ¹⁵ sed cum viro sancto assiduus esto, quemcumque cognoveris observantem timorem Dei: ¹⁶ cujus anima est secundum animam tuam, et qui, cum titubaveris in tenebris, condolebit tibi. ¹⁷ Cor boni consilii statue tecum: non est enim tibi aliud pluris illo. ¹⁸ Anima viri sancti enuntiat aliquando vera, quam septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum.‡‡ ¹⁹ Et in his omnibus deprecare Altissimum, ut dirigat in veritate viam tuam.] ²⁰ [Ante omnia opera verbum verax præcedat te, et ante omnem actum consilium stabile. ²¹ Verbum nequam immutabit cor: ex quo partes quatuor oriuntur: bonum et malum, vita et mors: et dominatrix illorum est assidua lingua. Est vir astutus multorum eruditior, et animæ suæ inutilis est. ²² Vir peritus multos eruditior, et animæ suæ suavis est. §§ ²³ Qui sophisticè loquitur odibilis est: in omni re de-

†† **37:14** Non attendite. RAB. Diversas species consiliantium enumeravit, in quibus plures personas notavit, quæ a veritate discordant. Unde præcepit cum talibus non esse consiliandum, quorum consilium periclitatur. Prævidenda est ergo consiliiarii prudentia, fides, voluntas, et religio. ‡‡ **37:18** Anima sancti viri. Consiliorum, diversitate ostensa, adjungit, quantum humanæ sapientiæ sanctorum excellat scientia a Spiritu sancto infusa. §§ **37:22** Vir peritus. Quia de lingua prædixerat: de bonis malisque doctoribus continuat.

fraudabitur. ²⁴ Non est illi data a Domino gratia, omni enim sapientia defraudatus est. ²⁵ Est sapiens animæ suæ sapiens, et fructus sensus illius laudabilis. ²⁶ Vir sapiens plebem suam erudit, et fructus sensus illius fideles sunt. ²⁷ Vir sapiens implebitur benedictionibus, et videntes illum laudabunt. ²⁸ Vita viri in numero dierum: dies autem Israël innumerabiles sunt. ^{***} ²⁹ Sapiens in populo hæreditabit honorem, et nomen illius erit vivens in æternum.] ³⁰ [Fili, in vita tua tenta animam tuam, et si fuerit nequam non des illi potestatem: ³¹ non enim omnia omnibus expediunt, et non omni animæ omne genus placet. ³² Noli avidus esse in omni epulatione, et non te effundas super omnem escam:††† ³³ in multis enim escis erit infirmitas, et aviditas appropinquabit usque ad choleram. ³⁴ Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinens est adjiciet vitam.]

38

¹ [Honora medicum propter necessitatem: etenim illum creavit Altissimus.* ² A Deo est enim omnis medela, et a rege accipiet donationem. ³ Disciplina medici exaltabit

*** **37:28** Vita viri. ID. Præsens vita hominum in incerto non est apud eum. Unde, Breves dies hominis sunt, numerus mensium apud te est Job. 14.. ††† **37:32** Noli avidus. Juxta historiam, parcimoniam laudat, crapulam vituperat, quæ ad infirmitatem perducit devorantem. Mystice vero admonet, ut in temporalibus simus temperantes. Unde, Mel invenisti, comede quod sufficit tibi Prov. 25., etc. Et alibi: Non plus sapere quam oportet Rom. 12..

* **38:1** Honora medicum. RAB. Discretos vult nos esse, etc., usque ad utrique ergo honorandi, sed spirituales præferendi.

caput illius, et in conspectu magnatorum collaudabitur. ⁴ Altissimus creavit de terra medicamenta, et vir prudens non abhorrebit illa. ⁵ Nonne a ligno indulcata est aqua amara?† ⁶ Ad agnitionem hominum virtus illorum: et dedit hominibus scientiam Altissimus, honorari in mirabilibus suis. ⁷ In his curans mitigabit dolorem: et unguentarius faciet pigmenta suavitatis, et unctiones conficiet sanitatis: et non consummabuntur opera ejus.‡ ⁸ Pax enim Dei super faciem terræ. ⁹ Fili, in tua infirmitate ne despicias teipsum: sed ora Dominum, et ipse curabit te. ¹⁰ Averte a delicto, et dirige manus, et ab omni delicto munda cor tuum.§ ¹¹ Da suavitatem et memoriam similaginis, et impingua oblationem, et da locum medico:** ¹² etenim illum Dominus creavit, et non discedat a te, quia opera ejus sunt necessaria. ¹³ Est enim tempus quando in manus illorum incurras: ¹⁴ ipsi vero Dominum deprecabuntur, ut dirigat requiem

† **38:5** Nonne a ligno. Antiquam tangit historiam quia in deserto Sur invenerunt filii Israël aquam amaram, sed Deus ostendit Moysi lignum, quod immissum aquam indulcavit; ubi juxta historiam demonstratur ligni medicina indulcari aquas Mystice autem aqua amara significat legem, cui si confessio crucis et sacramentum jungatur, potabilis efficitur. ‡ **38:7** In his curans. ID. Contra diversas infirmitates, diversa opponunt medici, cibos scilicet et potus, emplastra, et unguenta: ut morbis convenient medicamenta. Similiter faciunt medici spirituales. § **38:10** Averte. Simile est illud: Declina a malo, et fac bonum. Et ab omni, etc., et non tantum corpus, sed ut sis innocens manibus et mundo corde. ** **38:11** Da suavitatem. Panis et vini sacrificium in memoriam Dominicæ passionis oblatum, præcipue curat vulnera animarum nec solum vivis, sed et mortuis valde necessarium est.

eorum, et sanitatem, propter conversationem illorum. ¹⁵ Qui delinquit in conspectu ejus qui fecit eum, incidet in manus medici.]^{††} ¹⁶ [Fili, in mortuum produc lacrimas, et quasi dira passus incipe plorare: et secundum iudicium contege corpus illius, et non despicias sepulturam illius.##
¹⁷ Propter delaturam autem amare fer luctum illius uno die, et consolare propter tristitiam: ¹⁸ et fac luctum secundum meritum ejus uno die, vel duobus, propter detractionem: ¹⁹ a tristitia enim festinat mors, et cooperit virtutem, et tristitia cordis flectit cervicem. ²⁰ In abductione permanet tristitia, et substantia inopis secundum cor ejus. ²¹ Ne dederis in tristitia cor tuum, sed repelle eam a te, et memento novissimorum.##
²² Noli oblivisci, neque enim est conversio: et huic nihil proderis, et teipsum pessimabis.***
²³ Memor esto iudicii mei: sic enim erit et tuum: mihi heri, et tibi hodie. ²⁴ In requie mortui requiescere fac memoriam ejus, et consolare illum in exitu spiritus sui.]^{†††} ²⁵ [Sapientia scribæ in tempore vacuitatis, et qui minoratur actu

^{††} **38:15** Incidet in manus medici. ID. Ægritudinis et molestiæ, etc., usque ad et instanter Dominum deprecantur ut dirigat opera eorum, et refrigerium præstet infirmantibus. ## **38:16** Fili, etc. Quia de infirmitatibus, et medicorum curationibus disputavit,

de mortuorum exsequiis adjungit. §§ **38:21** Memento novissimorum. ID. Ad monitio bonorum patrum ut filii præparent sibi viaticum bonorum operum. *** **38:22** Neque enim est conversio. Quasi diceret: Ergo cautus esto in omnibus, ne forte in obitu proximi plus æquo doleas. ††† **38:24** In requie. Quasi:

Morituri memoriam continuo conserva, et confide, et spe conforta, ne in ultimo articulo deficiat.

sapientiam percipiet, qua sapientia replebitur.
²⁶ Qui tenet aratrum, et qui gloriatur in jaculo, stimulo boves agitat, et conversatur in operibus eorum, et enarratio ejus in filiis taurorum.†††
²⁷ Cor suum dabit ad versandos sulcos, et vigilia ejus in sagina vaccarum. ²⁸ Sic omnis faber et architectus, qui noctem tamquam diem transigit: qui sculpsit signacula sculptilia, et assiduitas ejus variat picturam: cor suum dabit in similitudinem picturæ, et vigilia sua perficiet opus.§§§ ²⁹ Sic faber ferrarius sedens juxta incudem, et considerans opus ferri: vapor ignis uret carnes ejus, et in calore fornacis concertatur. ³⁰ Vox mallei innovat aurem ejus, et contra similitudinem vasis oculus ejus. ³¹ Cor suum dabit in consummationem operum, et vigilia sua ornabit in perfectionem. ³² Sic figulus sedens ad opus suum, convertens pedibus suis rotam, qui in sollicitudine positus est semper propter opus suum, et in numero est omnis operatio

††† **38:26** Qui tenet aratrum. Prædicatores sanctos significat, qui omni tempore docendo, exhortando, auditores suos instruunt ut interioris hominis virtutem eliciant, et animam humanam ad imaginem Dei reforment. Unde, Ut sapiens architectus fundamentum posui I Cor. 3.. Et alibi: Filioli mei quos iterum par-turio, donec formetur in vobis Christus Gal. 4.. Quot species virtutum sunt, tot operationes et documenta mentibus electorum doctrina imprimunt. §§§ **38:28** Sic omnis faber, etc. Ordo prædicatorum, qui per diversa officia ministerium suum agunt, doctrinam secundum auditores temperant: qui fragiles et infirmos verbis et exemplo formant, ut vasa in honorem faciant. Cor suum dabit. Cum præsentis vitæ volubilem conversationem per vestigia bonorum operum subjectis ostendit immutabilem.

ejus. ³³ In brachio suo formabit lutum, et ante pedes suos curvabit virtutem suam.* ³⁴ Cor suum dabit ut consummet linitionem, et vigilia sua mundabit fornacem. ³⁵ Omnes hi in manibus suis speraverunt, et unusquisque in arte sua sapiens est. ³⁶ Sine his omnibus non ædificatur civitas, ³⁷ et non inhabitabunt, nec inambulabunt, et in ecclesiam non transilient. ³⁸ Super sellam iudicis non sedebunt, et testamentum iudicii non intelligent, neque palam facient disciplinam et iudicium, et in parabolis non invenientur: ³⁹ sed creaturam ævi confirmabunt: et deprecatio illorum in operatione artis, accomodantes animam suam, et conquirentes in lege Altissimi.]

39

¹ [Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, et in prophetis vacabit. ² Narrationem virorum nominatorum conservabit, et in versutias paraboliarum simul introibit. ³ Occulta proverbiorum exquiret, et in absconditis paraboliarum conversabitur. ⁴ In medio magnatorum ministrabit, et in conspectu præsidis apparebit. ⁵ In terram alienigenarum gentium pertransiet: bona enim et mala in hominibus tentabit. ⁶ Cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui fecit illum, et in conspectu Altissimi deprecabitur. ⁷ Aperiet os suum in oratione, et pro delictis suis deprecabitur. ⁸ Si enim Dominus magnus voluerit, spiritu intelligentiæ replebit illum: ⁹ et ipse tamquam

* **38:33** In brachio suo. RAB. Quia multis exemplis, etc., usque ad ut in fornace cordis operationem discipulorum igne solidet charitatis.

imbres mittet eloquia sapientiæ suæ, et in oratione confitebitur Domino: ¹⁰ et ipse diriget consilium ejus, et disciplinam, et in absconditis suis consiliabitur. ¹¹ Ipse palam faciet disciplinam doctrinæ suæ, et in lege testamenti Domini gloriabitur. ¹² Collaudabunt multi sapientiam ejus, et usque in sæculum non delebitur. ¹³ Non recedet memoria ejus, et nomen ejus requiretur a generatione in generationem. ¹⁴ Sapientiam ejus enarrabunt gentes, et laudem ejus enuntiabit ecclesia. ¹⁵ Si permanserit, nomen derelinquet plus quam mille: et si requieverit, proderit illi.]*
¹⁶ [Adhuc consiliabor ut enarrem: ut furore enim repletus sum. ¹⁷ In voce dicit: Obaudite me, divini fructus, et quasi rosa plantata super rivos aquarum fructificate.† ¹⁸ Quasi Libanus odorem suavitatis habete. ¹⁹ Florete flores quasi liliū: et date odorem, et frondete in gratiam: et collaudate canticum, et benedicite Dominum in operibus suis. ²⁰ Date nomini ejus magnificentiam, et confitemini illi in voce labiorum vestrorum, et in canticis labiorum, et citharis: et sic dicetis in confessione:‡ ²¹ Opera Domini universa bona valde. ²² In verbo ejus stetit aqua sicut congeries: et in sermone oris illius sicut exceptoria

* **39:15** Si permanserit. RAB. Christi, cujus sunt membra, a suo habent omnia: qui est virtus et sapientia Patris. † **39:17** Obaudite me. ID. Intelligite doctrinam meam, mentes electorum per baptismum generatæ, et fructum martyrii facite in decursu mortalis vitæ. ‡ **39:20** Et citharis. ID. Unde: Confitemini Domini in cithara Psal. 32.. Cithara est ligni ventris in imo concavitas, etc., usque ad quæ secundum formam psalterii de superius ad nos conveniunt.

aquarum:§ 23 quoniam in præcepto ipsius placor fit, et non est minoratio in salute ipsius. 24 Opera omnis carnis coram illo, et non est quidquam absconditum ab oculis ejus.** 25 A sæculo usque in sæculum respicit, et nihil est mirabile in conspectu ejus. 26 Non est dicere: Quid est hoc, aut quid est istud? omnia enim in tempore suo quærentur.†† 27 Benedictio illius quasi fluvius inundavit.‡‡ 28 Quomodo cataclysmus aridam inebriavit, sic ira ipsius gentes quæ non exquisierunt eum hæreditabit. 29 Quomodo convertit aquas in siccitatem, et siccata est terra, et viæ illius viis illorum directæ sunt, sic peccatoribus offensiones in ira ejus. 30 Bona bonis creata sunt ab initio: sic nequissimis bona et mala. 31 Initium necessariæ rei vitæ hominum, aqua, ignis, et ferrum, sal, lac, et panis similagineus, et mel, et botrus uvæ, et oleum, et vestimentum.§§ 32 Hæc omnia sanctis in bona, sic et impiis et peccatoribus in mala convertentur. 33 Sunt spiritus qui ad vindic-

§ 39:22 In verbo ejus. ID. Quando congregavit aquas, etc., usque ad vel aqua persecutionis, Dei dispensatione restringitur.

** 39:24 Opera omnis carnis. Præsentia Dei antecedit omnia, et quidquid fit temporaliter ei sine tempore præsens est. Nihil ergo novum, neque mutabile est in conspectu ejus Act. 1.. †† 39:26 Non est dicere, etc. Prohibet nos esse curiosos, et perscrutari quæ scire non convenit. Omnia enim in tempore suo manifestabuntur, cum illuminabit Dominus abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium. ‡‡ 39:27 Benedictio, etc. Sicut post diluvii effusionem aquæ redibant, ut appareret arida et germinaret; sic post exstinctionem impiorum, datur electis facultas fructificandi.

§§ 39:31 Initium necessariæ. Ante diluvium, fructu terræ naturali cibo nutriebantur homines, nedum erant concessæ carnes.

tam creati sunt, et in furore suo confirmaverunt tormenta sua. ³⁴ In tempore consummationis effundent virtutem, et furorem ejus qui fecit illos placabunt. ³⁵ Ignis, grando, fames, et mors, omnia hæc ad vindictam creata sunt:*** ³⁶ bestiarum dentes, et scorpium, et serpentes, et rhomphæa vindicans in exterminium impios. ³⁷ In mandatis ejus epulabuntur: et super terram in necessitatem præparabuntur, et in temporibus suis non præterient verbum.††† ³⁸ Propterea ab initio confirmatus sum, et consiliatus sum, et cogitavi, et scripta dimisi.‡‡‡ ³⁹ Omnia opera Domini bona, et omne opus hora sua subministrabit. ⁴⁰ Non est dicere: Hoc illo nequius est: omnia enim in tempore suo comprobabuntur.§§§ ⁴¹ Et nunc in omni corde et ore collaudate, et benedicite nomen Domini.]*

*** **39:35** Ignis, grando. RAB. Omnia homini ante peccatum obediebant; post peccatum vero pugnat contra eum orbis terrarum. Inde fames et mors, et mille pericula mortis, bestię quoque contra cum sæviunt, et rhomphæa cœlestis vindictæ. ††† **39:37** In mandatis. Quia juxta supernam sententiam, in tempore opportuno digna ultio peccatores vastabit. ‡‡‡ **39:38** Propterea ab initio, confirmatus sum. Ad superiora respicit, ubi ait: Non est dicere, etc. Videt enim incomprehensibilia Dei judicia, et investigabiles vias, nec audet inde aliquid temere loqui vel scribere: sed temperate de his disputans, non causam, sed modum divino consilio manifestum dimisit. §§§ **39:40** Non est dicere. Utile dat consilium, ut opera ei non incaute discutiamus, sed Creatorem in omnibus laudemus et benedicamus. * **39:41** Et nunc in omni tempore suo. Quasi dicat: Ne dicas priora tempora meliora fuere quam nunc sunt. Virtutes faciunt dies bonos, vitia malos.

40

¹ [Occupatio magna creata est omnibus hominibus, et jugum grave super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturæ in matrem omnium. ² Cogitationes eorum, et timores cordis, adinventio expectationis, et dies finitionis,* ³ a residente super sedem gloriosam, usque ad humiliatum in terra et cinere: ⁴ ab eo qui utitur hyacintho et portat coronam, usque ad eum qui operitur lino crudo: furor, zelus, tumultus, fluctuatio, et timor mortis, iracundia perseverans, et contentio: ⁵ et in tempore refectionis in cubili, somnus noctis immutat scientiam ejus. ⁶ Modicum tamquam nihil in requie, et ab eo in somnis, quasi in die respectus.† ⁷ Conturbatus est in visu cordis sui, tamquam qui evaserit in die belli: in tempore salutis suæ exsurrexit, et admirans ad nullum timorem:‡ ⁸ cum omni carne, ab homine usque ad pecus, et super peccatores septuplum. ⁹ Ad hæc mors, sanguis, contentio, et rhomphæa, oppressiones, fames, et contritio, et flagella: ¹⁰ super iniquos creata sunt hæc omnia: et propter illos

* **40:2** Cogitationes. RAB. Enumerat mala quæ homo pro peccatis sustinet. † **40:6** Modicum. Quia caro mortua et insensibilis ad tempus requiescere videtur, anima jam sentit dolorem, et post resurrectionem cum corpore suo in pœnis vivet æternis. ‡ **40:7** Conturbatus est. ID. Ideo mali cruciabuntur in pœna, etc., usque ad nobilem scilicet et ignobilem.

factus est cataclysmus.]§ 11 [Omnia quæ de terra sunt in terram convertentur, et omnes aquæ in mare revertentur.** 12 Omne munus et iniquitas delebitur, et fides in sæculum stabit. 13 Substantiæ injustorum sicut fluvius siccabuntur, et sicut tonitruum magnum in pluvia personabunt.†† 14 In aperiendo manus suas lætabitur: sic prævaricatores in consummatione tabescent. 15 Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos: et radices imundæ super cacumen petræ sonant.‡‡ 16 Super omnem aquam viriditas, et ad oram fluminis ante omne fœnum evelletur.] 17 [Gratia sicut paradus in benedictionibus, et misericordia in sæculum permanet. 18 Vita sibi sufficientis operarii condulcabitur, et in ea invenies thesaurum. §§ 19 Filii et ædificatio civitatis confirmabit nomen: et super hæc mulier immaculata computabitur. 20 Vinum et musica lætificant cor: et super utraque dilec-

§ 40:10 Et propter illos factus est cataclysmus. Peccanti homini multiplex pœna deputata est, ut correctus pœniteat, et deinceps caveat; sed quia negligit, et in pœnis proficit, inducit Deus diluvium orbi, ut hominem deleat quem creavit. Ad comparationem vero futuræ pœnæ nihil est quod homo patitur in præsentī. ** 40:11 Et aquæ omnes. ID. Opera scilicet peccatorum supernæ mercedis fructum non acquirunt, sed pœnarum interitum. †† 40:13 Substantiæ injustorum. Inchoant germinare, sed fluctuant in tentatione, et subito arescunt ad primum persecutionis æstum. ‡‡ 40:15 Nepotes impiorum non multi. Sæpe videmus progeniem impiorum cito deficere, maxime cum filii imitantur iniquitatem patrum. §§ 40:18 Vita sibi sufficientis. Dulcis est somnus operanti, sive parum, sive multum comedat. Invenies thesaurum. Vere enim Christianum se esse probat, qui Christi mandata credit et facit.

tio sapientiæ.^{***} 21 Tibiæ et psalterium suavem faciunt melodiam: et super utraque lingua suavis. 22 Gratiam et speciem desiderabit oculus tuus: et super hæc virides sationes.^{†††} 23 Amicus et sodalis in tempore convenientes, et super utrosque mulier cum viro. 24 Fratres in adiutorium in tempore tribulationis: et super eos misericordia liberabit. 25 Aurum et argentum est constitutio pedum: et super utrumque consilium beneplacitum. 26 Facultates et virtutes exaltant cor, et super hæc timor Domini.^{‡‡‡} 27 Non est in timore Domini minoratio: et non est in eo inquirere adiutorium. 28 Timor Domini sicut paradisi benedictionis, et super omnem gloriam operuerunt illum.] 29 [Fili, in tempore vitæ tuæ ne indigeas: melius est enim mori quam indigere. 30 Vir respiciens in mensam alienam, non est vita ejus in cogitatione victus: alit enim animam suam cibis alienis:§§§ 31 vir autem disciplinatus et eruditus custodiet se. 32 In ore imprudentis condulcabitur inopia, et in

^{***} **40:20** Vinum et musica lætificant cor. Hæc naturaliter mulcent et exhilarant animam, sed dilectio sapientiæ et lingua suaviter docens multo plus confortat intellectum. ^{†††} **40:22** Gratiam et speciem desiderabit oculus. Ornatum scilicet templi et culturæ diversitatem, quæ prior populus sub lege habuit, prædicatio Evangelii in orbe seminata, bonorum operum virore excellit ^{‡‡‡} **40:26** Facultates et virtutes. RAB. Divitiæ datæ in Domino, etc., usque ad et hæc et omnes facultates mundi. ^{§§§} **40:30** Vir respiciens. Stultum est enim otiari, et de alieno labore mercedem quærere. Percipiet enim unusquisque secundum opera sua.

ventre ejus ignis ardebit.]*

41

¹ [O mors, quam amara est memoria tua homini pacem habenti in substantiis suis:* ² viro quieto, et cujus viæ directæ sunt in omnibus, et adhuc valenti accipere cibum ! ³ O mors, bonum est iudicium tuum homini indigenti, et qui minoratur viribus, ⁴ defecto ætate, et cui de omnibus cura est, et incredibili, qui perdit patientiam ! ⁵ Noli metuere iudicium mortis: memento quæ ante te fuerunt, et quæ superventura sunt tibi: hoc iudicium a Domino omni carni.† ⁶ Et quid superveniet tibi in beneplacito Altissimi? sive decem, sive centum, sive mille anni: ⁷ non est enim in inferno accusatio vitæ.] ⁸ [Fili abominationum fiunt filii peccatorum, et qui conversantur secus domos impiorum.‡ ⁹ Filiorum peccatorum periet hæreditas, et cum semine illorum assiduitas opprobrii. ¹⁰ De patre impio queruntur filii, quoniam propter illum sunt in opprobrio.§ ¹¹ Væ vobis, viri impii,

* **40:32** In ore imprudentis conculcabitur inopia, etc. Cui placet otiose torpere, nec proximis docendo prodesse, tandem doloribus inferni et sera pœnitentia æstuabit. * **41:1** O mors, etc. RAB. Qui prosperitatem mundi et divitias amat, amara est illi mors corporalis, quia futuræ vitæ gaudia negligit. † **41:5** Hoc iudicium. ID. Commune est omni carni, nec quisquam evadere potest, etiamsi centum aut mille annos vixerit aut ultra; unde: Quis est homo qui vivet, et non videbit mortem? Psal. 88.. ‡ **41:8** Filii abominationum. Abominabiles sunt filii peccatorum, qui scilicet, impios patres imitati sunt. § **41:10** De patre impio. Qui male filios nutrit, vel exemplo perdit, reus est eorum perditionis. Vel, qui mala opera de prava voluntate gignit, damnabitur pro eis

qui dereliquistis legem Domini Altissimi ! ¹² Et si nati fueritis, in maledictione nasceremini: et si mortui fueritis, in maledictione erit pars vestra. ¹³ Omnia quæ de terra sunt in terram convertentur: sic impii a maledicto in perditionem.** ¹⁴ Luctus hominum in corpore ipsorum: nomen autem impiorum delebitur. ¹⁵ Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi quam mille thesauri pretiosi et magni.†† ¹⁶ Bonæ vitæ numerus dierum: bonum autem nomen permanebit in ævum.] ¹⁷ [Disciplinam in pace conservate, filii: sapientia enim abscondita, et thesaurus invisus, quæ utilitas in utrisque? ¹⁸ Melior est homo qui abscondit stultitiam suam, quam homo qui abscondit sapientiam suam.‡‡ ¹⁹ Verumtamen reveremini in his quæ procedunt de ore meo:§§ ²⁰ non est enim bonum omnem reverentiam observare, et non omnia omnibus bene placent in

** **41:13** In perditionem. Superioribus respondet, in quibus de morte temporali disputavit: quia sicut homo de terra creatus pro peccato originali in terram redit, quamvis in incorruptione surrecturus; sic impii pro peccatis suis maledicti, in æternam perditionem cum corpore et anima ibunt. †† **41:15** Curam habe de bono nomine, etc. Ut bene et religiose vivas. Sic autem acquiritur bonum nomen. ‡‡ **41:18** Melior est homo qui abscondit stultitiam suam, etc. Qui abscondet frumentum, maledicetur in populis, benedictio autem super caput vendentium. §§ **41:19** Verumtamen revertimini in his quæ procedunt. Quia bonum nomen et bonam et vitam utilem esse prædixit, et occultantes scientiam reprehendit, suadet ut revertantur ad studium docendi, quia non est bonum irreverentem et inobedientem esse suo doctori.

fide.*** 21 Erubescite a patre et a matre de fornicatione: et a præsidente et a potente de mendacio: 22 a principe et a iudice de delicto: a synagoga et plebe de iniquitate: 23 a socio et amico de iniustitia, et de loco in quo habitas: 24 de furto, de veritate Dei, et testamento: de discubitu in panibus, et ab obfuscatione dati et accepti: 25 a salutantibus de silentio, a respectu mulieris fornicariæ, et ab aversione vultus cognati. 26 Ne avertas faciem a proximo tuo, et ab auferendo partem et non restituendo.††† 27 Ne respicias mulierem alieni viri, et ne scruteris ancillam ejus, neque steteris ad lectum ejus.‡‡‡ 28 Ab amicis de sermonibus improprietatis: et cum dederis, ne impropertes.]

42

1 [Non duplices sermonem auditus de revelatione sermonis absconditi: et eris vere sine confusione, et invenies gratiam in conspectu omnium hominum. Ne pro his omnibus confundaris, et ne accipias personam ut delinquas:* 2 de lege Altissimi, et testamento, et de iudicio justificare

*** 41:20 Non est bonum omnem irreverentiam observare. Juxta litteram, nos instruit ut a vitiis caveamus, et virtutibus operam demus, et ne spretis melioribus, eligamus pejora, quæ sequitur confusio sempiterna. ††† 41:26 Non avertas faciem tuam a proximo tuo, etc. RAB. Cum angeli colligent de Ecclesia omnia scandala, etc., usque ad et fornicationibus hæreticorum se miscuit. ‡‡‡ 41:27 Ne respicias mulierem alieni viri, etc. Cupiditatem carnalem quæ debet subesse spiritui, hanc non debemus scrutari et suggestionibus ejus subjici. * 42:1 Non duplices sermonem, etc. RAB. Prohibet de occulto cordis bonum et malum simul dicere; unde: Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcem et amaram aquam?

impium, ³ de verbo sociorum et viatorum, et de datione hæreditatis amicorum, ⁴ de æqualitate stateræ et ponderum, de acquisitione multorum et paucorum, [†]⁵ de corruptione emptionis et negotiatorum, et de multa disciplina filiorum, et servo pessimo latus sanguinare. [‡] ⁶ Super mulierem nequam bonum est signum. ⁷ Ubi manus multæ sunt, claude: et quodcumque trades, numera et appende: datum vero et acceptum omne describe. [§] ⁸ De disciplina insensati et fatui, et de senioribus qui judicantur ab adolescentibus: et eris eruditus in omnibus, et probabilis in conspectu omnium vivorum.] ^{**} ⁹ [Filia patris abscondita est vigilia, et sollicitudo ejus aufert somnum: ne forte in adolescentia sua adulta efficiatur, et cum viro

† **42:4** De æqualitate stateræ, etc. ID. Ubique sequenda est æquitas, etc., usque ad subjectos quoque cum discretione disciplinæ regamus. De æqualitate stateræ. Quantum hypocrisis et dolus Domino displiceat ostenditur his verbis: Statera dolosa abominatio est apud Deum. Qui aliter causam pauperis quam potentis librat; vel sua errata leviora quam aliorum putat; vel qui imponunt in humeros hominum onera importabilia; vel qui bona in publico, mala in occulto agit, abominabilis est Domino. ‡ **42:5** Et servo pessimo. Significat servum qui verbis non corrigitur, verberibus esse cœcendum. Servus quoque vitiorum severa disciplina corrigendus est. § **42:7** Ubi manus multæ, etc. Admonet ubi diversæ sunt voluntates spirituali lucro inhiantes, caute esse dispensandum. Alii enim tentandi, alii discendi voto quærunt verbum, sed non omnia omnibus conveniunt. ** **42:8** De disciplina. Qui congrua disciplina unumquemque arguit, eruditum se et probabilem doctorem in conspectu sanctorum ostendit. Nec ætas juvenilis in doctore despicienda, quem vita et discretio commendat.

commorata odibilis fiat:†† 10 nequando polluatur in virginitate sua, et in paternis suis gravida inveniatur: ne forte cum viro commorata transgrediatur, aut certe sterilis efficiatur. 11 Super filiam luxuriosam confirma custodiam, nequando faciat te in opprobrium venire inimicis, a detractioe in civitate, et objectione plebis, et confundat te in multitudine populi.‡‡ 12 Omni homini noli intendere in specie, et in medio mulierum noli commorari: 13 de vestimentis enim procedit tinea, et a muliere iniquitas viri. 14 Melior est enim iniquitas viri quam mulier benefaciens, et mulier confundens in opprobrium.]§§ 15 [Memor ero igitur operum Domini, et quæ vidi annuntiabo. In sermonibus Domini opera ejus.*** 16 Sol illuminans per omnia respexit, et gloria Domini plenum est opus ejus. 17 Nonne Dominus fecit sanctos enarrare omnia mirabilia sua, quæ confirmavit Dominus omnipotens stabiliri in gloria sua? 18 Abyssum et cor hominum investigavit, et in

†† 42:9 Filia patris. RAB. Mystice filia patris, etc., usque ad vel transgrediatur legem Dei facta sterilis in omnibus bonis. Filia patris. Docet, ad litteram, parentes sobolis suæ curam gerere, et cum disciplina nutrire, et ne lasciviæ et voluptati frena relaxent.

‡‡ 42:11 Super filiam luxuriosam, etc. Quæ diligentem quærit custodiam. Si enim dimittitur suæ voluntati, doctorem confundit et in multitudine populi erubescere facit. Unde, periculose tibi ministrat, cujus vultum frequenter attendis. Nam impudici oculi non norunt animæ pulchritudinem considerare, sed corporum.

§§ 42:14 Melior est enim iniquitas viri, etc. ID. Mulier aut sexum significat, etc., usque ad quia res confusione dignas gerit.

*** 42:15 Memor ero igitur operum, etc. ID. Hucusque de diversis rebus disputavit, etc., usque ad et postea patrum fortia facta describit.

astutia eorum excogitavit. ¹⁹ Cognovit enim Dominus omnem scientiam, et inspexit in signum ævi, annuntians quæ præterierunt et quæ superventura sunt, revelans vestigia occultorum.††† ²⁰ Non præterit illum omnis cogitatus, et non abscondit se ab eo ullus sermo. ²¹ Magnalia sapientiæ suæ decoravit, qui est ante sæculum et usque in sæculum: neque adjectum est,††† ²² neque minuitur, et non eget alicujus consilio. ²³ Quam desiderabilia omnia opera ejus ! et tamquam scintilla quæ est considerare !§§§ ²⁴ Omnia hæc vivunt, et manent in sæculum, et in omni necessitate omnia obaudiunt ei. ²⁵ Omnia duplicia, unum contra unum, et non fecit quidquam deesse.* ²⁶ Uniuscujusque confirmavit bona: et quis satiabitur videns gloriam ejus?]

43

¹ [Altitudinis firmamentum pulchritudo ejus est, species cæli in visione gloriæ.* ² Sol in aspectu

††† **42:19** Cognovit enim Dominus, etc. Quia omnes ætates mundi præsentis sunt ei, apud quem nihil præteritum, nihil futurum est; ipse solus revelat mysteria, qui scit singulorum corda, qui omnes cogitatus et sermones inspicit. ††† **42:21** Magnalia sapientiæ. Quando prophetis scilicet et apostolis sacramentum consilii sui absconditum a sæculis et generationibus fidelibus revelavit. Ipse enim est ante omnes, et post omnes, cui nihil additur, nihil minuitur. §§§ **42:23** Et tanquam scintilla. Tanquam scintillam in opera Dei consideramus, quia vix parvam notitiam inde percipimus. * **42:25** Omnia duplicia, etc. RAB. Ita ordinavit Deus omnia, ut quæ sibi videntur esse contraria convenient, ut elementa vel quatuor tempora. * **43:1** Altitudinis, etc. ID. pulchritudo firmamenti, etc., usque ad nullus corporeis oculis divinitatis splendorem potest sufferre.

annuntians in exitu, vas admirabile, opus Excelsi.
³ In meridiano exurit terram, et in conspectu
ardoris ejus quis poterit sustinere? fornacem
custodiens in operibus ardoris:† ⁴ tripliciter sol
exurens montes, radios igneos exsufflans, et re-
fulgens radiis suis obcæcat oculos. ⁵ Magnus
Dominus qui fecit illum, et in sermonibus ejus
festinavit iter.]‡ ⁶ [Et luna in omnibus in tempore
suo, ostensio temporis, et signum ævi. § ⁷ A luna
signum diei festi: luminare quod minuitur in
consummatione.** ⁸ Mensis secundum nomen
ejus est, crescens mirabiliter in consummatione.
⁹ Vas castrorum in excelsis, in firmamento cæli
resplendens gloriose.†† ¹⁰ Species cæli gloria stel-
larum: mundum illuminans in excelsis Domi-
nus.‡‡ ¹¹ In verbis Sancti stabunt ad iudicium, et

† **43:3** Fornacem custodiens. Quia superbos, pro cogitatione, locutione, et operatione mala, excruciat æterna flamma. ‡ **43:5** Et in sermonibus ejus, etc. ID. Mysticis verbis superborum ludit intellectum. Festinavit, etc. Cum in prædicatione Evangelii præparata est via salutis et aditus regni cœlestis. § **43:6** Et luna, etc. ID. Postquam de sole disputavit, etc., usque ad sed rectius aprili deputatur, quia in ipso vel incipit, vel desinit, vel totus includitur.

** **43:7** Luminare quod minuitur, etc. Luna non habet nativum splendorem, sed a sole accipit: sic et Ecclesia a Christo, quæ in persecutione videtur minui, sed in parte clarescit; crescit enim mirabiliter in consummatione. †† **43:9** Vas castrorum, etc. Quia in ipsa consistit multitudo fidelium, quæ in firmamento veritatis et divinæ prædicationis per totum orbem gloriose resplendet.

‡‡ **43:10** Species cœli, etc. Ornatus Ecclesiæ, sanctorum plenitudo, quos Deus excelsus ordinavit, ut prædicatione Evangelii illustrarent. Hi in verbis sanctis et in doctrina veræ fidei permanentes, expectant iudicium Dei.

non deficient in vigiliis suis.]§§ 12 [Vide arcum, et benedic eum qui fecit illum: valde speciosus est in splendore suo.*** 13 Gyrauit cælum in circuitu gloriæ suæ: manus Excelsi aperuerunt illum.††† 14 Imperio suo acceleravit nivem, et accelerat coruscationes emittere iudicii sui. 15 Propterea aperti sunt thesauri, et evolaverunt nebulæ sicut aves. 16 In magnitudine sua posuit nubes, et confracti sunt lapides grandinis.‡‡‡ 17 In conspectu ejus commovebuntur montes, et in voluntate ejus aspirabit notus.§§§ 18 Vox tonitruum ejus verberavit terram, tempestas aquilonis, et congregatio spiritus:* 19 et sicut avis deponens ad sedendum, aspergit nivem, et sicut locusta demergens descensus ejus. 20 Pulchritudinem candoris ejus admirabitur oculus, et super imbrem ejus expavescet cor. 21 Gelu sicut salem effundet super terram: et dum gelaverit, fiet tamquam cacumina

§§ 43:11 In verbis. Quia in patientia sua possident animas, præcincti lumbos; et lucernas tenentes in manibus suis, expectant Dominum suum, quando revertatur a nuptiis. *** 43:12 Vide arcum, etc. Scriptum Veteris vel Novi Testamenti. Hic fidelibus suave jugum ostenditur, contumacibus arma terribilia. ††† 43:13 Gyrauit cælum, etc. Quando per virtutem et sapientiam Dei, id est, Christum, Vetus et Novum Testamentum conditum est. ‡‡‡ 43:16 Et confracti sunt lapides grandinis. Doctores, qui terram humani cordis irrigant, et tempestatem increpationis in se gerunt, et in tempore effundunt, et confringunt lapides grandinis; increpando, scilicet duritiam pravi cordis lapident vitale gramen. §§§ 43:17 Aspirabit Notus. RAB. Qui et Auster, etc., usque ad potentes ad Christiani nominis persecutionem, et aliquando ad pœnitentiam. * 43:18 Tempestas. Varia tentamenta per malignos spiritus Deus irrogat, ut fervorem fidei et dilectionem frigescere faciant.

tribuli.† 22 Frigidus ventus aquilo flavit, et gelavit crystallus ab aqua: super omnem congregationem aquarum requiescet, et sicut lorica induet se aquis: 23 et devorabit montes, et exuret desertum, et extinguet viride, sicut igne. 24 Medicina omnium in festinatione nebulæ: et ros obvians ab ardore venienti humilem efficiet eum.‡ 25 In sermone ejus siluit ventus, et cogitatione sua placavit abyssum: et plantavit in illa Dominus insulas. 26 Qui navigant mare enarrent pericula ejus, et audientes auribus nostris admirabimur.§ 27 Illic præclara opera et mirabilia, varia bestiarum genera, et omnium pecorum, et creatura belluarum. 28 Propter ipsum confirmatus est itineris finis, et in sermone ejus composita sunt omnia.] 29 [Multa dicemus, et deficiemus in verbis: consummatio autem sermonum ipse est in omnibus. 30 Gloriantes ad quid valebimus? ipse enim omnipotens super omnia opera sua. 31 Terribilis Dominus, et magnus vehementer, et mirabilis potentia ipsius. 32 Glorificantes Dominum quantumcumque potueritis, supervalebit enim adhuc: et admirabilis magnificentia ejus. 33 Benedicentes Dominum, exaltate illum quantum potestis: major enim est omni laude. 34 Exaltantes eum, re-

† 43:21 Gelu sicut salem, etc. Id est, sterilitatem; ubi enim sal spargitur, sterilitas sequitur: diabolus vero per frigus infidelitatis terrena corda ad bona opera sterilia facit. ‡ 43:24 Medicina, etc. Omnis eloquentia deficit in comparatione ejus, nec sufficit virtutem ejus enarrare. § 43:26 Qui navigant mare, etc. Multa sunt ad litteram pericula maris, et ibi mirabilia Dei opera in variis bestiis, sicut naturalium rerum scriptores tradiderunt. In mari quoque hujus mundi sunt multa monstra dæmoniorum et multæ eorum insidiæ.

plemini virtute, ne laboretis, non enim comprehendetis. ** 35 Quis videbit eum et enarrabit? et quis magnificabit eum sicut est ab initio? 36 Multa abscondita sunt majora his: pauca enim vidimus operum ejus. 37 Omnia autem Dominus fecit, et pie agentibus dedit sapientiam.]

44

1 [Laudemus viros gloriosos, et parentes nostros in generatione sua.* 2 Multam gloriam fecit Dominus: magnificentia sua a sæculo. 3 Dominantes in potestatibus suis, homines magni virtute et prudentia sua præditi, nuntiantes in prophetis dignitatem prophetarum: 4 et imperantes in præsentis populo, et virtute prudentiæ populis sanctissima verba: 5 in peritia sua requirentes modos musicos, et narrantes carmina Scripturarum: 6 homines divites in virtute, pulchritudinis studium habentes, pacificantes in domibus suis. 7 Omnes isti in generationibus gentis suæ gloriam adepti sunt, et in diebus suis habentur in laudibus. 8 Qui de illis nati sunt reliquerunt nomen narrandi laudes eorum. 9 Et sunt quorum non est memoria: perierunt quasi qui non fuerint: et nati sunt quasi non nati, et filii ipsorum cum ipsis.]

** 43:34 Ne laboretis, etc. RAB. Comprehendere quod est incomprehensibile. Unde non quæras opes ad quas pertingere non possis. *

* 44:1 Laudemus viros, etc. Moraliter disputando, allegoriamque et anagogem in plerisque tangendo, mysteria divini sacramenti edidit; nunde sanctis patribus narrare incipit. Parentes nostros. Patriarchas, qui divina locutione et visione fruebantur; et Prophetas, qui, Spiritu sancto repleti, multa Christi et Ecclesiæ mysteria præcinerunt.

10 Sed illi viri misericordiæ sunt, quorum pietates non defuerunt. 11 Cum semine eorum permanent bona: 12 hæreditas sancta nepotes eorum, et in testamentis stetit semen eorum:† 13 et filii eorum propter illos usque in æternum manent: semen eorum et gloria eorum non derelinquetur. 14 Corpora ipsorum in pace sepulta sunt, et nomen eorum vivit in generationem et generationem. 15 Sapientiam ipsorum narrent populi, et laudem eorum nuntiet ecclesia.] 16 [Enoch placuit Deo, et translatus est in paradisum, ut det gentibus pœnitentiam.‡ 17 Noë inventus est perfectus, justus, et in tempore iracundiæ factus est reconciliatio.§ 18 Ideo dimissum est reliquum terræ, cum factum est diluvium. 19 Testamenta sæculi posita sunt apud illum, ne deleri possit diluvio omnis caro.] 20 [Abraham magnus pater multitudinis gentium, et non est inventus similis illi in gloria: qui conservavit legem Excelsi, et fuit in testamento cum illo. 21 In carne ejus stare fecit testamentum, et

† **44:12** In Testamentis stetit, etc. RAB. Hæc juxta historiam de patriarchis, etc., usque ad quando semen bonorum operum cœlesti mercede compensabitur. ‡ **44:16** Henoeh placuit Deo. Non ab Adam, etc., usque ad ut det hominibus consilium pœnitendi.

§ **44:17** Noë inventus est, etc. Quando pereunte mundo diluvio reservatus est, ut pœnitentiam gentibus prædicaret, et exemplo demonstraret quod qui Deo devote serviunt, ab æterno interitu liberantur. Cum eo Deus pactum statuit, ne ultra perderet aquis diluvii omnem carnem Gen. 17.. Significat autem rectores, qui inter fluctus sæculi arcam, id est Ecclesiam, regunt, et prædicant baptismum pœnitentiæ, orationibus et sacrificiis Deum placantes humano generi.

in tentatione inventus est fidelis.** 22 Ideo iurejurando dedit illi gloriam in gente sua, crescere illum quasi terræ cumulum,†† 23 et ut stellas exaltare semen ejus, et hæreditare illos a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos terræ. 24 Et in Isaac eodem modo fecit, propter Abraham patrem ejus. 25 Benedictionem omnium gentium dedit illi Dominus, et testamentum confirmavit super caput Jacob. 26 Agnovit eum in benedictionibus suis, et dedit illi hæreditatem, et divisit illi partem in tribubus duodecim.‡‡ 27 Et conservavit illi homines misericordiæ, invenientes gratiam in oculis omnis carnis.]

45

1 [Dilectus Deo et hominibus Moyses, cujus memoria in benedictione est. 2 Similem illum fecit in gloria sanctorum, et magnificavit eum in timore inimicorum, et in verbis suis monstra placavit. 3 Glorificavit illum in conspectu regum, et jussit illi coram populo suo, et ostendit illi gloriam suam. 4 In fide et lenitate ipsius sanctum fecit illum, et elegit eum ex omni carne. 5 Audivit enim eum, et vocem ipsius, et induxit illum in nubem. 6 Et dedit illi coram præcepta,

** 44:21 In carne ejus facit stare testamentum, etc. RAB. Ut significaretur renovata natura nostra per baptismum Christi, post expoliationem veteris hominis. †† 44:22 Ideo iurejurando, etc. Duplex est promissio Abrahæ. In arena maris exprimuntur steriles Judæi; in similitudine stellarum, fideles Christiani, qui resurrectionis lumine coruscabunt sicut astra cœli. ‡‡ 44:26 Et dedit illi hæreditatem, etc. Gentilis populi, qui posterior ad gratiam fidei et baptismi regenerationem accessit, cui plenitudo paternæ benedictionis provenit.

et legem vitæ et disciplinæ, docere Jacob testamentum suum, et iudicia sua Israëli.* 7 [Excelsum fecit Aaron fratrem ejus, et similem sibi, de tribu Levi. 8 Statuit ei testamentum æternum, et dedit illi sacerdotium gentis, et beatificavit illum in gloria: 9 et circumcinxit eum zona gloriæ, et induit eum stolam gloriæ, et coronavit eum in vasis virtutis.† 10 Circumpedes, et femoralia, et humerale posuit ei: et cinxit illum tintinnabulis aureis plurimis in gyro: 11 dare sonitum in incessu suo, auditum facere sonitum in templo in memoriam filiis gentis suæ. 12 Stolam sanctam auro, et hyacintho, et purpura, opus textile viri sapientis, iudicio et veritate præditi: 13 torto cocco opus artificis gemmis pretiosis figuratis in ligatura auri, et opere lapidarii sculptis, in memoriam secundum numerum tribuum Israëli. 14 Corona aurea super mitram ejus expressa signo sanctitatis, et gloria honoris: opus virtutis, et desideria oculorum ornata.‡ 15 Sic pulchra ante ipsum non fuerunt talia usque ad originem. 16 Non est indutus illa alienigena aliquis, sed tantum filii ipsius soli, et nepotes ejus per omne tempus. 17 Sacrificia ipsius consumpta sunt

* 45:6 Præcepta. In monte Sinai, scilicet legem dedit ei et præcepta vitæ, cum eo loquens in nube. † 45:9 Et circumcinxit eum, etc. Describit ritum veteris sacerdotii et ornatum pontificis, quæ omnia figura erant Novi Testamenti, et veri sacerdotis Jesu Christi. Et induit. Vestimenta pontificis sunt opera virtutum: sapientia, doctrina. ‡ 45:14 Corona aurea, etc. In qua erat nomen omnipotentis Dei, quæ significat honorificentiam divinæ majestatis, quoniam super omnia statuere debemus, ut in omnibus actibus nostris et sermonibus honorificetur Deus per Jesum Christum, qui est caput nostrum I Petr. 4..

igne quotidie. § 18 Complevit Moyses manus ejus, et unxit illum oleo sancto. 19 Factum est illi in testamentum æternum, et semini ejus, sicut dies cæli, fungi sacerdotio, et habere laudem, et glorificare populum suum in nomine ejus. 20 Ipsum elegit ab omni vivente, offerre sacrificium Deo, incensum, et bonum odorem, in memoriam placare pro populo suo: 21 et dedit illi in præceptis suis potestatem, in testamentis judiciorum: docere Jacob testimonia, et in lege sua lucem dare Israël. 22 Quia contra illum steterunt alieni, et propter invidiam circumdederunt illum homines in deserto, qui erant cum Dathan et Abiron, et congregatio Core in iracundia. 23 Vidit Dominus Deus, et non placuit illi, et consumpti sunt in impetu iracundiæ. 24 Fecit illis monstra, et consumpsit illos in flamma ignis. 25 Et addidit Aaron gloriam, et dedit illi hæreditatem, et primitias frugum terræ divisit illi. 26 Panem ipsis in primis paravit in satietatem: nam et sacrificia Domini edent, quæ dedit illi et semini ejus. 27 Ceterum in terra gentes non hæreditabit, et pars non est illi in gente: ipse est enim pars ejus, et hæreditas.] 28 [Phinees, filius Eleazari, tertius in gloria est, imitando eum in timore Domini,** 29 et stare in reverentia gentis: in bonitate et alacritate animæ suæ placuit Deo pro Israël. 30 Ideo statuit illi testamentum pacis, principem sanctorum et gentis suæ, ut sit illi et

§ 45:17 Sacrificia. RAB. Quomodo Moyses Aaron, etc., usque ad Christi enim sacerdotium et ritus sacrificiorum in æternum manebit. ** 45:28 Phinees filius Eleazari. ID. Phinees, sicut scriptum est in libro Numerorum Cap. 25., etc., usque ad ad montem fortitudinis, id est Christum, feliciter pervenit.

semini ejus sacerdotii dignitas in æternum. ³¹ Et testamentum David regi filio Jesse de tribu Juda, hæreditas ipsi et semini ejus: ut daret sapientiam in cor nostrum, judicare gentem suam in justitia, ne abolerentur bona ipsorum: et gloriam ipsorum in gentem eorum æternam fecit.]††

46

¹ [Fortis in bello Jesus Nave, successor Moysi in prophetis, qui fuit magnus secundum nomen suum,* ² maximus in salutem electorum Dei, expugnare insurgentes hostes, ut consequeretur hæreditatem Israëli. ³ Quam gloriam adeptus est in tollendo manus suas, et jactando contra civitates rhomphæas ! ⁴ Quis ante illum sic restitit? nam hostes ipse Dominus perduxit.† ⁵ An non in iracundia ejus impeditus est sol, et una dies facta est quasi duo? ⁶ Invocavit Altissimum potentem, in oppugnando inimicos undique: et audivit illum magnus et sanctus Deus, in saxis grandinis virtutis valde fortis. ⁷ Impetum fecit contra gentem hostilem, et in descensu perdidit contrarios: ⁸ ut cognoscant gentes potentiam ejus, quia contra Deum pugnare non est facile. Et secutus est a tergo potentis: ⁹ et in diebus Moysi misericordiam fecit, ipse, et Caleb filius Jephone,

†† **45:31** Et testamentum David. ID. Significat quod David in distributione ministeriorum Dei, etc., usque ad et in tabernaculo ministrorum vices ordinavit. *

46:1 Fortis in bello Jesus Nave. RAB. Jesus et opere et sermone Christum significat, etc., usque ad triumphans principatus et potestates in semetipso. † **46:4** Quis ante illum, etc. ID. Quomodo in occurso Josue impeditus est sol, etc., usque ad breviabuntur in tempore perditionis.

stare contra hostem, et prohibere gentem a peccatis, et perfringere murmur malitiæ.‡ ¹⁰ Et ipsi duo constituti a periculo liberati sunt a numero sexcentorum millium peditum, inducere illos in hæreditatem, in terram quæ manat lac et mel. ¹¹ Et dedit Dominus ipsi Caleb fortitudinem, et usque in senectutem permansit illi virtus, ut ascenderet in excelsum terræ locum, et semen ipsius obtinuit hæreditatem, ¹² ut viderent omnes filii Israël quia bonum est obsequi sancto Deo.] ¹³ [Et iudices singuli suo nomine, quorum non est corruptum cor, qui non aversi sunt a Domino, § ¹⁴ ut sit memoria illorum in benedictione, et ossa eorum pullulent de loco suo:** ¹⁵ et nomen eorum permaneat in æternum, permanens ad filios illorum, sanctorum virorum gloria.] ¹⁶ [Dilectus a Domino Deo suo Samuel, propheta Domini, renovavit imperium, et unxit principes in gente sua.†† ¹⁷ In lege Domini congregationem iudicavit, et vidit Deus Jacob: et in fide sua probatus est propheta, ¹⁸ et cognitus est in verbis suis fidelis, quia vidit Deum lucis. ¹⁹ Et invocavit Dominum omnipotentem,

‡ **46:9** A peccatis. Desperationis, quando exploratorum rumoribus auditis desperaverunt intrare terram. § **46:13** Et iudices singuli, etc. RAB. Post Josue, successerunt iudices qui populum Dei ab hostibus defendebant; et post Christi passionem, apostoli rectores Ecclesiæ Dei. ** **46:14** Ut sit memoria illorum, etc. Quia in recta fide perseveraverunt, ut memoria eorum perpetua benedictione firmaretur. Ossa. Robur bonorum operum mercede donatur; ut memoria nominis eorum ad posteros cum gloria transferatur. †† **46:16** Dilectus a Domino, etc. RAB. Narrat historia quod Dominus Samueli infanti, etc., usque ad pronuntiat malis rectoribus pœnam futuram et mortem perpetuam.

in oppugnando hostes circumstantes undique, in oblatione agni inviolati. ²⁰ Et intonuit de cælo Dominus, et in sonitu magno auditam fecit vocem suam: ²¹ et contrivit principes Tyrriorum, et omnes duces Philisthiim: ²² et ante tempus finis vitæ suæ et sæculi, testimonium præbuit in conspectu Domini et christi: pecunias et usque ad calceamenta ab omni carne non accepit, et non accusavit illum homo. ²³ Et post hoc dormivit: et notum fecit regi, et ostendit illi finem vitæ suæ: et exaltavit vocem suam de terra in prophetia, delere impietatem gentis.]

47

¹ [Post hæc surrexit Nathan, propheta in diebus David.* ² Et quasi adeps separatus a carne, sic David a filiis Israël.† ³ Cum leonibus lusit quasi cum agnis, et in ursis similiter fecit sicut in agnis ovium, in juventute sua.‡ ⁴ Numquid non occidit gigantem, et abstulit opprobrium de gente? ⁵ In tollendo manum, saxo fundæ dejecit exultationem Goliæ: ⁶ nam invocavit Dominum omnipotentem, et dedit in dextera ejus tollere hominem fortem in bello, et exaltare cornu gentis suæ. ⁷ Sic in decem millibus glorificavit eum: et laudavit eum in benedictionibus Domini, in offerendo illi coronam gloriæ: ⁸ contrivit enim

* **47:1** Post hæc surrexit Nathan. Ad litteram, facta David commemorat, de quibus liber Regum et Paralipomenon plenissime narrant. † **47:2** Quasi adeps. Significat eum gratia Spiritus sancti repletum, a carnalium consortio vita et moribus separatum. ‡ **47:3** Cum leonibus lusit. RAB. David significat Christum, etc., usque ad et dedit illi nomen, quod est super omne nomen.

inimicos undique, et extirpavit Philisthiim contrarios usque in hodiernum diem: contrivit cornu ipsorum usque in æternum. ⁹ In omni opere dedit confessionem Sancto, et Excelso in verbo gloriæ. ¹⁰ De omni corde suo laudavit Dominum: et dilexit Deum, qui fecit illum, et dedit illi contra inimicos potentiam: ¹¹ et stare fecit cantores contra altare, et in sono eorum dulces fecit modos. ¹² Et dedit in celebrationibus decus, et ornavit tempora usque ad consummationem vitæ, ut laudarent nomen sanctum Domini, et amplificarent mane Dei sanctitatem. ¹³ Dominus purgavit peccata ipsius, et exaltavit in æternum cornu ejus: et dedit illi testamentum regni, et sedem gloriæ in Israë.] ¹⁴ [Post ipsum surrexit filius sensatus, et propter illum dejecit omnem potentiam inimicorum. § ¹⁵ Salomon imperavit in diebus pacis, cui subjecit Deus omnes hostes, ut conderet domum in nomine suo, et pararet sanctitatem in sempiternum. Quemadmodum eruditus es in juventute tua, ¹⁶ et impletus es, quasi flumen, sapientia, et terram retexit anima tua. ¹⁷ Et replesti in comparationibus ænigmata: ad insulas longe divulgatum est nomen tuum, et dilectus es in pace tua. ¹⁸ In cantilenis, et proverbiiis, et comparationibus, et interpretationibus, miratæ sunt terræ: ¹⁹ et in nomine Domini Dei, cui est cognomen Deus Israë.] ²⁰ Collegisti quasi auricalcum aurum, et ut plumbum complesti argentum: ²¹ et inclinasti femora tua mulieribus: potestatem

§ 47:14 Post ipsum surrexit filius sensatus. ID. Mystice, Salomon, etc., usque ad sicut in una area bonos significant grana, malos vero palea.

habuisti in corpore tuo. ²² Dedisti maculam in gloria tua, et profanasti semen tuum, inducere iracundiam ad liberos tuos, et incitari stultitiam tuam: ²³ ut faceres imperium bipartitum, et ex Ephraim imperare imperium durum.** ²⁴ Deus autem non derelinquet misericordiam suam: et non corrumpet, nec delebit opera sua, neque perdet a stirpe nepotes electi sui, et semen ejus qui diligit Dominum non corrumpet. ²⁵ Dedit autem reliquum Jacob, et David de ipsa stirpe. ²⁶ Et finem habuit Salomon cum patribus suis.] ²⁷ [Et dereliquit post se de semine suo, gentis stultitiam,†† ²⁸ et imminutum a prudentia, Roboam, qui avertit gentem consilio suo:‡‡ ²⁹ et Jeroboam filium Nabat, qui peccare fecit Israël, et dedit viam peccandi Ephraim: et plurima redundaverunt peccata ipsorum. ³⁰ Valde averterunt illos a terra sua. ³¹ Et quæsivit omnes nequitas, usque dum perveniret ad illos defensio, et ab omnibus peccatis liberavit eos.]

48

¹ [Et surrexit Elias propheta quasi ignis, et verbum ipsius quasi facula ardebat.* ² Qui induxit in illos famem: et irritantes illum invidia sua pauci

** **47:23** Ut faceres imperium, etc. ID. Quia decem tribus secutæ sunt Jeroboam, et duæ Roboam; de Ephraim fuit Jeroboam, qui primus in decem tribubus crudeliter regnavit. †† **47:27** Et dereliquit post se, etc. ID. Mystice, Roboam, qui interpretatur latitudo populi, etc., usque ad in regula catholicæ fidei permansit. ‡‡ **47:28** Avertit gentem consilio suo. Credens scilicet consilio juvenum. * **48:1** Et surrexit Elias. RAB. Qui duos quinquagenarios ab Ozia rege missos cœlesti igne combussit IV Reg. 1..

facti sunt: non enim poterant sustinere præcepta Domini.† ³ Verbo Domini continuit cælum, et dejecit de cælo ignem ter. ⁴ Sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis. Et quis potest similiter sic gloriari tibi? ⁵ qui sustulisti mortuum ab inferis de sorte mortis, in verbo Domini Dei: ⁶ qui dejecisti reges ad pernicem, et confregisti facile potentiam ipsorum, et gloriosos de lecto suo: ⁷ qui audis in Sina iudicium, et in Horeb iudicia defensionis: ⁸ qui ungis reges ad pœnitentiam, et prophetas facis successores post te: ⁹ qui receptus es in turbine ignis, in curru equorum igneorum: ¹⁰ qui scriptus es in iudiciis temporum, lenire iracundiam Domini, conciliare cor patris ad filium, et restituere tribus Jacob. ¹¹ Beati sunt qui te viderunt, et in amicitia tua decorati sunt. ¹² Nam nos vita vivimus tantum: post mortem autem non erit tale nomen nostrum.] ¹³ [Elias quidem in turbine tectus est, et in Eliseo completus est spiritus ejus: in diebus suis non pertimuit principem, et potentia nemo vicit illum:‡ ¹⁴ nec superavit illum verbum aliquod, et mortuum prophetavit corpus ejus. ¹⁵ In vita sua fecit monstra, et in morte mirabilia operatus est.] ¹⁶ [In omnibus istis non pœnituit populus,

† 48:2 Qui induxit. ID. Mystice, fames trium annorum verbi Dei et fidei Trinitatis inediam figuravit, etc., usque ad ut postea veniret qui nec translatus nec subvectus, cælum æthereum sua virtute penetraret. ‡ 48:13 Elias quidem in turbine, etc. ID. Cum non sit discipulus super magistrum, etc., usque ad qui enim firma fide tangit mortem Christi, particeps est ejus resurrectionis. In Eliseo completus. Qui oravit die: Fiat spiritus tuus duplex in me, et obtinuit. Unde in patientia et virtute insuperabilis fuit, qui in vita et in morte multa signa fecit.

et non recesserunt a peccatis suis, usque dum ejecti sunt de terra sua, et dispersi sunt in omnem terram: ¹⁷ et relictæ est gens perpauca, et princeps in domo David. § ¹⁸ Quidam ipsorum fecerunt quod placeret Deo: alii autem multa commiserunt peccata. ¹⁹ Ezechias munivit civitatem suam, et induxit in medium ipsius aquam: et fodit ferro rupem, et ædificavit ad aquam puteum. ** ²⁰ In diebus ipsius ascendit Sennacherib, et misit Rab-sacen, et sustulit manum suam contra illos: et extulit manum suam in Sion, et superbus factus est potentia sua. ²¹ Tunc mota sunt corda et manus ipsorum: et doluerunt quasi parturientes mulieres. ²² Et invocaverunt Dominum misericordem, et expandentes manus suas extulerunt ad cælum: et Sanctus, Dominus Deus, audivit cito vocem ipsorum. ²³ Non est commemoratus peccatorum illorum, neque dedit illos inimicis suis: sed purgavit eos in manu Isaiæ sancti prophetæ. ²⁴ Dejecit castra Assyriorum, et contrivit illos angelus Domini: ²⁵ nam fecit Ezechias quod placuit Deo, et fortiter ivit in via David patris sui, quam mandavit illi Isaias, propheta magnus, et fidelis in conspectu Dei. ²⁶ In diebus ipsius retro rediit sol, et addidit regi vitam. ²⁷ Spiritu magno vidit ultima, et consolatus est lugentes in Sion usque

§ **48:17** Relicta est gens perpauca. Quia domus David, et tribus Juda, et Benjamin, non penitus abjecerunt culturam Dei, sed alii eorum fuerunt idolatræ, sicut Joram et Achaz: alii adhæserunt Deo, sicut Ezechias et Josias. ** **48:19** Ezechias munivit civitatem suam, etc. RAB. Quod Ezechias fontem obturat, etc., usque ad civitatem extinctis hostibus liberatam in Paralipomenon plene ostenditur.

in sempiternum. ²⁸ Ostendit futura, et abscondita antequam evenirent.]

49

¹ [Memoria Josiæ in compositionem odoris facta opus pigmentarii.* ² In omni ore quasi mel indulcabitur ejus memoria, et ut musica in convivio vini. ³ Ipse est directus divinitus in pœnitentiam gentis, et tulit abominationes impietatis. ⁴ Et gubernavit ad Dominum cor ipsius, et in diebus peccatorum corroboravit pietatem.] ⁵ [Præter David et Ezechiam et Josiam, omnes peccatum commiserunt:† ⁶ nam reliquerunt legem Altissimi reges Juda, et contempserunt timorem Dei. ⁷ Dederunt enim regnum suum aliis, et gloriam suam alienigenæ genti. ⁸ Incenderunt electam sanctitatis civitatem, et desertas fecerunt vias ipsius in manu Jeremiæ.‡ ⁹ Nam male tractaverunt illum qui a ventre matris consecratus est propheta, evertere, et eruere, et perdere, et iterum ædificare, et renovare: ¹⁰ Ezechiel, qui vidit conspectum gloriæ quam ostendit illi in curru cherubim.§

* **49:1** Memoria Josiæ. RAB. Memoria Josiæ regis, etc., usque ad ipse zelo Dei mundat terram Judæ et Jerusalem ab omnibus abominationibus, qui ait: Zelus domus tuæ comedit me. † **49:5** Præter David, et Ezechiam, et Josiam, etc. Hi tres comparatione aliorum non dicuntur peccasse. Quod enim peccaverunt, condigna pœnitentia deleverunt, et devotione et pietate Deo placuerunt. ‡ **49:8** Incenderunt electa civitatem sanctitatis, etc. ID. Quidam hunc locum in persona Christi intelligunt, etc., usque ad his autem destructis, ædificavit Ecclesiam Dei. § **49:10** Ezechiel qui vidit, etc. ID. Mystice, Ezechiel, etc., usque ad et pœnitentibus prædixisse remedia.

11 Nam commemoratus est inimicorum in imbre, benefacere illis qui ostenderunt rectas vias.**

12 Et duodecim prophetarum ossa pullulent de loco suo: nam corroboraverunt Jacob, et redemerunt se in fide virtutis.] 13 [Quomodo amplificemus Zorobabel? nam et ipse quasi

signum in dextera manu:†† 14 sic et Jesum filium Josedec, qui in diebus suis ædificaverunt domum, et exaltaverunt templum sanctum Domino, paratum in gloriam sempiternam.‡‡

15 Et Nehemias in memoriam multi temporis, qui erexit nobis muros eversos, et stare fecit portas et seras, qui erexit domos nostras.]§§ 16 [Nemo natus est in terra qualis Henoch, nam et ipse receptus est a terra.*** 17 neque ut Joseph, qui natus est homo princeps fratrum, firmamentum gentis, rector fratrum, stabilimentum populi:†††

** **49:11** In imbre. Significat quod prædicaverit super peccatores venturam esse pluviam vindictæ, et per viam mandatorum Dei gradientibus promiserit consolationem misericordiæ. †† **49:13** Nam et ipse, etc. Quia Christum signat, qui est imago Dei: ut quicumque crediderit in Deum, hic quasi annulo signetur. ‡‡ **49:14** Et Jesum filium Josedec. Quia per gratiam Jesu Christi, qui est rex noster et sacerdos, post captivitatem diabolicæ oppressionis, reædificatur Ecclesia. §§ **49:15** Nehemias. RAB. Consolator Deus, vel consolatus a Domino, etc., usque ad qui ædificat civitatem Dei, id est Ecclesiam, et consolatur moerentes. *** **49:16** Nemo, etc. Enoch, dedicatio. Hic Christum significat, qui ædificavit et consecravit Ecclesiam sanguine suo; qui sine peccato venit in mundum, et cum gloria suscepturus est in cælum. ††† **49:17** Ut Joseph. Joseph, sicut Jacob pater ejus, terram promissionis desiderabat, Ægyptum detestabatur; instruens nos ut desideremus terram viventium, ut quiescamus in pace.

18 et ossa ipsius visitata sunt, et post mortem prophetaverunt.‡‡‡ 19 Seth et Sem apud homines gloriam adepti sunt, et super omnem animam in origine Adam.]§§§

50

1 [Simon, Oniæ filius, sacerdos magnus, qui in vita sua suffulsit domum, et in diebus suis corroboravit templum.* 2 Templi etiam altitudo ab ipso fundata est, duplex ædificatio, et excelsi parietes templi. 3 In diebus ipsius emanaverunt putei aquarum, et quasi mare adimpleti sunt supra modum.† 4 Qui curavit gentem suam, et liberavit eam a perditione: 5 qui prævaluit amplificare civitatem, qui adeptus est gloriam in conversatione gentis, et ingressum domus et atrii amplificavit.‡ 6 Quasi stella matutina in medio nebulæ, et quasi luna plena, in diebus suis lucet: 7 et quasi sol refulgens, sic ille effulsit in templo

‡‡‡ 49:18 Et ossa ipsius visitata sunt. RAB. Significat quod Joseph, etc., usque ad et sepelierunt in Sichem, quæ est Neapolis, urbs Samaritanorum. §§§ 49:19 Seth et Sem, etc. Seth filius Adam, et Sem primogenitus Nœ, tam fide quam moribus hominibus sui temporis prælati sunt; in quibus Christus significatur, qui Deus et homo est. *

† 50:1 Simon Oniæ filius. RAB. Ad homines in tempore suo pervenit, etc., usque ad cum vitam Simonis et mores tam expresse describat Jesus. † 50:3 Putei aquarum. Profunditates Scripturarum, quæ in divinis libris sub figuris latent, sed ore prædicatorum redundant, quasi mare ad saturitatem plurimorum. ‡ 50:5 Et ingressum domus atrii amplificavit. Quia in rudibus, quos signat atrium; et in perfectis, qui signantur per domum, magistrorum excrescit meritum.

Dei. ⁸ Quasi arcus refulgens inter nebulas gloriæ, et quasi flos rosarum in diebus vernis, et quasi lilia quæ sunt in transitu aquæ, et quasi thus redolens in diebus æstatis: ⁹ quasi ignis efulgens, et thus ardens in igne: ¹⁰ quasi vas auri solidum, ornatum omni lapide pretioso: ¹¹ quasi oliva pullulans, et cypressus in altitudinem se extollens, in accipiendo ipsum stolam gloriæ, et vestiri eum in consummationem virtutis. § ¹² In ascensu altaris sancti gloriam dedit sanctitatis amictum. ¹³ In accipiendo autem partes de manu sacerdotum, et ipse stans juxta aram: et circa illum corona fratrum: quasi plantatio cedri in monte Libano, ^{**} ¹⁴ sic circa illum steterunt quasi rami palmæ: et omnes filii Aaron in gloria sua. ¹⁵ Oblatio autem Domini in manibus ipsorum coram omni synagoga Israëli: et consummatione fungens in ara, amplificare oblationem excelsi Regis, †† ¹⁶ porrexit manum suam in libatione, et libavit de sanguine uvæ. ¹⁷ Effudit in fundamento altaris odorem divinum excelso Principi. †† ¹⁸ Tunc exclamaverunt filii Aaron, in tubis pro-

§ **50:11** In accipiendo ipsum stolam, etc. Ordo prædicatorum accipiendo stolam gloriæ, et vestiendo se consummatione virtutum, iudicium dignitatis suæ, et ornatum fidei, et vestitum bonæ operationis demonstrat. Hæc enim debent in sacerdotibus apparere, ut digne possint docere.

**** 50:13** In accipiendo autem partes de manu sacerdotis. Partes accipit de manu sacerdotis, qui bonæ operationis actum exigit a ministris. †† **50:15** Et consummatione fungens in ara. Consummata oblatio datur excelso Regi, quando corpus Christi offertur Deo. †† **50:17** Effudit in fundamento. In commemorationem Christi, qui est fundamentum Ecclesiæ, hujus oblationis est odor suavissimus Deo omnipotenti.

ductilibus sonuerunt: et auditam fecerunt vocem magnam in memoriam coram Deo. §§ 19 Tunc omnis populus simul properaverunt, et ceciderunt in faciem super terram, adorare Dominum Deum suum, et dare preces omnipotenti Deo excelso. ***

20 Et amplificaverunt psallentes in vocibus suis, et in magna domo auctus est sonus suavitatis plenus. 21 Et rogavit populus Dominum excelsum in prece, usque dum perfectus est honor Domini, et munus suum perfecerunt. ††† 22 Tunc descendens, manus suas extulit in omne congregationem filiorum Israël, dare gloriam Deo a labiis suis, et in nomine ipsius gloriari. ††† 23 et iteravit orationem

§§ 50:18 Tunc exclamaverunt filii Aaron. Christi sacerdotes prædicationem exhibuerunt per passionem consummatam. Ductiles tubæ bene dicuntur, quia prædicatores tanto crescunt quanto tribulationum malleis percutiuntur. *** 50:19 Tunc omnis populus, etc. Cum officium ecclesiasticum per ministros altaris agitur in memoriam Christi, populus, ad laudem Dei provocatus, prosternit se in faciem, id est, cordis sui exhibet humilitatem. Dare preces Omnipotenti. Quia quidquid amore Dei agitur, coram Deo est oratio et odor suavitatis; quia omnis Ecclesia satagit ut perseveret in prece usque ad finem mundi, quando corpus Christi in incorruptione honorabitur, et membra capiti suo conjungentur. ††† 50:21 Et rogavit populus, etc. RAB. Quia quidquid in unitate fidei Deo offertur, apud eum recipitur; quidquid extra, impietati deputatur. Magnus fit in Ecclesia sonus, quando orantibus sacerdotibus et benedicientibus respondet omnis populus: Amen: qui sonus tam ad clamorem vocis quam ad devotionem cordis pertinet. ††† 50:22 Tunc descendens, etc. Coetus sanctorum exsultans. Extulit. Quando gratias agit pro perfectione laboris in salute universi populi, tunc laudes multiplicat, orationem iterat, quia nunquam a laudibus cessat.

suam, volens ostendere virtutem Dei. §§§ 24 Et nunc orate Deum omnium, qui magna fecit in omni terra, qui auxit dies nostros a ventre matris nostræ, et fecit nobiscum secundum suam misericordiam: 25 det nobis jucunditatem cordis, et fieri pacem in diebus nostris in Israël per dies sempiternos: 26 credere Israël nobiscum esse Dei misericordiam, ut liberet nos in diebus suis.] 27 [Duas gentes odit anima mea: tertia autem non est gens quam oderim:* 28 qui sedent in monte Seir, et Philisthiim, et stultus populus qui habitat in Sichimis.] 29 [Doctrinam sapientiæ et disciplinæ scripsit in codice isto Jesus, filius Sirach, Jerosolymita, qui renovavit sapientiam de corde suo.† 30 Beatus qui in istis versatur bonis: qui ponit illa in corde suo, sapiens erit semper. 31 Si enim hæc fecerit, ad omnia valebit, quia lux Dei vestigium ejus est.]

51

1 Oratio Jesu filii Sirach. [Confitebor tibi, Domine rex, et collaudabo te Deum salvatorem

§§§ 50:23 Ostendere virtutem Dei. Prædicare scilicet misericordiam ejus, qui dat nobis jucunditatem cordis, et pacem in temporibus æternis, ut omnes viri Israëlita, et amatores Regis æterni, prædicent potentiam et bonitatem Dei in liberatione populi sui.

* 50:27 Duas gentes, etc. Ruina duplex, gentilitas scilicet, quæ idololatria polluta est et conversatione vana. † 50:29 Doctrinam sapientiæ, etc. Opus suum commendat, ostendens quam utile sit legenti, meditati et operanti.

meum.* ² Confitebor nomini tuo, quoniam adiutor et protector factus es mihi, ³ et liberasti corpus meum a perditione: a laqueo linguæ iniquæ, et a labiis operantium mendacium: et in conspectu astantium factus es mihi adiutor. ⁴ Et liberasti me, secundum multitudinem misericordiæ nominis tui, a rugientibus præparatis ad escam: ⁵ de manibus quærentium animam meam, et de portis tribulationum quæ circumdederunt me;† ⁶ a pressura flammæ quæ circumdedit me, et in medio ignis non sum æstuatus;‡ ⁷ de altitudine ventris inferi, et a lingua coinquinata, et a verbo mendacii, a rege iniquo, et a lingua injusta. ⁸ Laudabit usque ad mortem anima mea Dominum, ⁹ et vita mea appropinquans erat in inferno deorsum.§ ¹⁰ Circumdederunt me undique, et non erat qui adjuvaret: respiciens eram ad adjuto-

* **51:1** Oratio Jesu filii Sirach. Melius ad totam Ecclesiam referatur, quam ad unam personam, quia in ea multæ species tribulationum et diversa solatia describuntur. Confitebor tibi, Domine rex. RAB. JesusChristus adiutor et protector est sponsæ suæ, qui tradidit semetipsum pro ea, ut liberaret eam a perditione originalis peccati. † **51:5** Portis tribulationum. Hæc sunt ora principum et tyrannorum, unde minæ prodeunt et fraudulentia, quæ servos Dei negare fidem compellunt. ‡ **51:6** A pressura flammæ. Hoc tribus pueris contigit in camino ignis corporaliter; sed omnes sancti ab æstu persecutionis liberantur spiritualiter. § **51:9** Et vita mea appropinquans erat inferno. Quia vita carnis quotidie deficiendo ad mortem tendit. Mortem enim infernum vocat, quia mors carnis, primi peccati vindicta est, sicut infernus peccantium animarum pœna perpetua.

rium hominum, et non erat.** 11 Memoratus sum misericordiæ tuæ Domine, et operationis tuæ, quæ a sæculo sunt: 12 quoniam eruis sustinentes te, Domine, et liberas eos de manibus gentium. 13 Exaltasti super terram habitationem meam, et pro morte defluente deprecatus sum. 14 Invocavi Dominum patrem Domini mei, ut non derelinquat me in die tribulationis meæ, et in tempore superborum, sine adjutorio. 15 Laudabo nomen tuum assidue, et collaudabo illud in confessione: et exaudita est oratio mea, 16 et liberasti me de perditione, et eripuisti me de tempore iniquo. 17 Propterea confitebor, et laudem dicam tibi, et benedicam nomini Domini.] 18 [Cum adhuc junior essem, priusquam oberrarem, quæsivi sapientiam palam in oratione mea. 19 Ante templum postulabam pro illis, et usque in novissimis inquiram eam: et effloruit tamquam præcox uva. 20 Lætatum est cor meum in ea: ambulavit pes meus iter rectum: a juventute mea investigabam eam. 21 Inclinavi modico aurem meam, et excepi illam. 22 Multam inveni in meipso sapientiam, et multum profeci in ea. 23 Danti mihi sapientiam dabo gloriam: 24 consiliatus sum enim ut facerem illam. Zelatus sum bonum, et non confundar. 25 Colluctata est anima mea in illa, et in faciendo eam confirmatus sum. 26 Manus meas extendi in altum, et insipientiam ejus luxi; 27 animam meam direxi ad illam, et in agnitione

** 51:10 Circumdedederunt me undique, etc. Videns Ecclesia se ab hostibus circumdari, et humanum deesse solatium, a Deo quærit adjutorium, a quo est omne bonum, cui attribuit quod liberatur ab inimicis.

inveni eam. ²⁸ Possedi cum ipsa cor ab initio: propter hoc, non derelinquar. ²⁹ Venter meus conturbatus est quærendo illam: propterea bonam possidebo possessionem. ³⁰ Dedit mihi Dominus linguam mercedem meam, et in ipsa laudabo eum. ³¹ Appropiate ad me, indocti, et congregate vos in domum disciplinæ. ³² Quid adhuc retardatis? et quid dicitis in his? animæ vestræ sitiunt vehementer. ³³ Aperui os meum, et locutus sum: Comparate vobis sine argento, ³⁴ et collum vestrum subjicite jugo: et suscipiat anima vestra disciplinam: in proximo est enim invenire eam. ³⁵ Videte oculis vestris, quia modicum laboravi, et inveni mihi multam requiem. ³⁶ Assumite disciplinam in multo numero argenti, et copiosum aurum possidete in ea. ³⁷ Lætetur anima vestra in misericordia ejus, et non confundemini in laude ipsius. ³⁸ Operamini opus vestrum ante tempus, et dabit vobis mercedem vestram in tempore suo.]

Bibbia Vulgata Clementina na 1598
Clementine Vulgate of 1598 with Glossa Ordinaria
Migne edition 1880 in Latin

Public Domain

Language: Latine (Latin)

Translation by: Jerome

2014-08-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 31 Aug 2023

7ca33455-379f-554d-a635-9009adb90c5